

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

*«Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Οργάνωση και
Διοίκηση Δημοσίων Υπηρεσιών, Οργανισμών και Επιχειρήσεων»*

Διπλωματική Εργασία

"ΟΙ ΔΕΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΕΗ"

ΤΑΛΑΓΑΝΗ ΕΛΕΝΗ - ΓΕΩΡΓΙΑ

(marpm10026)

Επιβλέπων καθηγητής:

Καθηγητής Παναγιώτης Λιαργκόβας

Τρίπολη
Φεβρουάριος 2012

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

*«Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Οργάνωση και
Διοίκηση Δημοσίων Υπηρεσιών, Οργανισμών και Επιχειρήσεων»*

Διπλωματική Εργασία

"ΟΙ ΔΕΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΕΗ"

ΤΑΛΑΓΑΝΗ ΕΛΕΝΗ - ΓΕΩΡΓΙΑ

(marm10026)

Επιβλέπων καθηγητής:

Καθηγητής Παναγιώτης Λιαργκόβας

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή την.....

(Υπογραφή)

(Υπογραφή)

(Υπογραφή)

.....

.....

.....

Τρίπολη
Φεβρουάριος 2012

1. Πρόλογος

Δύο όροι που συχνά ακούγονται από τα ΜΜΕ σχετικά με την αύξηση του δημόσιου χρέους της Ελλάδας (με τις γνωστές συνέπειες) αλλά και της γενικότερης οικονομικής καχεξίας την οποία η χώρα αναμφισβήτητα βιώνει, είναι το σπάταλο-πολυδάπανο και εν γένει δυσλειτουργικό κράτος. Είναι φανερό αυτή η δυσλειτουργικότητα εντοπίζεται στις δημόσιες επιχειρήσεις και συγκεκριμένα σε όσες παράγουν βασικά δημόσια αγαθά που αφορούν όλους τους πολίτες και συγκαταλέγονται στις Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία του ερωτήματος σχετικά με το τι καθιστά αυτές τις δημόσιες επιχειρήσεις πολυδάπανες και δυσλειτουργικές ως προς τον πολίτη και βάσει ποιών αναπτυξιακών και ιστορικών κριτηρίων επήλθε αυτή η κατάσταση και ποιες λύσεις προβάλλονται για την αποσυμφόρηση της όλης κατάστασης. Άλλο ερώτημα που προκύπτει είναι αυτό της αποκρατικοποίησης των ΔΕΚΟ ως λύση και ως τρόπο εναρμόνισης με τα διεθνή δρώμενα παραγωγής δημοσίων αγαθών. Τα παραπάνω ερωτήματα και οι προτεινόμενες λύσεις θα αναλυθούν στην εδώ μελέτη τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και σε ό,τι αφορά στην περίπτωση ενός χαρακτηριστικού παραδείγματος ΔΕΚΟ, της ΔΕΗ.

Κλείνοντας τον πρόλογο αυτό, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στην οικογένεια μου, στους γονείς μου Ανδρέα και Δήμητρα και στον αδερφό μου Γιάννη, για την υποστήριξη και τη φροντίδα τους. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στον επιβλέποντα καθηγητή μου για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας, Καθηγητή κ. Παναγιώτη Λιαργκόβα για την πολύτιμη βοήθειά του, στην υλοποίηση της παρούσας μελέτης. Ευχαριστώ επίσης και τα άλλα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής για την συμβολή τους στην ολοκλήρωση αυτής της διπλωματικής εργασίας.

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος	3
Πίνακας Περιεχομένων.....	4
Κατάλογος Πινάκων.....	7
Περίληψη	8
Abstract	9
1. Εισαγωγή	10
1.1 Έννοια, Κατηγορίες Δημοσίων Επιχειρήσεων και Ανάγκη Ίδρυσης	10
1.2. Επιδίωξη Οικονομικού Αποτελέσματος της Δημόσιας Επιχείρησης και Επιχειρηματικότητα	13
1.3. Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί (ΔΕΚΟ)	14
1.4. Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού.....	16
1.5 Η Διαδοχική Κρατικοποίηση και Αποκρατικοποίηση Δημοσίων Επιχειρήσεων Γενικά και Παραδείγματα από τον Ελλαδικό Χώρο	17
1.5.1. Οι δυνάμεις που διαμόρφωσαν την κρατική παρέμβαση και τις κρατικοποιήσεις στην Ελλάδα.....	17
1.5.2. Δημόσια Επιχείρηση: Η πορεία των κρατικοποιήσεων.....	22
1.5.3 ΑΓΕΤ «Ηρακλής»	28
1.5.4 Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων.....	29
1.5.5 Olympic Catering	29
1.5.6 Duty Free Shops (Καταστήματα Αφορολόγητων Ειδών)	29
1.5.7 Δημόσια Επιχείρηση Αερίου	30
1.5.8 Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης.....	30
2. Υπάρχοντα Λειτουργικά Προβλήματα των ΔΕΚΟ, Ζητήματα Κρατικοποίησης και Αποκρατικοποίησης και Σχετικό Ιστορικό Πλαίσιο	31
2.1. Ανάγκη Κρατικοποίησης Ιδιωτικών Επιχειρήσεων και Ίδρυση ΔΕΚΟ	32
2.1.1 Ανάγκη Κρατικοποίησης: Αποτυχία της Αγοράς	32
2.1.2 Αναπτυξιακό και Ιστορικό Σκέλος Κρατικοποίησης Επιχειρήσεων, Ίδρυσης ΔΕΚΟ και Συνακόλουθα Λειτουργικά Προβλήματα.....	36
2.2 Στόχος και Ζητήματα Διαχείρισης Αποκρατικοποίησης	40
2.2.1 Πρόβλημα Αντιπροσώπησης.....	41

2.2.2 Συναλλακτικό Κόστος.....	43
2.2.3 Δημόσια Επιλογή.....	50
2.2.4. Ιστορικό Πλαίσιο Ιδιωτικοποίησης του Τομέα της Ενέργειας.....	51
2.2.5. Νομικό Πλαίσιο Ιδιωτικοποίησης.....	52
2.3 Αποκρατικοποιήσεις ΔΕΚΟ: Υπάρχουσα Κατάσταση: Προβληματική και Εφαρμοζόμενες Λύσεις.....	53
3. Παρουσίαση της ΔΕΗ: Ιστορική Αναδρομή και Οικονομικά Στοιχεία και Περιβαλλοντικό Προφίλ της Επιχείρησης.....	54
3.1 Γενικά Στοιχεία.....	54
3.2 Ιστορικά Στοιχεία.....	56
3.3 Οργανωτική Δομή ΔΕΗ Α.Ε.....	59
3.4 Οικονομικά Στοιχεία-Γενικότερη Οικονομική Κατάσταση Εταιρείας.....	60
3.5 Κοινωνική Προσφορά.....	67
3.5.1. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.....	68
3.6 Πράξεις Κοινωνικής Ευθύνης της ΔΕΗ και Περιβαλλοντική Πολιτική.....	70
4. Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας: Νέες Τεχνικές Διοίκησης και Απελευθέρωση Παραγωγής.....	76
4.1 Φάσεις Απελευθέρωσης της Παραγωγής της Ηλεκτρικής Ενέργειας – Παρούσα Κατάσταση.....	78
4.1.1 Πρώτη Φάση Απελευθέρωσης.....	78
4.1.2 Δεύτερη Φάση Απελευθέρωσης.....	78
4.1.3 Τρίτη Φάση Απελευθέρωσης.....	79
4.2 New public Management.....	80
4.3. Μετοχοποιήσεις ΔΕΗ.....	82
4.4 Προβλήματα Της Διαδικασίας Απελευθέρωσης Της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας.....	84
4.4.1 Νομικά Ζητήματα Σχετικά με την Απελευθέρωση της Ενέργειας και την Παραγωγή Ρεύματος (Ν. 3851/2010).....	85
4.4.2. Θέματα Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης σε Ό,τι Αφορά το Υπάρχον Νομικό Πλαίσιο.....	87
4.4.3. Προβλήματα Οικονομικού Επίπεδου.....	91
4.4.4 Έλλειμμα Τεχνογνωσίας και Ειδίκευσης.....	92

4.4.5. Ζητήματα Υποδομών και Λανθασμένη Αξιολόγηση της Δυναμικότητας σε Ό,τι Αφορά την Παραγωγή Ρεύματος	93
4.5 Νομοθεσία Σχετικά με την Απελευθέρωση της Αγοράς Ενέργειας.....	95
4.5.1 Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	95
4.5.2. Εθνική Νομοθεσία	103
4.6 Σύγκριση Περίπτωσης ΔΕΗ με άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες (κράτη- μέλη της ΕΕ)	106
5. Σχεδιαζόμενη Μελλοντική Πορεία της ΔΕΗ.....	111
5.1. Περιβαλλοντική Πολιτική: Προσαρμογή με τα Νέα Κοινοτικά Δεδομένα στην Παραγωγή Ρεύματος	111
5.2. Αύξηση Παραγωγικότητας: Κατασκευή Νέων Μονάδων και Κατάργηση Παλιών Ρυπογόνων	112
5.3 Μείωση Δαπανών-Αύξηση Αποδοτικότητας-Αύξηση Τιμολογίων.....	115
6. Συμπεράσματα-Προτάσεις.....	116
Βιβλιογραφία	122
Παράρτημα 1: Αύξηση Ζήτησης της μη Συνδεδεμένης Περιοχής των Κυκλάδων ..	1
Παράρτημα 2: Μελλοντική Πορεία Διεθνών Τιμών Καυσίμων	2

Κατάλογος Πινάκων

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Απεικόνιση της ανόδου της τιμής του προϊόντος λόγω πρόσθεσης του κοινωνικού κόστους.....	33
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Οι κατηγορίες των αγαθών βάσει ανταγωνιστικότητας της κατανάλωσης και αποκλειστικότητας και η κατάταξη του ηλεκτρικού ρεύματος.....	34
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Οι κατηγορίες των αγαθών βάσει ανταγωνιστικότητας της κατανάλωσης και αποκλειστικότητας και η κατάταξη του ηλεκτρικού ρεύματος.....	35
ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Οργανωτική Δομή ΔΕΗ.....	59
ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Εργαζόμενοι ανά τομέα Απασχόλησης και ανά έτος.....	60
ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Βασικά χρηματιστηριακά μεγέθη.....	64
ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Βασικά Οικονομικά Στοιχεία ΔΕΗ.....	64
ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Βασικά Οικονομικά Στοιχεία και Στοιχεία Παραγωγής.....	65
ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Συνοπτικά Στοιχεία Κερδοφορίας.....	65
ΠΙΝΑΚΑΣ 10: Μετοχική Σύθεση ΔΕΗ.....	66
ΠΙΝΑΚΑΣ 11 Ρυθμίσεις του νόμου 3851/2010 για τους σταθμούς ΑΠΕ και πιθανοί κίνδυνοι.....	89
ΠΙΝΑΚΑΣ 12: Οι σημαντικότερες διαφορές που υπάρχουν στην αλυσίδα αξίας ηλεκτρισμού μεταξύ Ελλάδας και Ευρώπης.....	107
ΠΙΝΑΚΑΣ 13 Οικιακά και Βιομηχανικά Τιμολόγια Καταναλωτών σε Ελλάδα και Ευρώπη.....	108
ΠΙΝΑΚΑΣ 14: Δείκτης ROCE για την πορεία της ΔΕΗ.....	110
ΠΙΝΑΚΑΣ 15: Μονάδες Υπό Ανέγερση και η Παραγόμενη Ισχύς τους.....	113
ΠΙΝΑΚΑΣ 16: Μονάδες υπό κατάργηση.....	114

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία θα αναλυθεί ο ρόλος των ΔΕΚΟ στην Ελλάδα σε ιστορικό, οικονομικό και αναπτυξιακό επίπεδο με έμφαση στην ΔΕΗ. Σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη της ίδρυσης των ΔΕΚΟ από ιστορικής και αναπτυξιακής άποψης, η αποτίμηση της πορείας και της προσφοράς τους μέχρι τώρα, η διερεύνηση τυχόν προβλημάτων διαχειριστικού χαρακτήρα και οι τρόποι επίλυσής τους μέσω της διαδικασίας της ιδιωτικοποίησης. Έπειτα, θα υπάρξει επικέντρωση σε θέματα που αφορούν αποκλειστικά την ΔΕΗ, και συγκεκριμένα ζητήματα λειτουργίας, διαχείρισης, εκσυγχρονισμού και προσαρμογής στο σύγχρονο πλαίσιο παραγωγής και απελευθέρωσης της ενέργειας. Τέλος, θα παρουσιαστούν λύσεις σχετικά με τα όποια ανακύπτουν προβλήματα και συμπεράσματα σχετικά με την μελλοντική της πορεία.

Λέξεις κλειδιά: Δημόσιες Επιχειρήσεις (Δ.Ε.Κ.Ο.), Κρατικοποιήσεις, Αποκρατικοποιήσεις, Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας, Απελευθέρωση Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (Δ.Ε.Η.)

Abstract

This study offers an insight on the large public businesses in Greece and especially the public electricity company. The study's main subjects are: large Greek public companies under a developmental and historical point of view, their contribution to Greece development but also fiscal problems, the managerial problems occurred in the last decades and their solution through privatization. Moreover, the case study of the Greek public electricity company will be mentioned: its problems, the occurring solutions, and the adjustment into the electricity market's new context that include private companies and deregulation of the production of electricity. Finally, the proposed solutions and investments plans will be mentioned as well as the privatization plan.

Keywords: Public enterprises, Nationalizations, Privatizations, Electricity Market, Liberalization of Electricity, D.E.I.S.A,

1. Εισαγωγή

1.1 Έννοια, Κατηγορίες Δημοσίων Επιχειρήσεων και Ανάγκη Ίδρυσης

Δημόσια επιχείρηση είναι εκείνη για την οποία νόμος (ιδρυτικός ή άλλος ή κανονιστική πράξη βάσει νόμου) προβλέπει ότι λειτουργεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος και είναι οργανωμένη σε νομικό πρόσωπο επί του οποίου το Κράτος ασκεί αποφασιστική επιρροή. Συνήθως οι δημόσιες επιχειρήσεις έχουν μονοπωλιακό χαρακτήρα και ασχολούνται με την παροχή ενός αγαθού σε εθνικό επίπεδο (Αναστόπουλος, 1987, σσ. 12-30). Ακόμα, σε μία δημόσια επιχείρηση το κράτος με τη στενή ή την ευρύτερή του έννοια συμμετέχει στο κεφάλαιο και η συμμετοχή αυτή ονομάζεται Δημόσιο Κεφάλαιο. Το δημόσιο κεφάλαιο μπορεί να υπερβαίνει το 50% του όλου ή λιγότερο, αλλά στην περίπτωση αυτή το κράτος διατηρεί ειδικά δικαιώματα διευθυντικού - διοικητικού χαρακτήρα βάσει νόμου. Το ίδιο ισχύει και με θυγατρικές εταιρείες δημοσίων επιχειρήσεων εκτός των περιπτώσεων που η δραστηριότητά της αφορά στην εκπαίδευση, τη μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα έρευνα και την υγεία (Μπαμπανάσης & Γκότσιας, 1998, σ. 23).

Μία δημόσια επιχείρηση διέπεται από το ιδιωτικό δίκαιο και άρα η νομική της μορφή είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου ή Ανώνυμη Εταιρεία ενώ είναι πιθανό να υπάγεται στο πλαίσιο κάποιας μορφής Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Η συνταγματική θεμελίωση της ίδρυσης, με νόμο, μίας δημόσιας επιχείρησης βρίσκεται στις διατάξεις του αρ. 106 § 3 , κατά τις οποίες προβλέπεται εκτός των άλλων να δημοσιοποιηθούν ιδιωτικές επιχειρήσεις οι οποίες "έχουν χαρακτήρα μονοπωλίου ή ζωτική σημασία για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου ή έχουν ως κύριο σκοπό την παροχή υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο". Παρατηρείται λοιπόν ότι πρωτεύουσα σημασία στην ίδρυση και λειτουργία μίας δημόσιας

επιχείρησης είναι η μονοπώληση ενός προϊόντος ή μίας υπηρεσίας είτε για λόγους δημοσίου συμφέροντος είτε για λόγους καταπολέμησης της μονοπώλησης της αγοράς από ιδιωτικές επιχειρήσεις (Τάχος, 1992, σσ. 116-122) διότι θεωρείται αρνητική για την γενικότερη οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Γενικότερα, μονοπωλιακή θεωρείται η αγορά όπου μία επιχείρηση διαχειρίζεται το 25% και άνω του ολικού παραγόμενου προϊόντος ολόκληρου του κλάδου, οπότε μιλάμε για την περίπτωση της αποτυχίας της αγοράς.

Αυτό επιτάσσεται και από την κοινοτική νομοθεσία σύμφωνα με την οποία παρατηρείται η προσπάθεια αποφυγής της μονοπώλησης της αγοράς ενώ επιτάσσει και την απαγόρευση πρακτικών που νοθεύουν τον ανταγωνισμό και την επιβολή καθεστώτος αυξημένης διαφάνειας στις οικονομικές τους σχέσεις (Κουρούπα-Ρεγκάκου, 2008, σ. 33). Εμποδίζει επίσης τις πολυεθνικές επιχειρήσεις να επιτυγχάνουν υπερκέρδη από την εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης τους ή από τη μονοπώληση μιας αγοράς μέσω της απορρόφησης ανεξαρτήτων επιχειρήσεων (Μούσης, 2010, σ. 58).

Άλλος λόγος που επιβάλλει την ίδρυση μίας κρατικής μονοπωλιακής επιχείρησης είναι και η μη δυνατότητα του ιδιωτικού τομέα να παρέχει στο κοινό ικανοποιητική ποσότητα προϊόντων ή υπηρεσιών ή τη μη δυνατότητα κατανομής αυτής της παραγωγής σε ικανές ποσότητες ή την ύπαρξη πολλών αρνητικών εξωτερικοτήτων οπότε μιλάμε για περίπτωση αποτυχίας της αγοράς, και άρα παρεμβαίνει το κράτος με την ίδρυση σχετικής επιχείρησης (Σαρτζετάκης, 2010).

Η έννοια της δημόσιας επιχείρησης πάντως ως επιχείρησης του δημόσιου τομέα αναλύεται σε δύο συστατικά στοιχεία : το στοιχείο «επιχείρηση» και το στοιχείο «δημόσιος χαρακτήρας». Ως επιχείρηση, θα οριστεί ο οικονομικός οργανισμός που επιδιώκει συγκεκριμένο αποτέλεσμα με την

άσκηση παραγωγικής δραστηριότητας, ενώ ο δημόσιος χαρακτήρας προκύπτει από το ότι το υποκείμενο της επιχείρησης είναι το κράτος ή άλλοι φορείς του δημόσιου τομέα.

Η διττή αυτή φύση της δημόσιας επιχείρησης ευθύνεται για την υπαγωγή της τόσο στην ιδιωτική σφαίρα (ως επιχείρηση), όσο και στη δημόσια σφαίρα (ως δημόσιος χαρακτήρας). Το αποτέλεσμα είναι, αφενός η δημόσια επιχείρηση να υπάγεται στο μοντέλο και στους νόμους της αγοράς, αλλά ταυτόχρονα επιβάλλει και ορισμένες αποκλίσεις.

Σε ένα γενικό πλαίσιο, οι δημόσιες επιχειρήσεις μπορούν να διακριθούν σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με τους επιδιωκόμενους σκοπούς τους. Οι κατηγορίες είναι οι ακόλουθες:

Στην πρώτη κατηγορία, ανήκουν εκείνες που εξυπηρετούν κοινωφελείς σκοπούς. Σύμφωνα με τον ορισμό του ν.1264/82 (άρ.19 παρ.2) αποτελούν δημόσιους σκοπούς κοινωφελούς χαρακτήρα: η διύλιση και διανομή ύδατος, η παραγωγή και διανομή ηλεκτρικού ρεύματος ή καυσίμου αερίου, η μεταφορά προσώπων και αγαθών, οι τηλεπικοινωνίες και τα ταχυδρομεία. Οι επιχειρήσεις αυτές θεωρούνται ο κορμός του οικονομικού συστήματος, καθώς παράγουν αγαθά και υπηρεσίες αναγκαία για τη λειτουργία των υπόλοιπων τομέων της οικονομικής δραστηριότητας.

Στη δεύτερη, συμπεριλαμβάνονται εκείνες που αποβλέπουν στην προώθηση του στόχου της οικονομικής ανάπτυξης. Αποτελούν δηλαδή αναπτυξιακούς φορείς.

Στην τρίτη κατά σειρά κατηγορία, εμπεριέχονται οι δημόσιες επιχειρήσεις που ασχολούνται με άμεσες παραγωγικές δραστηριότητες, στο χώρο κυρίως της βιομηχανίας.

Τέλος, στην τέταρτη κατηγορία θα μπορούσαν να ανήκουν ορισμένα πιστωτικά ιδρύματα και οι μονάδες που συνδέονται με αυτά, και ελέγχονται έμμεσα από το κράτος. (Προβόπουλος Γ., 1982 σελ 22-23)

1.2. Επιδίωξη Οικονομικού Αποτελέσματος της Δημόσιας Επιχείρησης και Επιχειρηματικότητα

Κατά γενική ομολογία το γενικό συμφέρον και η επιδίωξή τους αφορούν και την χορήγηση προϊόντων και υπηρεσιών στον πολίτη έναντι χρηματικού τιμήματος. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η δημόσια επιχείρηση λειτουργεί στα ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια της επίτευξης της μεγιστοποίησης του κέρδους αλλά στη συντήρηση του οργανισμού σε ικανοποιητικά επίπεδα. Το γενικό συμφέρον δεν μπορεί να δικαιολογήσει οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα των φορέων δημόσιας εξουσίας που αποβλέπει στην επίτευξη κέρδους. Η ανάπτυξη κερδοσκοπικής δραστηριότητας από το κράτος και τα άλλα ΝΠΔΔ είναι ασυμβίβαστη με το σκοπό ενός φιλελεύθερου καπιταλιστικού κράτους. Οι δημόσιες επιχειρήσεις λειτουργούν με κριτήρια επιδίωξης οικονομικού αποτελέσματος, όχι όμως με την έννοια της κερδοσκοπίας, αλλά με αυτήν της δημιουργίας των απαραίτητων οικονομικών δυνατοτήτων για την επίτευξη των στόχων τους (Τάχος, 1992, σσ. 138-152.), (Μπαμπανάσης & Γκότσιας, 1998, σ. 27).

Γενικότερα, η άσκηση δημόσιας επιχειρηματικότητας υπόκειται σε ορισμένες κοινές αρχές τις οποίες δεν είναι υποχρεωμένες να ακολουθούν οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα (Κονδύλης, 1994, σ. 2) και ειδικότερα: α) στην αρχή της συνέχειας, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρέπεται η διακοπή της, β) στην αρχή της καθολικότητας που επιτάσσει την παροχή των σχετικών αγαθών ή υπηρεσιών σε κάθε χρήστη γ) στην αρχή της ισότητας, σύμφωνα με την οποία δεν πρέπει να προβαίνουν σε αυθαίρετες διακρίσεις μεταξύ των διοικούμενων και, δ) στην αρχή της οικονομικότητας, σύμφωνα με την οποία τα αγαθά και οι υπηρεσίες πρέπει

να παρέχονται με το μικρότερο οικονομικό κόστος, ενόψει του επιδιωκόμενου δημόσιου συμφέροντος.

1.3. Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί (ΔΕΚΟ)

Το ακρωνύμιο ΔΕΚΟ σημαίνει Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί¹ και χρησιμοποιείται για τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς που ανήκουν στο Ελληνικό κράτος ή ελέγχονται από αυτό. Γενικότερα, ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει ένα τμήμα μόνο των επιχειρήσεων που ανήκουν στο ευρύτερο δημόσιο και συγκεκριμένα εκείνες που εποπτεύονται απευθείας από υπουργεία και ελέγχονται από το Υπουργείο Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας (Μπαμπανάσης & Γκότσιας, 1998, σ. 27). Η έννοια του ελέγχου του κράτους είναι πολύ σχετική και έχει μεταβληθεί από έτος σε έτος. Για παράδειγμα, σύμφωνα με το Ν. 1914/1990 προβλέφθηκε ότι το 51 % των μετοχών τους πρέπει να παραμείνει στην κυριότητα του ελληνικού δημοσίου, κάτι που έχει πλέον καταργηθεί (πχ. στην ΔΕΚΟ Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος το κράτος συμμετέχει μόνο κατά 16%) ενώ υπάρχουν δημόσιες επιχειρήσεις για τις οποίες δεν είναι σίγουρο αν είναι ΔΕΚΟ πχ. τα τραπεζικά ιδρύματα Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και Αγροτική Τράπεζα Ελλάδας (Σοφοκλέους Ιn, 2011). Γενικότερα πάντως, ο Νόμος 3429/2005 ορίζει ως ΔΕΚΟ «κάθε ανώνυμη εταιρεία, στην οποία το ελληνικό δημόσιο δύναται να ασκεί άμεσα ή έμμεσα αποφασιστική επιρροή, λόγω της συμμετοχής του στο μετοχικό της κεφάλαιο ή της χρηματοοικονομικής συμμετοχής του ή των κανόνων που τη διέπουν» (Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 2005, σ. 8).

Η αποσπασματική και κατά διαφορετικές περιόδους δημιουργία των φορέων της δημόσιας επιχειρηματικής δραστηριότητας και η πολλαπλότητα

---

¹ Συχνά το ακρωνύμιο ΔΕΚΟ ερμηνεύεται ως Δημόσιες Επιχειρήσεις Κοινής Ωφέλειας που όμως είναι λάθος αν και, ως δημόσιες επιχειρήσεις, οι ΔΕΚΟ (βάσει των όσων προαναφέρθηκαν) αποσκοπούν στην παροχή προϊόντων και υπηρεσιών στην χαμηλότερη δυνατή τιμή (αρχή της οικονομικότητας) και με το μεγαλύτερη δυνατή γεωγραφική κάλυψη (αρχή της καθολικότητας).

των οργανωτικών μορφών τους καθιστά αναγκαία την αναφορά του νομικού ορισμού της δημόσιας επιχείρησης. Τα στοιχεία του νομικού ορισμού της είναι: (α) ίδρυση βάσει νόμου, (β) με περιουσιακά στοιχεία του κράτους, (γ) με τη μορφή νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, συνήθως Α.Ε., (δ) για την ικανοποίηση σκοπών γενικότερου συμφέροντος μέσα από την ανάπτυξη παραγωγικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Τέλος, στα σημαντικά γνωρίσματα των Δημοσίων Επιχειρήσεων συγκαταλέγεται και η αυτοτέλεια που τις διέπει, η οποία συνίσταται σε 2 μορφές αυτοτέλεια: α) Τη διοικητική-διαχειριστική αυτοτέλεια, όπου μπορεί να οριστεί ως η ευχέρεια των δημοσίων επιχειρήσεων να ρυθμίζουν τα ζητήματα διοίκησης και διαχείρισής τους με αποφάσεις των οργάνων τους, στοιχείο το οποίο εμπεριέχεται στους ιδρυτικούς νόμους τους όπου γίνεται λόγος για την «αυτοδιοίκησή» τους με ίδια όργανα (διακεκριμένα από αυτά του κράτους) στα οποία παρέχεται η εξουσία λήψης αποφάσεων για την εξυπηρέτηση των σκοπών που έχουν ανατεθεί σε κάθε δημόσια επιχείρηση. Βέβαια αυτό δε σημαίνει ότι δεν υπόκεινται σε κρατική εποπτεία και ελέγχους, μιας και τις περισσότερες φορές ο αντικειμενικός τους σκοπός είναι να οδηγήσουν και να κατευθύνουν τις διοικήσεις των οργανισμών προς την πραγματοποίηση των σκοπών τους, εντός πλαισίου της κυβερνητικής πολιτικής. β) Την οικονομική αυτοτέλεια. Οι δημόσιες επιχειρήσεις ως νομικά πρόσωπα έχουν δική τους περιουσία και την ικανότητα να λαμβάνουν δια των οργάνων τους τις αποφάσεις που είναι αναγκαίες για την οικονομική τους διαχείριση. Ο επιδιωκόμενος σκοπός με την καθιέρωση της οικονομικής αυτοτέλειας των δημοσίων επιχειρήσεων συνίσταται στο να καταστεί η διαχείρισή τους ανεξάρτητη από τη δημοσιονομική διαχείριση του Δημοσίου και να είναι οικονομικά αυτόνομες (να μην εξαρτάται δηλαδή η λειτουργία της επιχείρησης από τις κρατικές επιχορηγήσεις).

1.4. Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

Η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος στην Ελλάδα άρχισε το 1889. Η Γενική Εταιρεία Εργοληψιών, κατασκευάζει στην Αθήνα, την πρώτη μονάδα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος. Το πρώτο κτίριο που φωτίζεται είναι τα Ανάκτορα και πολύ σύντομα ο ηλεκτροφωτισμός επεκτείνεται στο ιστορικό κέντρο της Πρωτεύουσας. Τον Αύγουστο του 1950 ιδρύεται δια νόμου η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού, για να λειτουργήσει "χάριν του δημοσίου συμφέροντος" με σκοπό τη χάραξη και εφαρμογή μιας εθνικής ενεργειακής πολιτικής (Γαζιτέρη, 2011).

Η ΔΕΗ σήμερα είναι μία από τις κυριότερες ΔΕΚΟ στην Ελλάδα και από τις έχουσες μεγάλη παρουσία στην χώρα. Η ΔΕΗ προήλθε από την συνένωση των κατά τόπους μικρότερων επιχειρήσεων παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος και σκοπός της ήταν η χάραξη και εφαρμογή μιας εθνικής ενεργειακής πολιτικής, η οποία μέσα από την εντατική εκμετάλλευση των εγχώριων πόρων, να κάνει το ηλεκτρικό ρεύμα κτήμα και δικαίωμα του κάθε Έλληνα πολίτη, στη φθηνότερη δυνατή τιμή. Η ΔΕΗ πλέον αποτελεί όμιλο επιχειρήσεων στον οποίο περιλαμβάνονται και οι Α.Ε. : «ΑΡΚΑΔΙΚΟΣ ΗΛΙΟΣ 2 Α.Ε.», «ΗΛΙΑΚΟ ΒΕΛΟΣ 1 Α.Ε.», «ΗΛΙΑΚΟ ΒΕΛΟΣ 2 Α.Ε.», «SOLARLAB Α.Ε.», «ΗΛΙΑΚΑ ΠΑΡΚΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ 1 Α.Ε.» και «ΗΛΙΑΚΑ ΠΑΡΚΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ 2 Α.Ε.». Στη ΔΕΗ αντιστοιχεί το 62% περίπου του συνολικού κύκλου εργασιών του κλάδου παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού της Ελλάδας. Η ΔΕΗ, ως ΔΕΚΟ, κατέχει το μονοπώλιο της διάθεσης ηλεκτρικού ρεύματος της χώρας και λειτουργεί με τη μορφή της ανώνυμης εταιρίας βάσει των όσων διέπουν οι νόμοι περί οργάνωσης μίας ΔΕΚΟ και εποπτείας αυτής από το κράτος: 3429/2005 «Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί (Δ.Ε.Κ.Ο.)», 2190/1920 και του ν. 016/2002 (Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού, 2009, σσ. 25-7).

1.5 Η Διαδοχική Κρατικοποίηση και Αποκρατικοποίηση Δημοσίων Επιχειρήσεων Γενικά και Παραδείγματα από τον Ελλαδικό Χώρο

Γενικότερα, η ίδρυση μίας δημόσιας επιχείρησης γίνεται με νόμο, με απόφαση διοικητικού συμβουλίου και, ο πλέον διαδεδομένος ο οποίος βάσει το οποίου ιδρύθηκαν οι περισσότερες ΔΕΚΟ, με κρατικοποίηση ιδιωτικών επιχειρήσεων (Μπαμπανάσης & Γκότσιας, 1998, σσ. 29-30).

1.5.1. Οι δυνάμεις που διαμόρφωσαν την κρατική παρέμβαση και τις κρατικοποιήσεις στην Ελλάδα

Η ιστορία των Δημοσίων Επιχειρήσεων είναι αρκετά μεγάλη. Στην Αρχαία Ελλάδα, τα ορυχεία άνηκαν στην Πόλη - Κράτος. Στην Αρχαία Ρώμη, οι Δημόσιες Επιχειρήσεις, οι οποίες βρίσκονταν υπό την κρατική διαχείριση ήταν η ιδιοκτησία του νερού, τα παίγνια, το τσίρκο, τα ψυχαγωγικά θεάματα γενικότερα, καθώς και για πρώτη φορά οι επιχειρήσεις πολεμικού και οπλικού εξοπλισμού. Στην Αρχαία Κίνα, η Δυναστεία των Chin διατηρούσε τη δημόσια ιδιοκτησία στο σίδηρο και το αλάτι.

Από τα τέλη του 19ου αιώνα, το κράτος αρχίζει να αποκτά ένα νέο ρόλο, ο οποίος γεννιέται μέσα από την αναγνώριση του καθήκοντός του να παράγει δημόσιες υπηρεσίες για να ικανοποιήσει τις συλλογικές ανάγκες. Η συμμετοχή στους πολέμους, οι μεταπολεμικές προσπάθειες οικονομικής ανασυγκρότησης, που νομιμοποίησαν έως ένα βαθμό την έντονη παρουσία του κράτους στην οικονομική δραστηριότητα, δίνουν στο φαινόμενο αυτό σημαντικές διαστάσεις, καθιστούν δηλαδή την κρατική παρέμβαση βασικό εργαλείο πολιτικής και θεμελιώνουν θεσμικά τον οικονομικό ρόλο του κράτους και την ευθύνη του να παρέχει «προστασία» στους πολίτες. Έτσι, η δημόσια ιδιοκτησία επεκτάθηκε σε τομείς, όπως ο ηλεκτρισμός (παραγωγή και διανομή), οι συγκοινωνίες, οι δρόμοι, τα αεροδρόμια, οι τηλεπικοινωνίες και οι διάφορες εμπορικές και βιομηχανικές δραστηριότητες, άμεσα σχετιζόμενες με τα χαρακτηριστικά της εθνικής παραγωγής.

Τα αίτια μιας τέτοιας πολιτικής επιλογής δεν ήταν μόνο οικονομικά. Η Μαρξιστική ανάλυση δικαιολόγησε μια διευρυμένη αξιοποίηση του υποδείγματος των Δημοσίων Επιχειρήσεων σε συνάρτηση με την ιδεολογική αποστροφή στην έννοια του οικονομικού κέρδους σε συνδυασμό με αντιλήψεις για την κοινωνική αλληλεγγύη, τη σοσιαλιστική ιδεολογία και την εθνικιστική προσέγγιση.

Στις Η.Π.Α., καθαρά πολιτικοί λόγοι παρεμποδίζουν την οργάνωση της βιομηχανίας αλουμινίου μεταπολεμικά. Αντίστοιχη συμπεριφορά εμφανίζεται και στη Γαλλία κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, λόγω συνεργασίας με τις δυνάμεις κατοχής, για την αυτοκινητοβιομηχανία Renault.

Γενικότερα θα λέγαμε ότι τα παρεμβατικά συστήματα διαφέρουν ως προς την κλίμακα κρατικής παρέμβασης, τα μέσα, τις επιδιώξεις, τη σταθερότητα των κανόνων τους, τα όρια που τους επιβάλλει η κοινωνία και τις επιδόσεις. Σε ευρύτερο πλαίσιο, η ρύθμιση στην Ευρώπη διαφέρει από αυτήν που επικράτησε στις Η.Π.Α. Στην Ευρώπη οι παρεμβάσεις εξυπηρετούν ένα πιο σύνθετο πλέγμα κοινωνικών στόχων και ο ρόλος των δημοσίων επιχειρήσεων ήταν (και είναι) μεγαλύτερος από ότι στις Η.Π.Α., όπου η ρύθμιση αφορούσε περισσότερο τη σχέση ανάμεσα σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και δημόσιους φορείς. Στην Ευρώπη, δημόσιες επιχειρήσεις ιδρύονται όχι μόνο όπου υπάρχουν φυσικά μονοπώλια, αλλά και σε τομείς όπου χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ευρύτατων επιπτώσεων, όπως οι συγκοινωνίες (Τσουκάλης, Λ. (1993) (σελ 129-169).

Στην Ελλάδα, η βιομηχανική κρίση της δεκαετίας του 1980, δημιουργεί εκτεταμένη κρατικοποίηση βιομηχανικών επιχειρήσεων μέσω του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Προβληματικών Επιχειρήσεων. Οι παράγοντες που προσδιόρισαν την εξέλιξη του κρατικού ρόλου στην Ελλάδα, δε διαφέρουν από αυτούς που μπορούμε να εντοπίσουμε στην

οικονομική ιστορία άλλων χωρών. Σημαντική θεωρούμε την αναπτυξιακή φιλοσοφία, ιδιαίτερα των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών, τις νέες κοινωνικές αξίες, το σύστημα πολιτικής πατρωνίας και την εσωτερική δυναμική που αναπτύσσει ένας συνεχώς διευρυμένος κρατικός τομέας.

Αναφορικά με την αρχική αναπτυξιακή φιλοσοφία, φαίνεται ότι ο ρόλος του δημοσίου τομέα επηρεάσθηκε κατά κρίσιμο τρόπο από την προσπάθεια υπέρβασης των περιορισμών που προέκυπταν από το ίδιο το επίπεδο ανάπτυξης των εγχωρίων πόρων και αγορών.

Η ίδρυση δημοσίων επιχειρήσεων, η εξωτερική προστασία, οι επιχορηγήσεις, αποσκοπούσαν τόσο στην ανάπτυξη των αγορών όσο και στην υπέρβαση των εγγενών αδυναμιών τους (στις "αποτυχίες της αγοράς" με μια ευρύτερη έννοια). Η ανάπτυξη των αγορών επιζητείται στο πλαίσιο μιας πολιτικής δημιουργίας βιομηχανικών υποδομών (ηλεκτρισμός, οδικό δίκτυο κ.λπ.), υποκατάστασης των εισαγωγών και διαφοροποίησης της παραγωγής, που ως τότε ήταν συγκεντρωμένη στον αγροτικό τομέα, κυρίως προς την κατεύθυνση της μεταποίησης και των νέων υπηρεσιών (τουρισμός).

Οι λόγοι του κύματος αυτού κρατικοποιήσεων ήταν μάλλον ιδεολογικο-πολιτικοί παρά οικονομικοί. Πάντως οι κρατικοποιήσεις εκείνες προβλήθηκαν ως μέσο για την προώθηση του εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων με επενδύσεις τις οποίες δεν αναμενόταν ότι θα έκανε ο ιδιωτικός τομέας. Ως ένα σημείο αποτελούσε όμως και συνέχιση της προδικτατορικής πρακτικής, στην οποία η ίδρυση δημόσιων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων ελεγχόμενων από δημόσιους ενδιάμεσους φορείς (ΕΤΒΑ, ΑΤΕ κ.λπ.) ήταν μέρος μιας πολιτικής ανάπτυξης με μέσα επιλεγόμενα σχεδόν χωρίς τους περιορισμούς της δογματικής καθαρότητας. (Τσουκάλης, Λ. (1993 σελ 129-169).

Έναν ακόμη σημαντικό παράγοντα, αποτελούν οι πολιτικές αξίες στο «κράτος πρόνοιας». Οι αξίες αυτές έχουν υποστεί σημαντικές αλλαγές ως συνέπεια μιας σειράς αλληλένδετων παραγόντων (παγκόσμια οικονομική κρίση της δεκαετίας του '30, σοσιαλιστικά πειράματα στην ανατολική Ευρώπη σε συνδυασμό με την ισχύ και τους προσανατολισμούς των εργατικών κινημάτων στη δυτική Ευρώπη κ.λπ). Πρωθύστερα η οικονομική ορθοδοξία έβλεπε το κράτος να ασκεί περιορισμένους ρόλους, να διασφαλίζει την οικονομία από εξωτερικούς κινδύνους, από κοινωνικές αναταραχές και, όπου χρειαζόταν, να τη στηρίζει άμεσα ή έμμεσα χωρίς να την παρενοχλεί. Γενικά όφειλε να δρα σε όσο το δυνατόν πιο περιορισμένη κλίμακα γιατί, όντας το ίδιο κατά βάση «μη παραγωγικό», έπρεπε να αποσπά όσο το δυνατόν λιγότερους πόρους από την κοινωνία μέσω του φορολογικού συστήματος.

Αντίθετα, την περίοδο του θριαμβεύοντα κρατικού παρεμβατισμού, το κράτος αναλαμβάνει πολλαπλές λειτουργίες και τις διεκπεραιώνει αυξάνοντας συνεχώς το βάρος του στο σύνολο της οικονομίας. Έτσι οι αυξήσεις των δημόσιων δαπανών για υγεία, εκπαίδευση, ακόμη και για τη γεωργία, μπορούν να θεωρηθούν απόρροια νέων πολιτικών αξιών. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τις μεταβιβάσεις του κράτους σε άτομα και οικογένειες. Το κράτος τείνει να διασφαλίσει ένα ελάχιστο εισόδημα στα άτομα που περιέρχονται σε δυσκολίες χωρίς δική τους ευθύνη (αρρώστιες, ανεργία κ.λπ.). Γίνεται επίσης γενικά αποδεκτό ότι η φτώχεια δεν εξαφανίζεται αυτόματα μέσω των μηχανισμών της αγοράς και ότι αυτό επιβάλλει στο κράτος έναν τουλάχιστον συμπληρωματικό ρόλο.

Στη μεταδικτατορική περίοδο το κράτος αναπτύσσεται γρήγορα, διευρύνοντας τον κυριαρχικό του ρόλο στην προσφορά υπηρεσιών, θέσεων εργασίας, παροχών. Δημιουργεί έτσι ένα ισχυρό μπλοκ με συγκεκριμένα συμφέροντα, απέναντι σε μια ανοργάνωτη κοινωνία. Ιδιαίτερα οι δραστηριότητες των Δημόσιων Επιχειρήσεων δεν αποτέλεσαν ποτέ ζήτημα

αιχμής, παρά τη σημασία τους για την εθνική οικονομία, με την έννοια της διαμόρφωσης μιας πολιτικής οικονομικού ελέγχου των δημόσιων επιχειρήσεων ώστε να χρησιμοποιούν τους πόρους τους αποτελεσματικότερα. Η στάση αντικατόπτριζε σαφώς μονιμότερα στοιχεία της πολιτικής και οικονομικής κουλτούρας. Αυτό που χαρακτηριστικά κυριαρχούσε ως αντίληψη ότι *"ο υπάλληλος και ο πολιτικός δεν αυτοπροσδιορίζονται ως «οικονόμοι» υπόλογοι για την καλή χρήση των πόρων που διαθέτουν"*.

Ένας τρίτος παράγοντας που επέδρασε καταλυτικά στη διαμόρφωση του αυξανόμενου ρόλου του κράτους, είναι το λεγόμενο σύστημα της «πολιτικής πατρωνίας». Ένας διευρυνόμενος δημόσιος τομέας είναι στην υπηρεσία των κομμάτων που επιθυμούν να διευρύνουν και να εμπεδώσουν τη δύναμη τους πάνω στην κοινωνία. Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν ως προς αυτό εξαιρέσεις. Στη δεκαετία του '70 οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να στηρίξουν την πολιτική τους θέση διευρύνοντας τον δημόσιο τομέα, αν και όχι με τις μεθόδους της πρώτης μετεμφυλιοπολεμικής περιόδου. Δεν ήταν ως προς τούτο διαφορετική η πολιτική των κυβερνήσεων της δεκαετίας του '80 που διατήρησαν τις ουσιαστικές και πολυδαίδαλες διασυνδέσεις κράτους και κόμματος, αν και τώρα υποκαθιστώντας τις φεουδαρχικού τύπου διασυνδέσεις με συγκεντρωτικού τύπου, στηριζόμενες σε έναν αυστηρότερα οργανωμένο κομματικό μηχανισμό. Ο δημόσιος τομέας αποτελεί μια πανίσχυρη πλέον και απέραντη πηγή πιέσεων για ικανοποίηση πάσης φύσεως συμφερόντων.

Το στοιχείο αυτό μας οδηγεί στον τέταρτο παράγοντα που οδήγησε στη διεύρυνση του κράτους. Στο μέγεθος του και την εσωτερική δυναμική που έχει. Το κράτος γίνεται ο αποδέκτης των προσδοκιών ολόκληρης της κοινωνίας για τακτοποίηση, προστασία, ειδικές ρυθμίσεις, εξαιρέσεις, προνόμια, αναβολές, παραχωρήσεις. Η αγορά εργασίας δέχεται τη μεγαλύτερη πίεση, όπου οι νεοεισερχόμενοι προτιμούν την κρατική

θαλπωρή από το να επενδύσουν περαιτέρω καλλιεργώντας το ταλέντο, τις γνώσεις ή τις δυνατότητες τους, επηρεασμένοι παράλληλα και από το εκπαιδευτικό σύστημα που δεν ευνοεί την πρωτοβουλία (Τσουκάλης, Λ. (1993) (σελ 129-169).

1.5.2. Δημόσια Επιχείρηση: Η πορεία των κρατικοποιήσεων

Η πορεία των κρατικοποιήσεων ξεκινά από την περίοδο 1949 - 1965 ακόμη, όπου ανήκουν στο κρατικό έλεγχο οι τηλεπικοινωνίες (Ο.Τ.Ε.) και η ηλεκτρική ενέργεια (Δ.Ε.Η.). Η επιχειρηματική δραστηριότητα εντείνεται κυρίως τη δεκαετία του 1970 με τη δημιουργία μονοπωλιακού χαρακτήρα δημοσίων επιχειρήσεων, μιας και διαφοροποιείται τόσο ο χαρακτήρας της κρατικής παρέμβασης όσο και οι δυνάμεις που τη διαμορφώνουν. Την περίοδο αυτή ιδρύεται και ο Ο.Σ.Ε.

Προς το τέλος της δεκαετίας του '70 η παρέμβαση του κράτους αποκτά αμυντικό χαρακτήρα, και διαφέρει από την επιθετική, αναπτυξιακή πολιτική του '50 και του '60. Ακόμη περισσότερο μετά το 1974, η εποχή της μεταπολίτευσης, εκτός του ότι σηματοδοτεί μια σειρά πολιτικών και κοινωνικών μετασχηματισμών, εγκαινιάζει και μια περίοδο διαρκούς ενίσχυσης και επέκτασης του κράτους και του ρόλου του στην οικονομία και την κοινωνία. Στα πρώτα χρόνια αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας πραγματοποιείται ένα κύμα κρατικοποιήσεων από τη συντηρητική κυβέρνηση. Την περίοδο αυτή εθνικοποιείται η Εμπορική Τράπεζα, η δεύτερη πιο μεγάλη τράπεζα της χώρας, και έτσι καταργείται ουσιαστικά ο ανταγωνισμός στον τραπεζικό τομέα. Στον έλεγχο του κράτους περιέρχεται και ο όμιλος επιχειρήσεων της Εμπορικής (ναυπηγεία κ.λπ.). Ακολουθεί η κρατικοποίηση της Ολυμπιακής και των αστικών συγκοινωνιών της Αθήνας.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι, σε αντίθεση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, που προχώρησαν στην οικοδόμηση και επέκταση του Κεϋνσιανού κοινωνικού

κράτους κατά την περίοδο 1945-1973, στην Ελλάδα η διόγκωση της οικονομικής δραστηριότητας του Κράτους ακολουθεί αντίστροφη τροχιά και εγκαινιάζεται στη περίοδο της οικονομικής κρίσης μετά το 1974, όταν ο κανόνας για τις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες ήταν η αναπροσαρμογή και η περιστολή των δημοσίων δαπανών και του κοινωνικού κράτους.

Ιδιαίτερα κατά τη πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο (1974-1985), η εγκατάλειψη σημαντικών τομέων της οικονομικής δραστηριότητας από το ιδιωτικό και το ξένο κεφάλαιο, υπό το βάρος των πετρελαϊκών κρίσεων και της ανόδου του κόστους εργασίας, συμβαδίζει με την επέκταση της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας του ελληνικού κράτους σε σημαντικούς παραγωγικούς κλάδους και τη διόγκωση του ευρύτερου δημόσιου τομέα. (Σακελλαρόπουλος Θ. 1993 τόμος Β' σελ 165-169 και Πατρώνης-Λιαργκόβας 2003 σελ 515-538)

Την εποχή εκείνη ένα μεγάλο τμήμα της ελληνικής βιομηχανίας αντιμετώπιζε δυσκολίες. Αυτές εν μέρει είχαν σχέση με τη σαθρή χρηματοδοτική βάση της, αλλά και με τις αλλαγές που επέρχονταν στις διεθνείς αγορές. Η μεγάλη βιομηχανία ήταν συγκεντρωμένη σε παραδοσιακούς κλάδους που συρρικνώνονταν σε όλη την Ευρώπη, λόγω της μετατόπισης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Σημαντικό ρόλο επίσης έπαιζε η ύφεση στις δυτικές αγορές και η μείωση των εξαγωγών. Αλλά και η αδιατάρακτη πεποίθηση ότι το κράτος μπορεί να τα βγάλει πέρα με τις αντιξοότητες της αγοράς καλύτερα από τον ιδιώτη επιχειρηματία.

Η καθοδική αυτή πορεία περιείχε τεράστιο κοινωνικό κόστος, λόγω της απειλούμενης χρεοκοπίας και της ραγδαίας αύξησης της ανεργίας. Στα επόμενα έτη ο κατάλογος των εταιρειών που παίρνουν το δρόμο της κρατικοποίησης και μετέπειτα της «ανασυγκρότησης» πληθαίνει διαρκώς. Έτσι, ενώ το 1973 το ελληνικό κράτος είχε εξαιρετικά περιορισμένη

επιχειρηματική δραστηριότητα (συμμετείχε, κυρίως μέσω της ΕΤΒΑ σε ελάχιστες επιχειρήσεις), στις αρχές της δεκαετίας του 1980 η εικόνα αυτή αλλάζει ριζικά: Ένδεκα τουλάχιστον επιχειρήσεις είχαν ήδη αποκτήσει δημόσιο χαρακτήρα, ενώ, μέσω των κρατικών τραπεζών, το ελληνικό δημόσιο είχε την κυριότητα ή την πλειοψηφία σε 76 βιομηχανικές επιχειρήσεις και μειοψηφική συμμετοχή σε 117 βιομηχανίες. Εκεί εντάσσονται οι ευρείας κλίμακας χρηματοδοτήσεις υπερχρεωμένων ήδη επιχειρήσεων από το κρατικό τραπεζικό σύστημα (ως το 1982) και το κύμα των κρατικοποιήσεων.

Στο διάστημα μεταξύ 1975 και 1977 η πρώτη κοινοβουλευτική κυβέρνηση Κ. Καραμανλή είχε δώσει μια πρόγνωση αυτού που επρόκειτο να επακολουθήσει, κρατικοποιώντας τρεις μεγάλες επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, την Ολυμπιακή Αεροπορία (συμφερόντων του Ομίλου Ωνάση), το Δωλιστήριο Ασπροπύργου (συμφερόντων του Ομίλου Νιάρχου) και το συγκρότημα της Εμπορικής Τράπεζας (συμφερόντων του Ομίλου Ανδρεάδη).

Το 1983 ιδρύεται ο Οργανισμός για την Ανασυγκρότηση των Επιχειρήσεων (στο εξής ΟΑΕ) με το Νόμο 1386/1983 , στον οποίο εντάχθηκαν και με τη δράση του οποίου ουσιαστικά κρατικοποιήθηκαν δεκάδες επιχειρήσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ προ του 1974 το μερίδιο του κράτους στις βιομηχανικές επενδύσεις έφτανε μόλις στο 0,7%, στη περίοδο 1975-1980 ο μέσος όρος αυξήθηκε στο 4,8% . Η σύσταση του φορέα αυτού, στόχευε στον εκσυγχρονισμό των υπερχρεωμένων αλλά βιώσιμων επιχειρήσεων, στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων σε δυναμικούς τομείς υψηλής τεχνολογίας, καθώς και στην ευρύτερη προώθηση της κρατικής παρέμβασης στο πεδίο της βιομηχανίας. Επρόκειτο για μεγάλης έκτασης παρεμβατικό εγχείρημα, αφού με τον τρόπο αυτό το δημόσιο απέκτησε συγκεντρωμένα ιδιοκτησιακά δικαιώματα σε σημαντικούς κλάδους βιομηχανικής δραστηριότητας (20% στην κλωστοϋφαντουργία, 50% στην τσιμεντοβιομηχανία, 40% στη χαρτο-

βιομηχανία, 50% στα λιπάσματα, 100% στα ναυπηγεία). Ως το 1985 είχαν γίνει δεκτές 44 επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν δεκάδες χιλιάδες εργαζομένους και αντιπροσώπευαν μεγάλο μέρος της προστιθέμενης αξίας στη μεταποίηση.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα, το συγκρότημα Μποδοσάκη με τα μεταλλεία της Χαλκιδικής, της Λάρυμνας, την "Εταιρεία Λιπασμάτων" στη Δραπετσώνα και τη Βόρεια Ελλάδα, την «Πυρκάλ» και τη «Λάρκο», που πέρασαν σταδιακά στα χέρια του κράτους. Ο όμιλος Νιάρχου, μετά τα διυλιστήρια, παραχώρησε στη δεκαετία του '80 και τα Ναυπηγεία Σκαρμαγκά, εγκαταλείποντας πλήρως τις βιομηχανικές επενδύσεις στην Ελλάδα. Η «ΑΓΕΤ Ηρακλής» της οικογένειας Τσάτσου πέρασε στον έλεγχο της Εθνικής Τράπεζας, ενώ παρόμοια τύχη είχε και ο μεγαλύτερος εξορυκτικός όμιλος της χώρας, το συγκρότημα Σκαλιστήρη. Οι επιχειρήσεις «Θεσσαλική» και «Λαδόπουλος», πέρασαν σε δημόσιο έλεγχο, ενώ η μεγαλύτερη υφαντουργική βιομηχανία της χώρας, η «Πειραιϊκή-Πατραϊκή» (που στη δεκαετία του 1970 ακολούθησε επιθετική πολιτική και επιχείρησε να επεκταθεί στο εξωτερικό), χρεοκόπησε και πέρασε στον ΟΑΕ. Η εγκατάλειψη της βιομηχανίας από το ιδιωτικό κεφάλαιο επεκτάθηκε ακόμα και στο ξένο κεφάλαιο, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την «ΕΣΣΟ-Πάππας», την «ΕΘΥΛ» και τη «ΣΤΑΓΕΡ». Αλλά και άλλοι κλάδοι του επιχειρηματικού ιδιωτικού κεφαλαίου - γνωρίζουν υποχώρηση την ίδια περίοδο, όπως οι κατασκευαστικές εταιρείες («ΕΔΟΚ-ΕΤΕΡ», «Σκαπανέας»), μεγάλες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, ακόμη και εταιρείες του λιανικού εμπορίου και υπερκαταστήματα («Μινιόν», «Ατενέ», «Κατράντζος») (Σακελλαρόπουλος Θ. 1993 τόμος Β' σελ 165-180 και (Πατρώνης- Λιαργκόβας 2003 σελ 515-538)

Τελικά όμως τα αποτελέσματα της λειτουργίας του ΟΑΕ, ήταν ανάλογα της αντιφατικότητας των επιδιωκόμενων στόχων και των πολιτικών που ακολούθηθηκαν και που τον μετέτρεψαν από επιθετικό θεσμό

παρεμβατικής πολιτικής σε ένα είδος ταμείου ανεργίας που διασφάλιζε θέσεις εργασίας και μισθούς. Πράγματι, αντί να δώσει λύση στο πρόβλημα ο ΟΑΕ το μετέθετε διαρκώς στο μέλλον, διατηρώντας στο μεταξύ τεχνητά σε λειτουργία μη βιώσιμες επιχειρήσεις με τεράστιο κόστος για τον κρατικό προϋπολογισμό. Η εξυγιαντική διαδικασία υπήρξε ασήμαντη, αφού η όλη επιχείρηση κατέληξε σε μια πολυέξοδη και πρόσκαιρη διάσωση θέσεων εργασίας, με αντίτιμο τη διαρκή σπατάλη κρατικών πόρων και την "κοινωνικοποίηση των ζημιών» μέσα σε συνθήκες αδιαφάνειας. Όπως σημειώνει ο Θ. Σακελλαρόπουλος, "ευρύτατα κοινωνικά συμφέροντα, έχοντας πληγεί από την οικονομική κρίση, συνέκλιναν και σχημάτισαν ένα ενιαίο ορμητικό ρεύμα, που εισχώρησε, επιζήτησε και τελικά επέτυχε την κρατική προστασία».

Θεωρητικά, η αποτυχία της αποτελεσματικής λειτουργίας του ΟΑΕ μπορεί να ερμηνευτεί με βάση τη θεωρία του Olson (1965) και τη δράση των διαφόρων ομάδων πίεσης. Σύμφωνα με τον Olson, οι μεταρρυθμίσεις εμποδίζονται από ομάδες συμφερόντων που έχουν διαφορετικές οργανωτικές συμπεριφορές. Τα οφέλη από τη διαιώνιση μιας κατάστασης είναι πιθανό να συγκεντρώνονται σε μικρό αριθμό ατόμων, ενώ οι ζημιές διαχέονται στο ευρύτερο κοινό. Η πρώτη ομάδα επειδή έχει κάθε λόγο να καρπώνεται συνεχώς τα οφέλη, αποκτά καλύτερη οργάνωση και διεκδικεί περισσότερο αποτελεσματικά τα συμφέροντα της, Αντίθετα η δεύτερη ομάδα δεν διαθέτει αντίστοιχη οργανωτική δύναμη και συμπεριφορά.

Το 1985 ο Κ. Σημίτης εγκαινίασε την πολιτική οικονομικής σταθεροποίησης. Η πολιτική απέναντι στις προβληματικές επιχειρήσεις μεταβλήθηκε επίσης, σημαντικά: Την πολιτική της κρατικοποίησης διαδέχεται η προσπάθεια εξυγίανσης μέσω της μετοχοποίησης των οφειλών τους προς τις τράπεζες. Η υλοποίηση αυτής της πολιτικής δε συνοδεύτηκε, πλην εξαιρέσεων, από τις αναγκαίες οργανωτικές και εκσυγχρονιστικές παρεμβάσεις. Χωρίς ταυτόχρονη προώθηση επιχειρησιακού σχεδίου, οργανωτικής

αναδιάρθρωσης και τεχνολογικού εκσυγχρονισμού, η πολιτική των μετοχοποιήσεων εκφυλίστηκε γρήγορα, οδηγώντας στη συσσώρευση νέων ζημιών, στην αδυναμία εξόφλησης των τόκων των ομολόγων και στην απορρόφηση από τον ΟΑΕ νέων βραχυπρόθεσμων χρηματοδοτήσεων προς τις επιχειρήσεις του.

Τον Απρίλιο του 1990, στην εξουσία βρίσκεται πλέον η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας η οποία προωθεί την πολιτική των αποκρατικοποιήσεων με σκοπό τον περιορισμό της κρατικής συμμετοχής στην επιχειρηματική δραστηριότητα, καθώς δρομολογούνται διαδικασίες μετοχοποίησης ή ιδιωτικοποίησης δημόσιων επιχειρήσεων στρατηγικού χαρακτήρα. (Σακελλαρόπουλος Θ. 1993 τόμος Β' σελ 165-180 και (Πατρώνης-Λιαργκόβας 2003 σελ 515-538)

Η εφαρμογή των διαδικασιών αποκρατικοποίησης σε παγκόσμιο επίπεδο εμφανίστηκε στην πράξη κυρίως από τα τέλη του 1970. Σε θεωρητικό επίπεδο, από την εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ξεκίνησε η συζήτηση για την αποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα και του κράτους να ασκεί το επιχειρηματικά καθήκοντα και την ικανότητά του να διαχειρίζεται σωστά τους οικονομικούς πόρους. Παράγοντες όπως το πολιτικό συμφέρον, η διαφθορά, οι κοινωνικές πιέσεις και η μη σύνδεση διοίκησης-αποτελέσματος αποτελούν κοινή συνισταμένη των μελετητών που διαχρονικά ισχυρίστηκαν ότι ο ιδιώτης επιχειρηματίας είναι πιο κατάλληλος να ασκεί τη διοίκηση των επιχειρήσεων. Ο όρος «ιδιωτικοποίηση» επιλέχθηκε από την πρωθυπουργό της Μ. Βρετανίας Μ. Thatcher στις αρχές του 1980, δανειζόμενη τον όρο από το P. Drucker, αντικαθιστώντας τον όρο «αποκρατικοποίηση».

Στην Ελλάδα το πρώτο κύμα αποκρατικοποιήσεων που έγινε κατά την δεκαετία του '90, αφορούσε στην πώληση εταιρειών και τραπεζών: Αγροτική, Εθνική, ΕΤΒΑ και Εμπορική, του ΟΑΕ και των υπουργείων:

Οικονομίας, Αμύνης και Βιομηχανίας και τη μείωση των ελλειμμάτων των ΔΕΚΟ: Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών, Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία, ΟΣΕ, Ολυμπιακή, ΕΡΤ, Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων, ΕΛΤΑ και ΕΥΔΑΠ. Ακόμα στόχευε στην απελευθέρωση των αγορών, στην διάλυση κρατικών παρεμβάσεων, κατασκευή έργων από ιδιώτες με τη μέθοδο της αυτοχρηματοδότησης και ίδρυση μη-κρατικών ΑΕΙ. Γενικά Σε νομικό επίπεδο η αποκρατικοποίηση θεσπίστηκε με τους νόμους: 1812/1990 και 1914/1990 (αποκρατικοποίηση ΔΕΚΟ και επανακαθορισμός δημοσίου τομέα), 2000/ 1991 (κατάργηση υπερχρεωμένων φορέων του Δημοσίου και παραχώρηση τους σε ιδιώτες και την δημιουργία επιτροπής αποκρατικοποιήσεων) (Καζάκος, Ο Ρυθμιστικός Ρόλος του Κράτους στη Οικονομία: Προβλήματα και Προοπτικές της Πολιτικής Αποκρατικοποιήσεων στην Ελλάδα, 1993, σσ. 150-3).

Στο σημείο αυτό, θα αναλυθούν περιπτώσεις κρατικοποίησης ιδιωτικών επιχειρήσεων καθώς και η μετέπειτα πορεία τους, ως χαρακτηριστικά παραδείγματα μετάβασης από το ιδιωτικό τομέα προς την κρατικοποίηση και την άμεση ή έμμεση ιδιωτικοποίησής τους².

1.5.3 ΑΓΕΤ «Ηρακλής»

Από τις πιο τρανταχτές περιπτώσεις πρώην ιδιωτικών επιχειρήσεων είναι η αυτή της Ανώνυμης Γενικής Εταιρίας Τσιμέντου «Ηρακλής» (στο εξής ΑΓΕΤ). Η Ανώνυμη Γενική Εταιρία Τσιμέντου Ηρακλής ιδρύθηκε το 1911 και στην ουσία διασώθηκε και επανιδρύθηκε το 1917 από τον Χατζηκυριάκο, έναν εκ των συνιδρυτών της ΤΙΤΑΝ το 1902. Το 1983 ο έλεγχος της ΑΓΕΤ, περνάει στο ελληνικό δημόσιο, απομακρύνεται η οικογένεια Τσάτσου και εντάσσεται στον Οργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων. Το 1992 η ΑΓΕΤ εξακολουθεί να έχει το μεγαλύτερο μερίδιο στην εγχώρια αγορά τσιμέντου και πωλείται με απευθείας διάθεση

---

² Κάποιες από τις παρακάτω αναφερόμενες εταιρείες δεν αποτέλεσαν ΔΕΚΟ αλλά αξίζει η αναφορά τους γιατί είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα κρατικοποίησης και μετέπειτα ιδιωτικοποίησης κρατικών εταιρειών.

ποσοστού στην ιταλική Calcestruzzi, η οποία εξαγόρασε και τα χρεοκοπημένα Τσιμέντα Χαλκίδος. Αργότερα, το 1999 η γαλλική Lafarge εμφανίζεται στο προσκήνιο και αναλαμβάνει τον οριστικό έλεγχο της εταιρίας μέχρι και σήμερα.

1.5.4 Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων

Στη συνέχεια, σημαντική περίπτωση αποτελεί και η Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων ιδρύθηκε το 1972 ως "Steyer Hellas" και μετονομάστηκε σε ΕΛΒΟ το 1987 οπότε και κρατικοποιήθηκε. Το 1999 το Ελληνικό δημόσιο πώλησε το 43% των μετοχών στον όμιλο Μυτιληναίου, ο οποίος ανέλαβε και το μανάτζμεντ της επιχείρησης. Η πώληση έγινε εκτός χρηματιστηρίου με απευθείας πώληση του πακέτου στον ιδιώτη επενδυτή. Σήμερα η ΕΛΒΟ εξακολουθεί και λειτουργεί, έχοντας αφενός επιβιώσει σε ένα ιδιαίτερος ανταγωνιστικό περιβάλλον, αντιμετωπίζοντας όμως ιδιαίτερες προκλήσεις και δυσοίωνες προοπτικές.

1.5.5 Olympic Catering

Από τις σημαντικότερες περιπτώσεις αποτελεί και ο όμιλος «Ολυμπιακή Αεροπορία» και όλες οι επιμέρους εταιρείες του ομίλου. Συγκεκριμένα, η Olympic Catering ιδρύθηκε το 1970 και εισήχθη στο Χ.Α. σε δύο φάσεις, το 1999 και το 2000, οπότε και ιδιωτικοποιήθηκε. Η Olympic Catering αποτελεί περίπτωση αποτυχίας καθώς η εταιρία δεν κατάφερε να γυρίσει στην κερδοφορία καθώς εμφάνιζε συνεχώς αρνητικά αποτελέσματα. Από το 2002 ο όμιλος Everest ανέλαβε την επιχείρηση δίνοντας νέα πνοή και βελτιώνοντας σταδιακά τα οικονομικά αποτελέσματα ως και σήμερα.

1.5.6 Duty Free Shops (Καταστήματα Αφορολόγητων Ειδών)

Άλλο παράδειγμα είναι τα Καταστήματα Αφορολόγητων Ειδών που ιδρύθηκαν το 1979 και εισήχθησαν στο Χ.Α. το 1998. Το επόμενο έτος μεταβιβάστηκε ένα ποσοστό τους στην Αγροτική Τράπεζα και το 2003 εξαγοράστηκαν από τις εταιρίες Γερμανός και Folli Follie. Τελικά το 2006

τα Κ.Α.Ε. περιήλθαν στο σύνολό τους στον όμιλο Follis Follie, όπου μάλιστα το 2010 έλαβε χώρα η απορρόφηση όλων των θυγατρικών εταιριών από τα Κ.Α.Ε. (απορροφώσα εταιρία). Η ηγετική όμως θέση των Κ.Α.Ε. στο χώρο λόγω της προφανούς μονοπωλιακή τους θέσης δέχθηκε σοβαρό πλήγμα από την κατάργηση των συνόρων και των δασμών στις ενδοκοινοτικές μεταφορές.

1.5.7 Δημόσια Επιχείρηση Αερίου

Η Δημόσια Επιχείρηση Αερίου ιδρύθηκε το 1988 ως θυγατρική των Ελληνικών Πετρελαίων. Η ΔΕΠΑ σήμερα ανήκει κατά 35% στα ΕΛΠΕ και κατά 65% στο ελληνικό δημόσιο, με απευθείας μεταβίβαση των ποσοστών, καθότι η εταιρία δεν εισήχθη ποτέ στο χρηματιστήριο και δε διέθεσε ποτέ μερίδιά της σε ιδιώτες επενδυτές. Η περίπτωση της είναι ιδιαίτερη καθώς αποτελεί μια έμμεση ιδιωτικοποίηση: τα ΕΛΠΕ μέσω του 35% που κατέχουν, ουσιαστικά συνδιοικούν την εταιρία, και εφόσον το μάνατζμεντ και ο έλεγχος των ΕΛΠΕ ανήκει στην Petrola, τότε γίνεται προφανές ότι ο ιδιώτης ελέγχει έμμεσα τη ΔΕΠΑ.

1.5.8 Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης

Η Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης ιδρύθηκε το 1962 και αποτέλεσε το μονοπωλιακό παραγωγό ζάχαρης στην εγχώρια αγορά μέχρις ότου καταργήσει η Ε.Ε. τα εθνικά μονοπώλια ζάχαρης στη δεκαετία του 2000. Η Ε.Β.Ζ. εισήχθη στο ελληνικό χρηματιστήριο το 1993, σε μια εποχή που η ωριμότητα της κεφαλαιαγοράς ήταν χαμηλή και το ενδιαφέρον του ευρέως επενδυτικού κοινού πρακτικά ανύπαρκτο. Η Ε.Β.Ζ. αποτελεί περίπτωση εταιρίας που δεν κατάφερε να εξελιχθεί και να προσελκύσει αγοραστικό ενδιαφέρον, κυρίως λόγω των διαρκών αρνητικών αποτελεσμάτων που εμφανίζει. Σήμερα το ελληνικό δημόσιο μέσω της Αγροτικής Τράπεζας εξακολουθεί να κατέχει το 82% των μετοχών και το υπόλοιπο βρίσκεται σε ελεύθερη διακύμανση χωρίς κανένα σημαντικό ιδιωτικό ενδιαφέρον. Αντιθέτως, η τρέχουσα κρίση έχει οδηγήσει την Ε.Β.Ζ. σε οριακή

κατάσταση και σε κλείσιμο των περισσότερων εργοστασίων παραγωγής που διαθέτει.

2. Υπάρχοντα Λειτουργικά Προβλήματα των ΔΕΚΟ, Ζητήματα Κρατικοποίησης και Αποκρατικοποίησης και Σχετικό Ιστορικό Πλαίσιο

Γενικότερα, τα επιχειρήματα των υποστηρικτών της κρατικοποίησης των επιχειρήσεων είναι μακροοικονομικού χαρακτήρα και αφορούν στην εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης των πολιτών και αποφυγής της ανεργίας, στη δικαιότερη διανομή του πλούτου. Ένα από τα σημαντικότερα επιχειρήματα των υποστηρικτών της κρατικοποίησης των επιμέρους μικρών επιχειρήσεων και της ίδρυσης των εθνικής εμβέλειας ΔΕΚΟ είναι η αποτυχία της αγοράς να παρέχει στον καταναλωτή το προϊόν στο μικρότερο δυνατό κόστος και χωρίς συνέπειες σε άλλου κλάδους παραγωγής και στον καταναλωτή. Αυτή η κατάσταση αποκαλείται «αποτυχία της αγοράς» και θα αναλυθεί παρακάτω.

Αντίθετα, οι θιασώτες της αποκρατικοποίησης των ΔΕΚΟ υποστηρίζουν ότι ο καταναλωτής λαμβάνει κακής ποιότητας υπηρεσίες και το δημόσιο όφελος δεν επιτυγχάνεται, κατάσταση η οποία ονομάζεται πρόβλημα αντιπροσώπευσης και θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

2.1. Ανάγκη Κρατικοποίησης Ιδιωτικών Επιχειρήσεων και Ίδρυση ΔΕΚΟ

2.1.1 Ανάγκη Κρατικοποίησης: Αποτυχία της Αγοράς

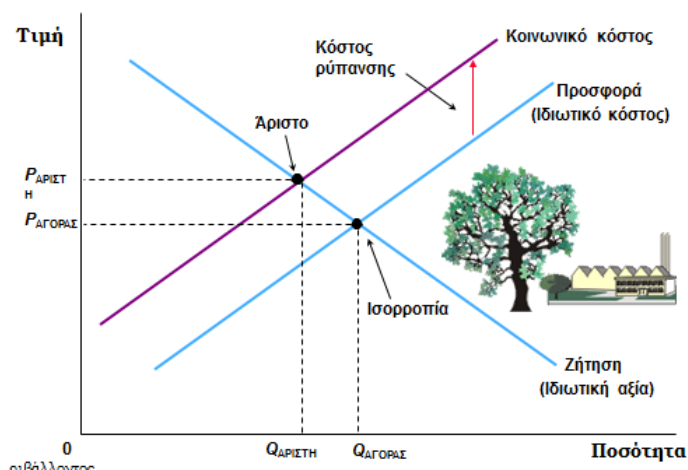
Όπως αναφέρθηκε, οι ΔΕΚΟ στην Ελλάδα και γενικά η δημιουργία δημοσίων επιχειρήσεων είχαν ως στόχο την παροχή φθηνών και αξιόπιστων υπηρεσιών στον πολίτη. Στα πλαίσια αυτά, παρατηρήθηκε η ύπαρξη τοπικών τις περισσότερες φορές ιδιωτικών επιχειρήσεων, οι οποίες προσέφεραν μεν το προϊόν αυτό καθαυτό, πχ. στην περίπτωση της ΔΕΗ ηλεκτρική ενέργεια, αλλά σε μεγαλύτερη τιμή και με μεγαλύτερο εξωτερικό κόστος³ από ότι θα συνέβαινε στην περίπτωση που η παραγωγή είχε ανατεθεί σε μία και μόνο επιχείρηση που για λόγους τήρησης των προαναφερθέντων κοινωνικών στόχων, θα ήταν εξολοκλήρου κρατική. Ακόμα, εφόσον η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος συνεπάγονταν μεγάλο κοινωνικό κόστος (λόγω εκτεταμένης μόλυνσης του περιβάλλοντος κυρίως) σε σχέση με το ιδιωτικό κόστος, παρατηρείται το φαινόμενο της αποτυχίας της αγοράς (Μπαμπανάσης & Γκότσιας, 1998, σ. 46) οπότε το κράτος καλείται να προβάλλει σχετικές λύσεις (Γάτσιος, 1993, σ. 193). Για το σκοπό αυτό τέθηκε ως ανάγκη η κρατικοποίηση πολλών επιμέρους ιδιωτικών επιχειρήσεων και η συνένωσή τους σε μία μεγάλη κρατική εθνικού βεληνεκούς. Στο παρακάτω διάγραμμα παρατηρείται η διαγραμματική απεικόνιση των επιπτώσεων της περιβαλλοντικής μόλυνσης στην αξία του ηλεκτρικού ρεύματος.

---

³ Όταν η λειτουργία μιας αγοράς επηρεάζει άτομα έξω από την αγορά, τότε δημιουργούνται παρενέργειες που ονομάζονται εξωτερικότητες (Σαρτζετάκης, 2010). Γενικά, Αρνητική εξωτερικότητα είναι η μη αποζημιωμένη ζημιά που επιβάλλεται από την δραστηριότητα σε μια αγορά, σε άτομα που δεν μετέχουν στην κατανάλωση ή παραγωγή του συγκεκριμένου αγαθού.

Πίνακας 1: Απεικόνιση της ανόδου της τιμής του προϊόντος λόγω πρόσθεσης του κοινωνικού κόστους (Σαρτζετάκης Ε., 2010)

Άλλος παράγοντας αποτυχίας της αγοράς είναι και η δημιουργία χρηματικών εξωτερικοτήτων, δηλαδή η πρόκληση εξωτερικοτήτων σε άλλους τομείς της οικονομίας. Στη περίπτωση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, είναι προφανές ότι η μόλυνση από τις μονάδες ηλεκτροπαραγωγής που βρίσκονταν ενταγμένες στο αστικό ιστό προκαλούσε υποβάθμιση ολόκληρων περιοχών με αποτέλεσμα να υπάρχουν βλαβερές επιπτώσεις σε άλλους τομείς της τοπικής οικονομίας.

Εκτός της μείωσης ή αποσόβησης των παραγόμενων αρνητικών εξωτερικοτήτων, η λογική της κρατικοποίησης ιδιωτικών επιχειρήσεων αποσκοπούσε στη θεώρηση κάποιων προϊόντων ή υπηρεσιών, όπως στην περίπτωσή μας το ηλεκτρικό ρεύμα, σε δημόσια αγαθά τα οποία δεν έχουν αποκλειστική χρήση και δεν παρουσιάζεται, λόγω των φυσικών χαρακτηριστικών του προϊόντος, ανταγωνισμός στην κατανάλωση. Ως δημόσιο αγαθό ορίζεται αυτό από το οποίο το κάθε μέλος της κοινωνίας μπορεί να απολαύσει χωρίς να το στερήσει από άλλο μέλος (Μπαμπανάσης & Γκότσιας, 1998, σσ. 40-1). Τέτοια προϊόντα και υπηρεσίες είναι πχ. η εθνική άμυνα, η κατασκευή μη αυτοχρηματοδοτούμενου οδικού δικτύου

(δηλαδή χωρίς διόδια κτλ). Στο παρακάτω σχήμα παρατηρούμε τις κατηγορίες αγαθών και την νέα θεώρηση του αγαθού «ηλεκτρικό ρεύμα».

Πίνακας 2: Οι κατηγορίες των αγαθών βάσει ανταγωνιστικότητας της κατανάλωσης και αποκλειστικότητας και η κατάταξη του ηλεκτρικού ρεύματος (Σαρτζετάκης Ε. , 2010).

Ανταγωνιστικό στην κατανάλωση⁴;

		Ναι	Όχι
Αποκλειστικής Χρήσης;	Ναι	<p>Ιδιωτικά αγαθά Τρόφιμα Είδη ένδυσης Ηλεκτρικό ρεύμα</p>	<p>Φυσικό μονοπώλιο Πυρασφάλεια Δορυφορική TV</p>
	Όχι	<p>Κοινόκτητοι πόροι Ψάρια ελευθέρως βοσκής Το περιβάλλον</p>	<p>Δημόσια αγαθά Εθνική άμυνα Γνώση</p>

Πλέον, με τη θεώρηση ότι ο ανταγωνισμός στην παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος δε μειώνει τις τιμές προς όφελος του καταναλωτή και ότι η χρήση του είναι δικαίωμα σε όλους τους πολίτες ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας ή τη χρήση, το ηλεκτρικό ρεύμα κατατάσσεται στην κατηγορία δημόσια αγαθά. Η νέα θεώρηση οπότε είναι η εξής:

⁴ Δηλαδή η κατανάλωση του προϊόντος από ένα άτομο ελαττώνει την δυνατότητα κατανάλωσής τους από άλλα άτομα (Herdin, 1968, σ. 1).

Πίνακας 3: Οι κατηγορίες των αγαθών βάσει ανταγωνιστικότητας της κατανάλωσης και αποκλειστικότητας και η κατάταξη του ηλεκτρικού ρεύματος (Σαρτζετάκης Ε. , 2010)

Ανταγωνιστικό στην κατανάλωση³;

		Ναι	Όχι
Αποκλειστικής Χρήσης;	Ναι	Ιδιωτικά αγαθά Τρόφιμα Είδη ένδυσης	Φυσικό μονοπώλιο Πυρασφάλεια Δορυφορική TV
	Όχι	Κοινόκτητοι πόροι Ψάρια ελευθέρως βοσκής Το περιβάλλον	Δημόσια αγαθά Εθνική άμυνα Γνώση <u>Ηλεκτρικό ρεύμα</u>

Τέλος, η μονοπώληση της παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος έγινε διότι οι πηγές παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (πχ. ορυκτά καύσιμα) διατίθενται ελεύθερα στη φύση, χωρίς περιορισμούς με αποτέλεσμα να παρατηρείται υπερεκμετάλλευση των πηγών με αποτέλεσμα αφενός την πιθανή εξάντλησή τους αλλά και την διάθεσή τους σε τιμές χαμηλότερες από αυτές που θα έπρεπε να είχαν λόγω σπανιότητας. Ακόμα, λόγω εξάντλησης των πόρων αυτών δεν θα ήταν πλέον εφικτό να αξιοποιηθούν από ιδιωτικές επιχειρήσεις με αποτέλεσμα την ύφεση του κλάδου της ηλεκτροπαραγωγής. Η παρούσα φυσικά αιτιολόγηση δεν θα ίσχυε στην περίπτωση που, όταν για τους παραπάνω λόγους, αποφασίστηκε η ίδρυση της ΔΕΗ, διότι δεν υπήρχε δυνατότητα παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας οπότε δεν θα υπήρχε σαφές όριο στην δυνατότητα εκμετάλλευσης.

2.1.2 Αναπτυξιακό και Ιστορικό Σκέλος Κρατικοποίησης Επιχειρήσεων, Ίδρυσης ΔΕΚΟ και Συνακόλουθα Λειτουργικά Προβλήματα

Η κρατικοποίηση μπορεί να αναλυθεί από δύο πλευρές: ως μέρος της αναπτυξιακής πολιτικής που το κράτος ακολούθησε μεταπολεμικά, αλλά και στα πλαίσια του ιστορικού μεταπολεμικού γίνεσθαι.

Για αναπτυξιακούς λόγους λοιπόν, επιλέχθηκε η λύση της κρατικοποίησης ιδιωτικών επιχειρήσεων και μετατροπής τους σε ΔΕΚΟ. Έτσι το κράτος παρεμβαίνει καθοριστικά στην οικονομία της χώρας παρακάμπτοντας τη αγορά με αποτέλεσμα την δημιουργία στρεβλώσεων που αφορούν: α. τη ροή κεφαλαίου και χρήματος, β. την παραγωγή αγαθών, γ. τη διάθεση θέσεων εργασίας, δ. θέματα συνδικαλισμού (Γάτσιος, 1993, σ. 193). Η λύση της κρατικοποίησης επιλέχθηκε κυρίως κατά τη μεταπολιτευτική περίοδο κατά την οποία η οικονομία της χώρας είχε περιέλθει σε φάση μαζικής καθόδου και λόγω των σκανδαλωδών συμβάσεων που είχαν υπογραφεί με τη δικτατορική κυβέρνηση, συμβάσεις που έθιγαν την οικονομία και το κύρος της χώρας, ενώ θεωρήθηκε μια προσπάθεια διάσωσης της μάλλον φθίνουσας βιομηχανικής οικονομίας της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, από τα μέσα της δεκαετίας του '70 αρχίζει η εμφάνιση των πρώτων σημείων της κρίσης διαρθρωτικού χαρακτήρα στη βιομηχανική παραγωγή της χώρας με πολλαπλές συνέπειες που καταγράφονται στην ελληνική οικονομία και κοινωνία μετά από μια δεκαετία (μέσα δεκαετίας '80 έως αρχές δεκαετίας '90) και διαρκούν έως σήμερα, σε μικρότερο ίσως βαθμό. Η κρίση στην ελληνική βιομηχανία εκδηλώθηκε όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα που λάμβανε χώρα στην χώρα μέσα από το πολύπλευρο σχήμα των σχέσεων που αφορούν στην παραγωγή, στις επενδύσεις, στην απασχόληση, στην παύση λειτουργίας ή στην υπολειτουργία πολλών μεγάλων και σημαντικών μονάδων και στη δημιουργία υπερχρεωμένων ή φθινουσών επιχειρήσεων, στη διάβρωση της ανταγωνιστικότητας της θέσης της σε διεθνές επίπεδο, κλπ. Η παραγωγικοί κλάδοι πολλών μονάδων

οδηγήθηκαν σε αναπτυξιακό και παραγωγικό αδιέξοδο σε διεθνές επίπεδο λόγω των οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων σε διεθνές επίπεδο (Anderson, Dunkan, & Hudson, 1983, p. 8). Αποτέλεσμα της κρίσης και της αποβιομηχάνισης της χώρας ήταν η απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας στη βιομηχανία κατά την περίοδο 1981 – 1991 (Κλαμπατσέα, 2006, σ. 4). Η απώλεια αυτή δεν συνοδεύτηκε από παράλληλη αύξηση της ζήτησης του πλεονάζοντος δυναμικού από άλλους κλάδους ή τομείς παραγωγής, τεκμηριώνοντας το χαρακτηρισμό της κρίσης της ελληνικής βιομηχανίας ως αποβιομηχάνισης αρνητικού τύπου⁵ (ΕΤΒΑ, 1993, σ. 35). Ως απάντηση στην επερχόμενη κοινωνική κρίση της αποβιομηχάνισης, οι κυβερνήσεις της δεκαετίας του '80 στηρίχτηκαν στην στήριξη των εναπομεινάντων βιομηχανιών με κρατικά κονδύλια, τα οποία διανέμονταν μέσω του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων που ιδρύθηκε δια νόμου το 1386/1983, και της ανάληψης επενδύσεων με σκοπό την δημιουργία θέσεων εργασίας που δεν υπάρχουν λόγω αδυναμίας του ιδιωτικού τομέα. Απώτερος στόχος ήταν η επίτευξη της πλήρους απασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Σύμφωνα με τη Κεϋνσιανική θεωρία, δεν προτείνεται η κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής αλλά ο έλεγχος τους με σκοπό την διεύρυνση της παραγωγής. Στο σημείο αυτό η Κεϋνσιανική θεωρία παρερμηνεύτηκε με αποτέλεσμα την γιγάντωση του δημοσίου τομέα.

Εκτός της ανάλυσης της κρατικοποίησης υπό το πρίσμα της ανάπτυξης, υπάρχει η ιστορική πλευρά του θέματος. Έτσι, κατά την δεκαετία του '50, οπότε και ιδρύθηκαν μεγάλες ΔΕΚΟ όπως η ΔΕΗ, το κράτος ακολούθησε μία επιθετική πολιτική κρατικοποιήσεων: ιδρύθηκαν μεγάλες δημόσιες επιχειρήσεις για να καλύψουν το αναπτυξιακό κενό που υπήρχε λόγω αδυναμίας του ιδιωτικού τομέα να δημιουργήσει επιχειρήσεις που θα

---

⁵ Δηλαδή δεν υπήρξε ανάπτυξη άλλου παραγωγικού κλάδου της οικονομίας με σκοπό να υποκαταστήσει την βιομηχανία (εκβιομηχάνιση θετικού τύπου) και να απορροφήσει τους εργαζομένους, οπότε παρατηρείται μόνο ανεργία τριβής, αλλά αντίθετα οι πρώην εργαζόμενοι κατέστησαν άνεργοι.

χαρακτηριζόντουσαν από οικονομίες κλίμακας και σταθερή επενδυτική πορεία. Παράλληλα, αυξήθηκε κατακόρυφα η προσφορά δημοσίων αγαθών μέχρι τότε δυσεύρετων ή εν ανεπαρκεία. Αντίθετα, κατά την δεκαετία του '70 δε υπήρξε τόσο ίδρυση νέων κρατικών επιχειρήσεων για την κάλυψη κενών στην αγορά αλλά για διάσωση θέσεων εργασίας ή άλλους (Καζάκος, 1993, σ. 130).

Χαρακτηριστικά σημάδια της τάσης αυτής ήταν η ίδρυση δημοσίων επιχειρήσεων όπως η ΕΤΒΑ και η κρατικοποίηση της Ολυμπιακής Αεροπορίας, των διυλιστηρίων Ασπροπύργου και του ομίλου Ανδρεάδη (Εμπορική Τράπεζα, Ναυπηγεία, Εταιρεία Διαχείρισης Τραμ κ.α.) τη δεκαετία του '70 (κυρίως για ιδεολογικούς λόγους και για λόγους καθυπόταξης του κεφαλαίου σε περίπτωση που δεν συνάδει με τις κρατικές επιλογές (Λιαργκόβας & Πατρώνης, 2000, σ. 167), σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης της κατακόρυφης μείωσης των ιδιωτικών επενδύσεων καταργώντας έτσι τον ανταγωνισμό σε πολλούς τομείς της οικονομίας. Αργότερα, πάλι κατά την δεκαετία του '80 η τάση αυτή κορυφώθηκε οπότε και σημειώθηκε εκτεταμένη κρατικοποίηση βιομηχανικών επιχειρήσεων μέσω του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Προβληματικών Επιχειρήσεων, που δημιούργησε μια σειρά βαρών στον κρατικό προϋπολογισμό και κληρονόμησε σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα μέχρι και σήμερα λόγω των ζημιολόγων επιχειρήσεων που περιήλθαν στην επιτήρησή του (και άρα χρηματοδοτούνταν από τον οργανισμό).

Χαρακτηριστικά μεγέθη των περισσότερων ΔΕΚΟ καταδεικνύουν ότι τα συνολικά έσοδά τους μειώνονται συνεχώς, ενώ σε πολλές περιπτώσεις ο καθαρός δανεισμός τους (σύνολο μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων δανειακών υποχρεώσεων μείον ταμειακά διαθέσιμα) υπερβαίνει τα ετήσια έσοδα και αυξάνει τις Δανειακές Ανάγκες Δημοσίου Τομέα (Σπράος, 1993, σ. 88). Από την άλλη πλευρά, ο μέσος μισθός είναι σχεδόν διπλάσιος από τον αντίστοιχο του ιδιωτικού τομέα και κατά 44,1% μεγαλύτερος του

δημοσίου. Για παράδειγμα η ΕΘΕΛ δαπανά το μεγαλύτερο ποσό από όλες τις δημόσιες επιχειρήσεις, για μισθοδοσία, 319,41 εκατ. ευρώ το 2009, ενώ τα έσοδά της ανέρχονταν στα 193,93 εκατ. ευρώ για το ίδιο έτος. Η αθρόες προσλήψεις ειδικά κατά τα έτη 1980-3 ήταν μέρος ενός κακώς εννοούμενου κεντρικού προγράμματος επιχορηγήσεων του κρατικού τομέα που αύξησαν τον μισθολογικό κόστος (Καζάκος, 2009, σ. 175). Το τεράστιο μισθολογικό κόστος είναι σε άμεση συνάρτηση και με την έλλειψη απόδοσης (διότι ποτέ δεν τέθηκε ως ζήτημα από την πολιτειακή ηγεσία) (Καζάκος, Ο Ρυθμιστικός Ρόλος του Κράτους στη Οικονομία: Προβλήματα και Προοπτικές της Πολιτικής Αποκρατικοποιήσεων στην Ελλάδα, 1993, σ. 137), την παροχή κακών υπηρεσιών προς τον καταναλωτή-πελάτη (αφού δεν είναι σαφές ποιος εργαζόμενος επιτελεί ποια εργασία) και τη δημιουργία νέων δομών που σκοπό έχουν την απασχόληση του πλεονάζοντος προσωπικού, με αποτέλεσμα την αύξηση του φαινομένου της γραφειοκρατίας.

Ως αποτέλεσμα, οι ΔΕΚΟ αποτελούν, κατά γενική ομολογία, αντιπαράδειγμα παραγωγικότητας και συμβάλλουν στην διόγκωση του δημοσίου χρέους και στη χειροτέρευση της ελληνικής οικονομίας σε διεθνές επίπεδο ενώ συμβάλλουν στην αύξηση των Δανειακών Αναγκών του Δημοσίου Τομέα που κορυφώνεται κατά τα εκλογικά έτη (Σπράος, 1993, σ. 67).

Επίλυση των προβλημάτων των ΔΕΚΟ αρχικά επιχειρήθηκε να δοθεί με τον νόμο 2429/2005 σύμφωνα με τον οποίο θα βελτιώνονταν η οικονομική τους αποτελεσματικότητα, θα καταρτίζονταν συγκεκριμένα σχέδια αναμενόμενης παραγωγής και σταθερής εισοδηματικής πολιτικής και θα εφαρμόζονταν διεθνή πρότυπα χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Ακόμα, είχαν προταθεί σχέδια επιδιωκόμενης αλλαγής (και όχι κατάργησης) της παρέμβασης του κράτους στο πλαίσιο της διευκόλυνσης

του ανταγωνισμού (Γάτσιος, 1993, σ. 201). Εντούτοις, τα σχέδια αυτά δεν είχαν αποτέλεσμα λόγω γραφειοκρατικών αγκυλώσεων και έτσι δεν υπάρχουν μέχρι στιγμής θετικά αποτελέσματα ενώ έντονο είναι ακόμα το φαινόμενο της κομματοκρατίας και η λύση της ιδιωτικοποίησης φαντάζει μονόδρομος (Καζάκος, 2009, σσ. 151-4). Στις επόμενες παραγράφους θα εξεταστεί το ζήτημα της αποκρατικοποίησης από την σκοπιά της οικονομικής επιστήμης.

2.2 Στόχος και Ζητήματα Διαχείρισης Αποκρατικοποίησης

Η ιδιωτικοποίηση στοχεύει τόσο στην αποκρατικοποίηση επιχειρήσεων όσο και στην απελευθέρωση των αγορών από το κρατικό μονοπώλιο. Κύριος στόχος της αποκρατικοποίησης είναι η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα μέσω της μείωσης των ελλειμμάτων και το αντιαναπτυξιακό τους αποτέλεσμα στον ιδιωτικό τομέα και της εξώθησης των ιδιωτικών επιχειρήσεων για εύρεση πόρων εκτός κράτους.

Ακόμα, όπως οι θεωρητικοί της κρατικοποίησης των επιχειρήσεων υποστηρίζουν την ανάγκη κρατικοποίησης λόγω του φαινομένου της θεωρητικής οικονομίας που αποκαλείται «αποτυχίας της αγοράς (market failure)», έτσι και οι θεωρητικοί της αποκρατικοποίησης αναφέρονται σε ένα άλλο όρο της οικονομικής επιστήμης, αυτόν της "αποτυχίας του κράτους (state failure)". Στις παρακάτω παραγράφους θα αναλυθούν οι λόγοι για τους οποίους η ιδιωτικοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων επιβλήθηκε καθώς και η αναφορά αυτών σε επίπεδο θεωρητικής οικονομικής επιστήμης. Τα κυριότερα προβλήματα αφορούσαν στην κατασπατάληση των διαχειριζόμενων φυσικών πόρων, την επιδίωξη ατομικού συμφέροντος εκ μέρους των στελεχών κάθε δημόσιας επιχείρησης με σχετική ζημία του δημοσίου και γενικότερου συμφέροντος, αστοχίες επιχειρηματικού τύπου και υπερβολικές αμοιβές υπεράριθμου προσωπικού οι οποίες οδηγούν σε αύξηση του κόστους του παραγόμενου προϊόντος και

μετακύλιση αυτού στο καταναλωτικό κοινό. Παρακάτω αναλύονται με επιστημονικό τρόπο τα όσα συνοπτικά αναφέρθηκαν.

2.2.1 Πρόβλημα Αντιπροσώπησης

Οι επικριτές των δημοσίων επιχειρήσεων τις κατηγορούν για διαφθορά και κατασπατάληση πόρων. Θεωρείται ότι οι δημόσιοι αξιωματούχοι διαχρονικά απέτυχαν να εξασφαλίσουν το δημόσιο όφελος που υποτίθεται κλήθηκαν να υπηρετήσουν. Πρόκειται για μια κλασσική περίπτωση του προβλήματος αντιπροσώπησης (principal-agent problem) (Γάτσιος, 1993, σ. 196) όπου ο εντολοδόχος (δημόσιος αξιωματούχος) αδυνατεί να εκτελέσει την επιθυμία του εντολέα του (πολίτης). Το συγκεκριμένο πρόβλημα υφίσταται και στην ίδια τη διαδικασία ιδιωτικοποίησης: η ορθή αποτίμηση της παρούσας και μελλοντικής αξίας της δημόσιας επιχείρησης αποτέλεσε συχνά αντικείμενο διαπλοκής, όπως έγινε σε πολλές χώρες της πρώην Ανατολικής Ευρώπης και της Ρωσίας.

Το πρόβλημα εντολέα-εντολοδόχου (agency problem) δημιουργείται όταν ο εντολοδόχος (διοίκηση) ενεργεί για λογαριασμό του εντολέα (μέτοχοι) και πράττει με τρόπο που δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα του εντολέα του (Coase, 1937, σ. 386). Στην απλή της έκφραση η θεωρία agency εξετάζει τις καταστάσεις στις οποίες υπάρχουν δύο κύρια πρόσωπα που παίζουν ρόλο, ο κύριος (principal) που είναι συνήθως ο κάτοχος ενός περιουσιακού στοιχείου (στην εδώ περίπτωση είναι οι μέτοχοι της ΔΕΗ αλλά και οι καταναλωτές) και δίνει εντολές (εντολέας) σε άλλο πρόσωπο που δέχεται την εντολή να λάβει αποφάσεις που επιδρούν στην αξία του περιουσιακού στοιχείου και λειτουργεί για λογαριασμό του κυρίου, δηλαδή στη διοίκηση της ΔΕΗ (τόσο σε ενεργειακό επίπεδο όσο και διαχειριστικό-διοικητικό). Στην περίπτωση της ΔΕΗ, η θεωρία συχνά θεωρεί τον ιδιοκτήτη μίας επιχείρησης (δηλαδή το κράτος) σαν κύριο (principal) και τους managers σαν δευτερεύοντες agents, ή στην εδώ περίπτωση ως principal θεωρείται ο καταναλωτής και agent ή δημόσια επιχείρηση.

Η ερμηνεία της θεωρίας agency με τις άλλες θεωρίες βασίζεται στην ταξινόμηση των προσεγγίσεων στην βιομηχανική οργάνωση με βάση την άποψη τους για τα συμβόλαια⁶. Υπάρχουν δύο κύριες προσεγγίσεις: του μονοπωλίου που θεωρεί τα συμβόλαια (δηλαδή την ρητή εντολή των εντολέων προς την διοίκηση και το κράτος να παράγουν ηλεκτρική ενέργεια κατά τα συμφέροντα των εντολέων) σα μέσα δημιουργίας ή αύξησης της μονοπωλιακής δύναμης και της αποδοτικότητας που θεωρεί τα συμβόλαια ως μέσα βελτίωσης της οικονομικής λειτουργίας. Οι θεωρίες που αφορούν θέματα δομής συμπεριφοράς ή αποδοτικότητας των αγορών και ιδιαίτερα εκείνες των εμποδίων εισόδου ανήκουν στη μονοπωλιακή κατηγορία. Οι θεωρίες agency και κόστους συναλλαγής ανήκουν στην κατηγορία της αποδοτικότητας. Η τελευταία αναφέρεται στην ικανότητα σχεδιασμού συμβολαίων μεταξύ principals και agents που είναι δυνατό να λαμβάνουν υπόψη τους όλα τα δυνατά ενδεχόμενα και μελλοντικά γεγονότα. Ο ιδιοκτήτης, στην περίπτωσή μας το κράτος, μπορεί να γνωρίζει γεγονότα, τα οποία δεν είναι γνωστά στο manager σχετικά με τις προοπτικές της επιχείρησης ή και το αντίθετο, αλλά αν οι υποχρεώσεις των δύο πλευρών εξειδικεύονται στο συμβόλαιο τότε υπάρχει απεριόριστη ορθολογικότητα παρά την ασυμμετρία πληροφόρησης. Ο προβληματισμός της θεωρίας αναφέρεται κυρίως στην αντιμετώπιση και επίλυση προβλημάτων μεταξύ ιδιοκτητών και managers που σχετίζονται με ασύμμετρη πληροφόρηση, παροχή κινήτρων και μέτρηση της απόδοσης. Αυτά τα προβλήματα δεν εξετάζονται από τη νεοκλασική μικροοικονομική θεωρία, ενώ η κύρια διαφορά με τη θεωρία του κόστους συναλλαγής είναι το γεγονός ότι επικεντρώνεται στο συμβόλαιο και όχι στη συναλλαγή. Το πρόβλημα έγκειται στην ύπαρξη ενός συμβολαίου έτσι ώστε οι μέτοχοι της ΔΕΗ να

---

⁶ Λέγοντας «συμβόλαιο» δεν εννοείται το νομικό έγγραφο αλλά η άρρητη εντολή ή το σύνολο των εγγράφων βάσει των οποίων καθορίζονται οι σχέσεις μεταξύ καταναλωτών και μετοχών με την διοίκηση της ΔΕΗ. Οπότε λέγοντας «συμβόλαιο» εννοείται κυρίως η υπόσχεση της διοίκησης της ΔΕΗ για παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος στη φθηνότερη δυνατή τιμή για τον καταναλωτή και με το λιγότερο δυνατό κόστος για την επιχείρηση και με τρόπο που να εξασφαλίζει στους μετόχους το μέγιστο δυνατό κέρδος.

αναθέτουν την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους (μεγιστοποίηση των κερδών) στο manager της δημόσιας επιχείρησης ο οποίος να προωθεί αυτά τα συμφέροντα παρά το γεγονός ότι τα ατομικά του συμφέροντα μπορεί να διαφέρουν.

Όταν οι σκοποί των managers δεν ταυτίζονται με την εξυπηρέτηση των μετόχων, τότε προκύπτει πρόβλημα ηθικού κινδύνου (moral hazard), κάτι το οποίο σύμφωνα με έρευνες (Βαλσάμης, 2009, σ. 43) είναι ορατό στην ελληνική πραγματικότητα διότι συχνά παρατηρούνται φαινόμενα διαφθοράς σε δημόσιες επιχειρήσεις. Στην περίπτωση αυτή, οι managers έχουν στην κατοχή τους σημαντικές πληροφορίες τις οποίες μπορούν να εκμεταλλευθούν σε βάρος των μετόχων οι οποίοι είναι λιγότερο πληροφορημένοι ή να εξασφαλίσουν το καλύτερο. Η ύπαρξη του κατάλληλου συμβολαίου μπορεί να περιορίσει ή να εξαλείψει το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου. Εκτός του moral hazard υπάρχει και το πρόβλημα της δυσμενούς επιλογής (adverse selection), το οποίο δημιουργείται όταν ο εντολοδόχος δεν έχει τις απαραίτητες χαρακτηριστικές ικανότητες ώστε να υπερασπιστεί τα συμφέροντα του εντολέα του, θεωρία που βρίσκει εφαρμογή στην περίπτωση της ΔΕΗ λόγω του κομματικού μηχανισμού που διέπει το σύστημα διορισμών σε καίριες θέσεις. Σ' αυτή την περίπτωση η ασυμμετρία υπάρχει πριν την επιλογή, αλλά ο εντολέας διαλέγει λάθος άτομο, είτε εξαιτίας της μη ικανότητας του να επιλέξει σωστά είτε εξαιτίας απόκρυψης στοιχείων, είτε λόγω παραπληροφόρησης (Coase, 1937, σσ. 399-401).

2.2.2 Συναλλακτικό Κόστος

Στη νέο-θεσμική οικονομική σκέψη πρωτεύοντα ρόλο έχει η έννοια του συναλλακτικού κόστους (transaction cost) βάσει της οποίας αποδεικνύεται η ιδιωτικοποίηση των δημοσίων επιχειρήσεων καθώς και ότι το κράτος δε δύναται να λειτουργήσει ως επιχειρηματίας. Σύμφωνα με την θεωρία των Transaction Cost Economics (TCE), οι οποίες εφαρμόζονται στην

οικονομική καθώς και σε άλλες σχετικές επιστήμες, οι συναλλαγές στην ελεύθερη αγορά είναι μεν σε θέση να οδηγήσουν το σύστημα στο άριστο σημείο, υπό την προϋπόθεση ότι δεν δημιουργούν οι ίδιες οποιοδήποτε κόστος. Όταν όμως η πραγματοποίηση μίας συγκεκριμένης ανταλλαγής δημιουργεί κάποιο κόστος, τότε οι συναλλασσόμενοι θα την πραγματοποιήσουν μόνο εάν, συνυπολογίζοντας αυτό το συναλλακτικό κόστος στην δραστηριότητά τους, εκτιμούν ότι το όφελος της συγκεκριμένης συναλλαγής το υπερβαίνει. Σε περίπτωση που δεν το υπερβαίνει, η ανταλλαγή δεν θα πραγματοποιηθεί (Coase, 1937, σ. 402), (Ιωαννίδης, 1995, σ. 108).

Το κόστος μιας συναλλαγής συνίσταται στο κόστος το οποίο προκύπτει από μια οικονομική ανταλλαγή. Στη χρηματιστηριακή αγορά για παράδειγμα, οι περισσότεροι άνθρωποι όταν αγοράζουν ή πωλούν μια μετοχή πληρώνουν μια προμήθεια στο χρηματιστή τους η οποία ανέρχεται σε ένα ποσοστό επί των πωληθέντων μετοχών. Η προμήθεια αυτή αποτελεί ένα μόνο είδος κόστους συναλλαγής. Μεγάλο μέρος των TCE προέρχεται από το γεγονός ότι πολλές φορές κατά την αγορά τίθενται ζητήματα ομορτυνιστικής διαπραγμάτευσης (Williamson, Markets and Hierarchies, 1975, σσ. 251-3) και εξαιτίας παραγόντων οι οποίοι δεν θεωρείται σκόπιμο να αναλυθούν εδώ, υπάρχουν πολλά άλλα TC που αυξάνουν το τελικό κόστος.

Σύμφωνα με τον θεμελιωτή της θεωρίας του συναλλακτικού κόστους, αυτό, χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες. Έτσι το τελικό TC αναλύεται στο: α. κόστος της ανακάλυψης των τιμών (search and information costs), β. το κόστος που ένας συναλλασσόμενος θα ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει για διαπραγμάτευση στην ανοιχτή αγορά (bargaining and decision costs) και γ. το κόστος που αφορά τις συμβάσεις με μακροχρόνια ισχύ για την προμήθεια κάποιου αγαθού ή υπηρεσίας (policing and enforcement costs).

Αναλυτικότερα, αυτές οι κατηγορίες χωρίζονται με τη σειρά τους, σύμφωνα με πιο σύγχρονες αναλύσεις, στα εξής:

1. Κόστη της αναζήτησης και των πληροφοριών μπορούν να είναι κόστη τα οποία προκύπτουν από την αναζήτηση της ύπαρξης του προϊόντος στην αγορά καθώς και την αναζήτηση του φθηνότερου προμηθευτή,
2. Κόστη που προκύπτουν από την διαπραγμάτευση για την επίτευξη μιας αποδεκτής συνεργασίας με το άλλο μέρος της συναλλαγής ή κόστη που προκύπτουν για την σύνταξη ενός κατάλληλου συμβολαίου,
3. Κόστη χάραξης και επιβολής της πολιτικής της επιχείρησης, δηλαδή κόστη που δημιουργούνται για την εξασφάλιση των όρων του συμβολαίου και για την πραγματοποίηση των κατάλληλων ενεργειών σε περίπτωση μη τήρησης αυτών (με νομικά συχνά μέτρα),
4. Κόστη της αναζήτησης για τον όσο το δυνατόν καλύτερο προμηθευτή/συνέταιρο/πελάτη,
5. Κόστη της συγγραφής ενός ‘στεγανού’ συμβολαίου καθώς και τα
6. Κόστη για την παρακολούθηση και εφαρμογή των όρων του συμβολαίου αυτού (Williamson, *The economic institutions of Capitalism: Firms, Markets and Relational Contracting*, 1985, σ. 38).

Για την πιθανή αποφυγή των παραπάνω κοστών, η επιχείρηση καταφεύγει στην λύση της υπογραφής σχετικών συμβολαίων. Η λύση αυτή θα στοχεύει στην παράδοση του προϊόντος ή της υπηρεσίας σε καθορισμένη τιμή, ποσότητα αλλά και ποιότητα και καθίσταται απαραίτητη στην περίπτωση της ύπαρξης εξειδικευμένων παραγωγικών συντελεστών όπως πχ. επενδύσεις σε εξοπλισμό. Ακόμα, υπογραφή συμβολαίων είναι αναγκαία στην περίπτωση δυσκολιών της μέτρησης της απόδοσης της παραγωγής (ειδικά στην περίπτωση που η παραγωγή συνίσταται στην παροχή υπηρεσιών) και η ύπαρξη αβεβαιοτήτων σε ό,τι αφορά την ανάκυψη απρόβλεπτων αλλαγών και δυσχερειών (McInor, 2005, σ. 81).

Ακόμα, βρίσκει εφαρμογή στο σημείο αυτό και η θεωρία περί ημιτέλειας συμβολαίων. Η υπόθεση πως όλα τα συμβόλαια είναι πλήρη δεν μπορεί να είναι αντικειμενική, καθώς υιοθετεί την άποψη πως όλα τα ενδεχόμενα που μπορεί να επηρεάσουν μια συνεργασία έχουν ληφθεί υπόψη. Έτσι παρόλο που σε "έναν ιδεατό κόσμο τα δυο μέρη θα υπέγραφαν ένα δεσμευτικό συμβόλαιο το οποίο θα περιέγραφε τις υποχρεώσεις της κάθε πλευράς, σε κάθε πιθανό σενάριο, στον πραγματικό κόσμο η συγγραφή ενός τέτοιου συμβολαίου δεν είναι εφικτή." (Salanie, 2000, p. 52).

Οι Alchian και Demsetz (1972) (Demsetz, 1967, p. 348) επέκτειναν και σε κάποιο βαθμό αμφισβήτησαν τις απόψεις του Coase, αναδεικνύοντας ως κύριο χαρακτηριστικό της επιχείρησης που συντονίζει ομαδικές διαδικασίες παραγωγής όχι τις γραφειοκρατικές και οργανωτικές δομές εξουσίας, όπως υποστηρίζει ο Coase (1937), αλλά τον επιχειρησιακό, εσωτερικό μηχανισμό παρακολούθησης και ελέγχου των κινήτρων απόδοσης των εντολοδόχων / εργαζομένων. Αυτό το τελευταίο χαρακτηριστικό της επιχείρησης αυτής της μορφής, δηλαδή η δυνατότητα που έχει να εκτιμήσει τη συνεισφορά του κάθε εντολοδόχου, αποτελεί σύμφωνα με τους Alchian και Demsetz το στοιχείο που στην ουσία ελαχιστοποιεί το κόστος συναλλαγών εντός των ορίων μιας επιχείρησης. Με άλλα λόγια, η γενική αρχή που προτείνεται από τους Alchian και Demsetz είναι ότι στην περίπτωση που οι επιχειρηματικές δραστηριότητες απαιτούν διαδικασίες ομαδικής παραγωγής, τότε απαιτείται κάποιο κόστος για την παρακολούθηση των κινήτρων απόδοσης των εργαζομένων, έτσι ώστε η επιχείρηση να μπορεί να αξιολογεί τις ατομικές προσπάθειες που εκδηλώνονται σε περιβάλλον ομαδικής εργασίας. Προκειμένου, δηλαδή, να αποφευχθεί η ελλιπής εκτέλεση των καθηκόντων εκ μέρους των εργαζομένων στο πλαίσιο της ομαδικής παραγωγικής δραστηριότητας, οι Alchian και Demsetz υποστηρίζουν ότι οι επιχειρήσεις θα πρέπει να αναθέτουν σε κάποιο άτομο, που διαθέτει ισχυρότερα κίνητρα για μεγιστοποίηση της απόδοσης, το ρόλο της εποπτείας των άλλων

εργαζομένων. Κατά την άποψή τους, ακόμη και ο επόπτης / υπεύθυνος παρακολούθησης της απόδοσης των ατόμων που επιτελούν ομαδικό έργο, μπορεί να αποθαρρυνθεί από το να εκτελέσει στο μέγιστο των ικανοτήτων του, τα καθήκοντα του. Μια τέτοια κατάσταση υποστηρίζουν ότι μπορεί να αποτραπεί εάν το άτομο που έχει εποπτικά καθήκοντα οριστεί από την επιχείρηση ως δικαιούχος του υπολοίπου των κερδών της απόδοσης της ομάδας. Με άλλα λόγια, οι Alchian και Demsetz θεωρούν ότι πρέπει να αποδοθούν ιδιοκτησιακά δικαιώματα στον δικαιούχο του υπολοίπου του ομαδικά παραγόμενου έργου.

Η γενική νεοκλασική θεωρία βλέπει την επιχείρηση σαν ένα μαύρο κουτί. Η επιχείρηση θεωρείται ως κάτι δεδομένο και δε δίνεται καμία σημασία στο πως δημιουργήθηκε, στο ποια είναι η δομή της ή ακόμα και στο αν θα άλλαζε κάτι εάν δυο ξεχωριστές επιχειρήσεις συγχωνεύονταν σε μια νέα επιχείρηση. Ο Coase (1937) ήταν ο πρώτος ο οποίος ασχολήθηκε με ένα ερώτημα το οποίο είχε αγνοήσει η κλασική θεωρία. Τι είναι μια επιχείρηση; Που ξεκινούν και πού τελειώνουν τα όρια μιας επιχείρησης; Ποια είναι τα κόστη και τα οφέλη της συνεργασίας/ενοποίησης; Οι απαντήσεις που δίνει ο Coase (1937), είναι γνωστό πως στηρίζονται στην ιδέα πως το πλεονέκτημα από την συγχώνευση της εταιρίας A με τη εταιρία B προκύπτει από το γεγονός πως ο διευθυντής της εταιρίας A θα μπορεί να ασκεί εξουσία στον διευθυντή της εταιρίας B. Δηλαδή, εάν ο B είναι υπάλληλος της A, τότε ο A (μέσα σε λογικά πλαίσια) μπορεί να δίνει εντολές στον B. Σε αντίθετη περίπτωση, εάν η επιχειρήσεις A και B αποτελούν δυο ξεχωριστές οντότητες τότε ο διευθυντής της επιχείρησης A θα πρέπει να πείσει ή να δελεάσει τον διευθυντή της B να κάνει αυτό που θέλει μέσω διαπραγματεύσεων (συνήθως μέσω συμβολαίων) για καλύτερες τιμές.

Έτσι, η ενοποίηση μετατρέπει τη φύση της συνεργασίας από την μορφή τιμής (price mode) σε μορφή ποσότητας (quantity mode). Ο Coase

υποστηρίζει πως κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες η μορφή ποσότητας μπορεί να είναι πιο αποτελεσματική από την μορφή τιμής. Η έρευνα που ακολούθησε τα αποτελέσματα της έρευνας του Coase έβγαλε κάποια επιπλέον συμπεράσματα για τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας/ενοποίησης. Ο Williamson (1975,1985) κατέληξε στο ότι η συνεργασία είναι πιθανό να είναι σημαντική σε καταστάσεις όπου οι επενδύσεις που έχουν άμεση σχέση με την συνεργασία, είναι μεγάλες. Δηλαδή περιπτώσεις όπου οι επενδύσεις που γίνονται θα χρησιμοποιηθούν περισσότερο στα πλαίσια της συνεργασίας παρά εκτός αυτής. Από τη στιγμή που μια τέτοιου είδους επένδυση πραγματοποιηθεί, τότε τα δύο μέρη της συνεργασίας έχουν "κλειδώσει" (εν μέρη τουλάχιστον) και έτσι βρίσκονται στο έλεος η μια της άλλης και μια μορφή οπορτουριστικής συμπεριφοράς είναι πιθανόν να εμφανιστεί. Υποστηρίζεται πως μια πιθανή συνεργασία είναι δυνατόν να μειώσει την πιθανότητα εμφάνισης οπορτουριστικής συμπεριφοράς. Τόσο ο Coase (1937) και άλλοι υποστηρίζουν πως η συγγραφή συμβολαίων εμπεριέχει transaction costs. Σε ένα κόσμο όπου δεν κοστίζει τίποτα να σκεφτείς, να σχεδιάσεις και να συντάξεις προβλέψεις για πιθανά μελλοντικά σενάρια, τα δυο μέρη μιας συνεργασίας θα μπορούσαν να γράψουν ένα περιεκτικό συμβόλαιο το οποίο να περιέχει όλες τις υποχρεώσεις της κάθε πλευράς σε κάθε σημείο του πλανήτη. Κάτω από αυτές τις συνθήκες δεν θα υπήρχε κανένας λόγος για τις δυο πλευρές να τροποποιήσουν ή να επικαιροποιήσουν το συμβόλαιο καθώς όλα τα πιθανά σενάρια θα είχαν προβλεφθεί και σχεδιαστεί από την αρχή. Επιπλέον δεν θα υπήρχε περίπτωση εμφάνισης διεκδικήσεων από τις δυο πλευρές, καθώς ένας ανεξάρτητος κριτής (δικαστήριο) θα μπορούσε (χωρίς κόστος) να εξακριβώσει εάν κάποιος από τα δυο μέρη έχει παραβιάσει τους όρους του συμβολαίου και να επιβάλει τις κατάλληλες κυρώσεις.

Σύμφωνα με τον Coase (1937) η συγγραφή ενός πλήρους συμβολαίου θα ήταν εφικτή μόνο σε περιπτώσεις όπου τα transaction costs είναι μηδενικά και τα δύο μέρη μπορούν να συντάξουν ένα ευρύ συμβόλαιο. Στην πραγματικότητα όμως τα transaction costs βρίσκονται παντού και είναι ιδιαίτερα αυξημένα. Συνέπεια της παρουσίας των transaction costs είναι τα δύο μέρη της συνεργασίας να μη συντάσσουν ένα συμβόλαιο το οποίο να προβλέπει τα πιθανά σενάρια που μπορούν να συμβούν καθώς και τις απαραίτητες ενέργειες που θα πρέπει να πραγματοποιηθούν σε περίπτωση εμφάνισης των σεναρίων αυτών. Αντί για αυτό, υπογράφουν ένα ημιτελές συμβόλαιο. Ένα συμβόλαιο το οποίο περιέχει ημιτελείς προβλέψεις και κενά. Όπως αναφέρει και ο Salanie (2000) (Salanie, 2000, σελ. 28-30) υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους τα συμβόλαια δεν μπορούν να είναι πλήρη. Πρώτον, η διαπραγμάτευση ενός συμβολαίου στον πραγματικό κόσμο εμπεριέχει κόστος. Πολύ συχνά, απαιτεί την κινητοποίηση διευθυντικών στελεχών και δικηγόρων. Έτσι υπάρχουν περιπτώσεις όπου το κόστος της διαδικασίας για την ανεύρεση ενός πιθανού ενδεχομένου υπερβαίνει το όφελος από την καταγραφή του σε συμβόλαιο.

Δεύτερον, οι συμμετέχοντες είναι συχνά ανίκανοι ή ακόμα και απρόθυμοι να ελέγξουν τις εκ των υστέρων τιμές που λαμβάνονται από ορισμένες μεταβλητές που παρατηρούνται από τα συμβαλλόμενα μέρη. Με άλλα λόγια τα συμβαλλόμενα μέρη, ακόμα και αφαιρώντας από τις δαπάνες για τη διαπραγμάτευση, τη σύνταξη και την επισημοποίηση του συμβολαίου, αναγκάζονται από την έμφυτη περιορισμένη λογική τους να παραμελήσουν μερικές μεταβλητές, την επίδραση των οποίων στη σχέση, βρίσκουν δύσκολη να αξιολογήσουν.

Για τους παραπάνω λόγους τα συμβόλαια περιλαμβάνουν ένα μικρό αριθμό ενδεχομένων. Συνήθως αυτά τα οποία είναι άμεσα συναφή και σημαντικά ή αυτά τα οποία είναι ευκολότερο να προσδιορισθούν από ένα δικαστήριο. Αυτό σημαίνει πως αρκετά ενδεχόμενα θα πρέπει να μην καταγραφούν στο

συμβόλαιο. Έτσι εάν κάποιο από τα ενδεχόμενα που έχουν παραληφθεί προκύψει στην συνέχεια και επηρεάζει τις συνθήκες συνεργασίας, τότε είναι προφανές πως θα χρειαστεί να γίνει αναθεώρηση και επαναδιαπραγμάτευση του συμβολαίου. Στα πλαίσια της θεωρίας της ημιτέλειας των συμβολαίων μια έννοια η οποία θα πρέπει να προσδιορισθεί είναι τα υπολειμματικά δικαιώματα ελέγχου. Καθώς τα συμβόλαια είναι ημιτελή, τότε θα πρέπει να υπάρχει ένας μηχανισμός ο οποίος να μπορεί να καλύπτει τα τυχόν κενά των συμβολαίων.

2.2.3 Δημόσια Επιλογή

Βάσει της θεωρίας της Δημόσιας Επιλογής, θεωρείται βέβαιο ότι οι πολιτικοί, οι γραφειοκράτες και οι διοικητές των δημοσίων επιχειρήσεων στοχεύουν στη μεγιστοποίηση του ατομικού τους συμφέροντος. Το πολιτικό συμφέρον, η επιτυχία στις επόμενες εκλογές και η διατήρηση της παρούσας θέσης είναι όλοι παράγοντες εκμετάλλευσης των δημοσίων επιχειρήσεων για το ατομικό (και όχι δημόσιο) συμφέρον. Η ΔΕΗ είναι μια κλασσική περίπτωση εφαρμογής της θεωρίας της Δημόσιας Επιλογής διότι οι δημόσιες κοινωφελείς επιχειρήσεις (ειδικά ύδρευση, ηλεκτρισμός, τηλεπικοινωνίες) αποτελούν ιδανικά πεδία εφαρμογής κοντόφθαλμων πολιτικών: καταστροφικές τιμολογιακές πολιτικές, συνεχείς προσλήψεις υπεράριθμου προσωπικού, κακή χρήση των φυσικών πόρων. Οι λανθασμένες επιλογές δημιουργούν ελλείμματα και τροφοδοτούν στη συνέχεια τα δημοσιονομικά ελλείμματα. Από την άλλη πλευρά, οι διοικούντες των δημοσίων επιχειρήσεων χαίρουν μιας σχετικής προστασίας σε σχέση με τα ιδιωτικά στελέχη: οι θητείες τους είναι μακροβιότερες, οι θέσεις τους ασφαλέστερες, οι απολύσεις σε ορισμένες χώρες είναι πρακτικά ανύπαρκτες, και οι αμοιβές τους είναι εξασφαλισμένες (καθώς δεν συνδέονται με τα αποτελέσματα) (Μητσόπουλος & Πελαγίδης, 2006, σσ. 120-131).

2.2.4. Ιστορικό Πλαίσιο Ιδιωτικοποίησης του Τομέα της Ενέργειας

Γενικότερα, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 υπήρχε η τάση ιδιωτικοποίησης της παραγωγής ενέργειας ή, σωστότερα, της εισόδου ιδιωτών στον τομέα. Η μεγάλη τομή έγινε τον Δεκέμβριο του 1999 οπότε και βάσει νόμου πλέον άρχισε η απελευθέρωση της παραγωγής και το επόμενο μεγάλο βήμα έγινε τον Φεβρουάριο του 2001 οπότε όλοι οι πελάτες που συνδέονται στην Υψηλή και Μέση Τάση, αποκτούν το δικαίωμα να επιλέγουν τον προμηθευτή τους. Η απελευθέρωση αυτή αφορά περίπου 6.500 καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το 34% της συνολικά καταναλισκόμενης ηλεκτρικής ενέργειας. Τότε συστήθηκαν, για λόγους συντονισμού της όλης προσπάθειας και του δημοσίου με τον ιδιωτικό τομέα, η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (στο εξής ΡΑΕ) (ΡΑΕ) η οποία αποτελεί ανεξάρτητη διοικητική αρχή, στην οποία έχει ανατεθεί η παρακολούθηση της αγοράς ενέργειας, στην Ελληνική αγορά και ο Διαχειριστής του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας ΑΕ (στο εξής: ΔΕΣΜΗΕ) η οποία πλέον διαχειρίζεται το Ελληνικό Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας και φροντίζει να υπάρχει ανά πάσα στιγμή ισορροπία παραγωγής και κατανάλωσης (ΔΕΣΜΗΕ ΑΕ).

Η όλη προσπάθεια οδήγησε νέες επενδύσεις λόγω των αιτήσεων ιδιωτικής παραγωγής ενέργειας που για πρώτη φορά κατατέθηκαν στις 8 Δεκεμβρίου 2001. Σκοπός όλης της αρχικής προσπάθειας ήταν ο περιορισμός του ρόλου του κράτους ως επιχειρηματία και η απελευθέρωση των αγορών με την εποπτεία ανεξάρτητων Ρυθμιστικών Αρχών, στοιχεία που συνιστούν βασικές κατευθύνσεις της οικονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής μας (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, 17/2/2001). Στα πλαίσια αυτά, η ΔΕΗ θα προχωρούσε σε επενδύσεις με σκοπό την ενίσχυση του δικτύου ούτως ώστε να αντέξει αύξηση συνολικής ισχύος κατά 5-6 χιλ. MW.

2.2.5. Νομικό Πλαίσιο Ιδιωτικοποίησης

Συχνά γίνεται λόγος σχετικά με την αναποτελεσματική οικονομική διαχείριση των ΔΕΚΟ. Για το λόγο αυτό σύμφωνα με τον ισχύοντα νόμο προβλέπεται ότι οι διοικήσεις των δημοσίων επιχειρήσεων, που εμφανίζουν αρνητικά οικονομικά αποτελέσματα ή επιχορηγούνται από το Δημόσιο με στόχο την εξυγίανσή τους υποχρεούνται να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την αξιοποίηση του προσωπικού τους καταρτίζοντας, όπου χρειάζεται, νέους κανονισμούς προσωπικού και οργανογράμματα, καθώς και προγράμματα εκπαίδευσης και επιμόρφωσής του. Ιδιαίτερα για τους γενικούς κανονισμούς προσωπικού των επιχειρήσεων και για ζητήματα που αφορούν στις εργασιακές σχέσεις, οποιαδήποτε αλλαγή γίνεται ύστερα από διαπραγματεύσεις των δύο μερών (επιχείρησης και εργαζομένων) με τη διαδικασία της υπογραφής συλλογικής σύμβασης με την πιο αντιπροσωπευτική συνδικαλιστική οργάνωση της επιχείρησης. Επιπροσθέτως, στην περίπτωση που το πλειοψηφικό πακέτο των μετοχών ή μεριδίων μίας ΔΕΚΟ δεν ανήκει στο κράτος αλλά στον ιδιωτικό τομέα τότε το προσωπικό υπόκειται στην εργατική νομοθεσία που προβλέπεται για την οποιαδήποτε ιδιωτική ανώνυμη επιχείρηση. Είναι κατανοητό ότι σε ό,τι αφορά την εργατική και οικονομική πολιτική υπάρχουν ΔΕΚΟ δύο ταχυτήτων⁷. Αφενός στις ΔΕΚΟ στις οποίες κύριος μεριδιούχος/μέτοχος είναι το κράτος δεν προβλέπονται απολύσεις ή τρόποι μείωσης προσωπικού αλλά καλύτερη αξιοποίησή του και ή κατά το δυνατόν αύξηση της παραγωγικότητάς του καθώς και οι θεσμοί της μετάταξης σε άλλη υπηρεσία και τελευταία της εργασιακής εφεδρείας. Αφετέρου, στις ΔΕΚΟ στις οποίες η συμμετοχή των ιδιωτών ξεπερνάει το 50%, προβλέπεται κανονικά καταγγελία σύμβασης. Λόγω της κατάργησης του άρθρου 19 του νόμου

---

⁷ Σύμφωνα με παλαιότερο νόμο του 1991, η συμμετοχή του κράτους σε κάθε ΔΕΚΟ έπρεπε να ισούται τουλάχιστον με το 51%, οπότε δεν τίθονταν ζήτημα ισχύς της ιδιωτικής εργατικής νομοθεσίας. Πλέον, λόγω της ανάγκης για περισσότερη αποκρατικοποίηση, ο νόμος αυτός έχει αναθεωρηθεί και δεν υπάρχει πλέον ελάχιστο ποσοστό κρατικής συμμετοχής.

περί ΔΕΚΟ, άρθρο το οποίο προέβλεπε εξαιρέσεις σε ό,τι αφορά στην οργάνωση και διαχείριση των ΔΕΚΟ, βάσει της αιτιολογικής έκθεσης του σχεδίου περί «ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ» (Βουλή των Ελλήνων, 2010) δεν υπάρχει δυνατότητα άλλης διευθέτησης των οικονομικών ζητημάτων.

Γενικότερα, στον ευρύτερο δημόσιο τομέα όπως είναι και οι ΔΕΚΟ, η εργασιακή σταθερότητα πηγάζει από τους κανονισμούς εργασίας, στοιχείο που υποδηλώνει πως στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, δεν πρόκειται περί μονιμότητας, με την προαναφερόμενη έννοια, αλλά περί μιας σχέσης εργασίας περισσότερο προστατευμένης σχετικά με τον ιδιωτικό τομέα η οποία είναι δυνατόν να αρθεί υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων τα ποινικά αδικήματα, τα σοβαρά πειθαρχικά παραπτώματα και η αποδεδειγμένη υπηρεσιακή ανεπάρκεια (Κούζης, 2005, σ. 2).

2.3 Αποκρατικοποιήσεις ΔΕΚΟ: Υπάρχουσα Κατάσταση: Προβληματική και Εφαρμοζόμενες Λύσεις

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι ΔΕΚΟ αντιμετωπίζουν προβλήματα δυσεπίλυτα και η αντιμετώπιση τους με νομικά μέσα δεν απέφερε αποτελέσματα. Για το σκοπό αυτό προωθούνται πολιτικές αποκρατικοποίησης των ΔΕΚΟ. Στην ελληνική αγορά, το «μοντέλο» που ακολουθείται συχνότερα για την αποκρατικοποίηση των εταιρειών είναι αυτό της μετοχοποίησης. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο μοντέλο, πωλείται πακέτο μετοχών από τον κύριο μέτοχο, το Δημόσιο, σε ιδιώτες και θεσμικούς επενδυτές στην εγχώρια κεφαλαιαγορά και στο εξωτερικό. Η διάθεση των μετοχών γίνεται κυρίως σε διαδοχικές φάσεις. Η ανάπτυξη και υιοθέτηση του συγκεκριμένου μοντέλου προϋποθέτει την ύπαρξη κατάλληλου θεσμικού πλαισίου και αναπτυγμένης κεφαλαιαγοράς. Ένα πιο εξελιγμένο μοντέλο -το οποίο όμως έχει χρησιμοποιηθεί μόνο κατά περίπτωση από το ελληνικό Δημόσιο- είναι αυτό της ιδιωτικής πώλησης

(Σουμελή, 2000, σ. 5). Το «μοντέλο» αυτό αφορά στην πώληση πλειοψηφικού πακέτου (51% και άνω) ή του συνόλου της κρατικής συμμετοχής σε εταιρεία ή φορέα του ιδιωτικού τομέα. Το συγκεκριμένο μοντέλο έχει δύο κυρίως παραλλαγές: (α) την εμπορική πώληση (trade sale), κατά την οποία η εξαγορά πραγματοποιείται μέσω της κεφαλαιαγοράς και (β) τη δημοπρασία (auction), κατά την οποία η κρατική συμμετοχή μιας ΔΕΚΟ εκχωρείται στον πλειοδότη που θα παρουσιάσει την πιο ολοκληρωμένη προσφορά. Η παραχώρηση του δικαιώματος εκμετάλλευσης ενός έργου ή μιας υπηρεσίας από το κράτος στον ιδιωτικό τομέα για τη χρηματοδότηση, κατασκευή, εκμετάλλευση και λειτουργία του με πιο αποτελεσματικό τρόπο, αποτελεί μια άλλη μορφή ιδιωτικοποίησης που χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που υπάρχουν θεσμικά εμπόδια (Κοσβάνης & Ευθυμιάτου, 2009).

3. Παρουσίαση της ΔΕΗ: Ιστορική Αναδρομή, Οικονομικά Στοιχεία και Περιβαλλοντικό προφίλ της Επιχείρησης

3.1 Γενικά Στοιχεία

Η εταιρεία με την επωνυμία «Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού Ανώνυμη Εταιρεία» και διακριτικό τίτλο «Δ.Ε.Η. Α.Ε» ή «Δ.Ε.Η.» ιδρύθηκε κατά μετατροπή και ως καθολική διάδοχος της προϋφισταμένης ιδιότυπης Δημόσιας Επιχείρησης υπό τον τίτλο «Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού» δυνάμει του άρθρου 43 του Ν. 773/1999 όπως ισχύει και σύμφωνα με το κατ' εξουσιοδότησιν αυτού εκδοθέν Προεδρικό Διάταγμα 333/2000 (ΦΕΚ 278/20.12.2000 τ. Α'), που αποτελεί και το Καταστατικό της. Η ΔΕΗ είναι καταχωρημένη ως Ανώνυμη Εταιρεία στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιρειών (Μ.Α.Ε.) με αριθμό 47829/06/Β/00/2 (Απόφαση Υπουργείου Ανάπτυξης Κ2-503/15.1.2002). Η έδρα της Εταιρείας βρίσκεται στο Δήμο Αθηναίων, Χαλκοκονδύλη 30, Τ.Κ 104 32 και η διάρκειά της ορίσθηκε έως την 1.12.2100, με δυνατότητα παράτασης.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Καταστατικού της, σκοπός της Εταιρείας σήμερα είναι:

α) η άσκηση εμπορικής και βιομηχανικής δραστηριότητας στον τομέα της ενέργειας, στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Στη δραστηριότητα αυτή περιλαμβάνονται ενδεικτικά:

- η μελέτη, η επίβλεψη, η κατασκευή, η εκμετάλλευση, η συντήρηση και η λειτουργία εργοστασίων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας όπως και δικτύων μεταφοράς και διανομής,
- η προμήθεια καθώς και η πώληση ηλεκτρικής ενέργειας,
- η εξόρυξη, η παραγωγή και η προμήθεια ενεργειακών πρώτων υλών,
- η ανάθεση με σύμβαση κάθε τέτοιου έργου σε τρίτους.

β) η άσκηση εμπορικής και βιομηχανικής δραστηριότητας στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, η παροχή υπηρεσιών προς τρίτους σε θέματα μελέτης, διαχείρισης και επίβλεψης έργων και η παροχή υπηρεσιών οργάνωσης και πληροφορικής προς τρίτες επιχειρήσεις, καθώς και η εκμετάλλευση κάθε είδους περιουσιακών στοιχείων της Εταιρείας.

γ) η ίδρυση εταιρειών, η συμμετοχή σε κοινοπραξίες καθώς και η απόκτηση μετοχών άλλων εταιρειών, ελληνικών ή ξένων και εν γένει η συμμετοχή σε επιχειρήσεις που έχουν σκοπό παρεμφερή με αυτούς που περιγράφονται στα ως άνω στοιχεία (α) και (β) ή των οποίων η δραστηριότητα συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με τους σκοπούς της Εταιρείας ή που έχουν ως σκοπό την αξιοποίηση της περιουσίας, κινητής ή ακίνητης της Εταιρείας και την εκμετάλλευση των πόρων της. Για την πραγμάτωση των σκοπών που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο η ΔΕΗ μπορεί ιδίως (α) να συνάπτει κάθε είδους συμβάσεις ή συμφωνίες με ημεδαπά ή αλλοδαπά φυσικά ή νομικά πρόσωπα και διακρατικούς οργανισμούς, (β) να συμμετέχει στο κεφάλαιο υφιστάμενων ή ιδρυόμενων εταιρειών, να δανειοδοτεί τις εταιρείες αυτές και να εγγυάται υπέρ αυτών, (γ) να εκδίδει

ομολογιακά δάνεια κάθε φύσεως και να συμμετέχει στο κεφάλαιο εταιρειών που δανειοδοτούνται από αυτή με μετατροπή ή μη σε μετοχές των ομολογιών των δανείων αυτών.

Η Εταιρεία δύναται να προβαίνει σε κάθε άλλη ενέργεια και πράξη προς επιδίωξη των σκοπών της εντός των ορίων του Καταστατικού της και των κείμενων διατάξεων, στην ανάληψη κάθε εμπορικής ή άλλης δραστηριότητας και στη διενέργεια κάθε υλικής πράξεως ή δικαιοπραξίας άμεσα ή έμμεσα συνδεδεμένης με τους σκοπούς της Εταιρείας. Η Εταιρεία έχει κατοχυρώσει το υπ' αρ. 160076 σήμα “Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού Ανώνυμη Εταιρεία” και “Δ.Ε.Η. Α.Ε.” (ΔΕΗ, 2008), (ΔΕΗ ΑΕ, 2010), (Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού, 2009).

3.2 Ιστορικά Στοιχεία

Η ΔΕΗ ιδρύθηκε το 1950 με αντικείμενο την παραγωγή, μεταφορά και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας σε όλη την Ελληνική επικράτεια. Πριν την ίδρυση της ΔΕΗ, το δικαίωμα της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος είχε παραχωρηθεί από την Ελληνική Κυβέρνηση σε ιδιωτικές εταιρείες και δημοτικές επιχειρήσεις. Η ΔΕΗ ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1953 παράγοντας και πουλώντας ηλεκτρικό ρεύμα στις προαναφερόμενες ιδιωτικές εταιρείες και δημοτικές επιχειρήσεις. Με την ίδρυσή της η ΔΕΗ στρέφεται προς την αξιοποίηση των εγχώριων πηγών ενέργειας, με τη δημιουργία λιγνιτικών μονάδων ηλεκτροπαραγωγής και υδροηλεκτρικών σταθμών, ενώ ξεκινά και την ενοποίηση των δικτύων σε ένα εθνικό Διασυνδεδεμένο Σύστημα. Το 1956 αποφασίζεται η εξαγορά όλων των ιδιωτικών και δημοτικών επιχειρήσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, ώστε να υπάρξει ένας ενιαίος φορέας διαχείρισης. Οπότε, κατά τη διάρκεια της περιόδου 1957 – 1963, η Εταιρεία προέβη σε εξαγορά των παραπάνω εταιρειών παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος,

συμπεριλαμβανομένης και της Ηλεκτρικής Εταιρείας Αθηνών – Πειραιώς Ε.Π.Ε., η οποία εξυπηρετούσε την μεγαλύτερη αστική περιοχή της Ελλάδας και παρήγαγε ένα σημαντικό ποσοστό της συνολικής ηλεκτρικής ενέργειας που καταναλωνόταν στην Ελληνική αγορά.

Οι Ν. 1559 και 2244 που ψηφίσθηκαν το έτος 1985 και 1994 αντίστοιχα προέβλεψαν σχετική εξαίρεση από το αποκλειστικό δικαίωμα της ΔΕΗ για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας κυρίως ώστε να δοθεί το δικαίωμα σε βιομηχανικές επιχειρήσεις να παράγουν ηλεκτρική ενέργεια για δική τους κατανάλωση. Η εν λόγω νομοθεσία επέτρεψε επίσης σε ιδιώτες την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και συμπαραγωγή για εμπορική μόνο χρήση. Βάσει του νόμου 2773/1999 περί απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και σε εφαρμογή του Προεδρικού Διατάγματος 333/2000, η ΔΕΗ από την 1η Ιανουαρίου 2001 μετατράπηκε σε ανώνυμη εταιρεία με μοναδικό μέτοχο το Δημόσιο και κύριο σκοπό την παραγωγή και προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας.

Από την 1.1.2001 η ΔΕΗ λειτουργεί ως ανώνυμη εταιρεία, ενώ από την 2.12.2001 έχει εισαχθεί στα Χρηματιστήρια Αξιών Αθηνών και Λονδίνου. Η ΔΕΗ σήμερα λειτουργεί σε περιβάλλον απελευθερωμένης αγοράς ενέργειας. Είναι μία πλήρως καθετοποιημένη επιχείρηση που καλύπτει το σύνολο των δραστηριοτήτων στην ηλεκτρική ενέργεια και κατέχει ηγετική θέση σε μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες αγορές στην Ευρώπη, όπως είναι η Ελληνική και η ευρύτερη αγορά της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η ΔΕΗ είναι σήμερα η μεγαλύτερη επιχείρηση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα και η μοναδική εταιρεία που έχει στην ιδιοκτησία της το εθνικό Διασυνδεδεμένο Σύστημα Μεταφοράς, το Σύστημα Μεταφοράς Μη Διασυνδεδεμένων Νήσων, καθώς και το δίκτυο διανομής.

Το Δεκέμβριο του 2001, μετά από αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της Εταιρείας και διάθεση υφισταμένων μετοχών κυριότητας του Ελληνικού Δημοσίου, οι μετοχές της ΔΕΗ εισήχθησαν προς διαπραγμάτευση στην Κύρια Αγορά του Χρηματιστηρίου Αθηνών. Παράλληλα ξεκίνησε η διαπραγμάτευση Διεθνών Αποθετηρίων Εγγράφων (GDRs) στο Χρηματιστήριο του Λονδίνου. Το Δεκέμβριο 2002 και τον Οκτώβριο 2003 διατέθηκαν υφιστάμενες μετοχές, κυριότητας του Ελληνικού Δημοσίου, με Δημόσια Εγγραφή στο ευρύ επενδυτικό κοινό, με τη μέθοδο του βιβλίου προσφορών σε θεσμικούς επενδυτές στην Ελλάδα και το εξωτερικό και με Ιδιωτική Τοποθέτηση στους εργαζόμενους της Εταιρείας.

Το 1998 ιδρύθηκε η εταιρεία με την επωνυμία «ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΩΝ ΠΗΓΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ» με το διακριτικό τίτλο «ΔΕΗ Ανανεώσιμες Α.Ε, είναι ανώνυμη εταιρεία του Κ.Ν.2190/1920, ασκεί δραστηριότητα στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και αποτελεί 100% θυγατρική εταιρεία της ΔΕΗ. Στο χαρτοφυλάκιο της ΔΕΗ Ανανεώσιμες περιλαμβάνονται μικροί υδροηλεκτρικοί σταθμοί, αιολικά πάρκα και φωτοβολταϊκοί σταθμοί σε όλη την Ελλάδα. Ανάλογα με τη γεωγραφική τους θέση, προμηθεύουν ηλεκτρική ενέργεια στο Διασυνδεδεμένο Σύστημα (ηπειρωτική Ελλάδα) ή στο Μη Διασυνδεδεμένο Σύστημα (νησιώτικη Ελλάδα). Πρόκειται για την Ελληνική εταιρεία ΑΠΕ με τη μεγαλύτερη γεωγραφική διασπορά έργων, από την Κρήτη μέχρι τη Βόρειο Ελλάδα και από τα Δωδεκάνησα μέχρι την Ήπειρο.

Τέλος, υπάρχουν σημαντικές ημερομηνίες στην ιστορία της ΔΕΗ οι οποίες συσχετίζονται με τη συμμόρφωση της εταιρείας με διεθνείς κανόνες και πρότυπα που αφορούν είτε διεθνείς κεφαλαιαγορές. Συγκεκριμένα, τον Δεκέμβριο του 2001 η ΔΕΗ εισήχθη στα Χρηματιστήρια Αθηνών και Λονδίνου συμμορφούμενη με τους Κανόνες της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

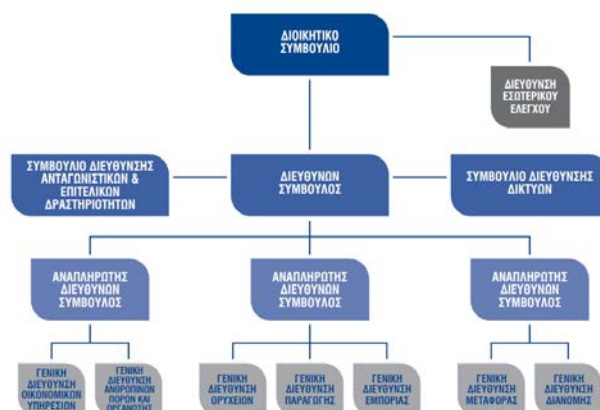
Από το 2002 η ΔΕΗ, ακολουθώντας τις νομοθετικές ρυθμίσεις για την Εταιρική Διακυβέρνηση, κατάρτισε Κανονισμό Λειτουργίας, στον οποίο περιελήφθη η δημιουργία Κλιμακίου Εσωτερικού Ελέγχου (σήμερα Διεύθυνση Εσωτερικού Ελέγχου). Επιπλέον, η Επιχείρηση προχώρησε στη σύνταξη Δήλωσης Εταιρικής Διακυβέρνησης, η οποία συμπεριελήφθη στον Ετήσιο Απολογισμό του 2010, ενώ το 2011 ολοκλήρωσε τη σύνταξη του Κώδικα της Εταιρικής της Διακυβέρνησης (ΔΕΗ ΑΕ, 2011), (ΔΕΗ, 2008).

3.3 Οργανωτική Δομή ΔΕΗ Α.Ε.

Η ΔΕΗ είναι οργανωμένη σε συνολικά επτά Γενικές Διευθύνσεις από τις οποίες οι πέντε καλύπτουν τις βασικές περιοχές δραστηριοποίησής της, δηλαδή τα Ορυχεία, την Παραγωγή, τη Μεταφορά, τη Διανομή και την Εμπορία. Η Γενική Διεύθυνση Οικονομικών Υπηρεσιών και η Γενική Διεύθυνση Ανθρώπινων Πόρων και Οργάνωσης (ΓΔ/ΑΝΠΟ) καθώς και επιμέρους Διευθύνσεις οι οποίες υπάγονται απευθείας στο Διευθύνοντα Σύμβουλο (π.χ. Διεύθυνση Στρατηγικής, Διεύθυνση Εταιρικών Σχέσεων και Επικοινωνίας) και οι οποίες καλύπτουν το ευρύ φάσμα των επιχειρησιακών αναγκών του Οργανισμού.

Παρακάτω παρατίθεται η βασική οργανωτική δομή του Οργανισμού:

Πίνακας 4 Οργανωτική Δομή ΔΕΗ

Αναφορικά με το προσωπικό, το μισθοδοτούμενο προσωπικό πλήρους απασχόλησης της ΔΕΗ στις 31/12/2010 ανερχόταν σε 21.845 εργαζόμενους (δεν συμπεριλαμβάνονται οι εργαζόμενοι στη ΔΕΣΜΗΕ Α.Ε., ενώ συμπεριλαμβάνονται 375 εργαζόμενοι οι οποίοι συνταξιοδοτήθηκαν την 31η Δεκ. 2010), οι οποίοι ανά τομέα απασχόλησης και ανά έτος παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 5 Εργαζόμενοι ανά τομέα Απασχόλησης και ανά έτος

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	2010	2009
Διοίκηση	2.429	2.490
Παραγωγή	5.828	6.041
Μεταφορά	1.273	1.349
Διανομή	6.953	7.147
Εμπορία	1.001	1.051
Ορυχεία	4.361	4.504
ΣΥΝΟΛΟ στις 31/12/2010	21.845	22.582

3.4. Οικονομικά Στοιχεία-Γενικότερη Οικονομική Κατάσταση Εταιρείας

Τα οικονομικά στοιχεία της ΔΕΗ σημειώνουν πτώση και το ίδιο ισχύει με την κερδοφορία της εταιρείας. Παρατηρείται μείωση της κερδοφορίας της εταιρείας, μείωση της πωλούμενης ποσότητας και αύξηση κόστους λειτουργίας με κύριο πρωταγωνιστή την αύξηση του κόστους καυσίμων τα οποία χρησιμοποιούνται για παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, παρά τις όποιες επενδύσεις σε μετατροπή ρεύματος από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (δωρεάν πρώτη ύλη). Γενικά, παρατηρείται υστέρηση της ΔΕΗ σε ότι αφορά τη χρήση ΑΠΕ σε σχέση με άλλες πιο ρυπογόνες και ακριβές πηγές ενέργειας: η παραχθείσα από τη ΔΕΗ ηλεκτρική ενέργεια προήλθε

από λιγνίτη (60,3%), πετρέλαιο (11,1%), φυσικό αέριο (13,3%), υδροηλεκτρικά (14,7%) και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (0,6%). Ακόμα, μεγάλο μέρος των κερδών της εταιρείας οφείλεται σε οικονομικές συγκυρίες, στην αύξηση της τιμής πώληση ηλεκτρικού ρεύματος και στη μείωση προσωπικού καθώς και στη μείωση μισθολογικού κόστους της εταιρείας.

Συγκεκριμένα 63% σημείωσαν τα καθαρά κέρδη της ΔΕΗ στο α' εξάμηνο σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, και διαμορφώθηκαν σε € 128,8 εκατ., ελαφρώς χαμηλότερα από τις μέσες εκτιμήσεις των αναλυτών, έναντι € 347,9 εκατ. πέρυσι. Ο κύκλος εργασιών ανήλθε σε € 2.719,1 εκατ. από € 2.894,5 εκατ. το α' εξάμηνο του 2010, μειωμένος κατά € 175,4 εκατ. (-6,1%). Στον κύκλο εργασιών συμπεριλαμβάνεται ποσό € 59 εκατ. που αφορά τη συμμετοχή χρηστών του δικτύου ηλεκτροδότησης για τη σύνδεσή τους (α' εξάμηνο 2010: € 101,3 εκατ.). Τα οικονομικά αποτελέσματα της Εταιρείας επηρεάστηκαν αρνητικά από την απεργία του Ιουνίου, η επίπτωση της οποίας εκτιμάται σε € 35 εκατ. Τα κέρδη προ τόκων φόρων και αποσβέσεων (EBITDA) διαμορφώθηκαν σε € 603,8 εκατ. έναντι € 821,1 εκατ. το α' εξάμηνο 2010, μειωμένα κατά € 217,3 εκατ. (-26,5%). Το περιθώριο EBITDA, ανήλθε σε 22,2%, σε σύγκριση με 28,4% το α' εξάμηνο 2010. Τα προ φόρων κέρδη του α' εξαμήνου 2011, ανήλθαν σε € 185,4 εκατ., έναντι € 463,6 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2010, μειωμένα κατά € 278,2 εκατ. (-60%) (energypress, 2011).

Τα καθαρά κέρδη δεν έχουν επιβαρυνθεί με πρόβλεψη φόρου για έκτακτη εισφορά, καθώς ο σχετικός νόμος για τα εταιρικά κέρδη του 2011 δεν έχει ακόμη ψηφιστεί, αναμένεται εντός του 2012. Η συνολική ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας αυξήθηκε το α' εξάμηνο του 2011 κατά 67 GWh (+0,2%) στις 29.334 GWh έναντι 29.267 GWh το α' εξάμηνο του 2010. Εξαιρουμένων των εξαγωγών και της άντλησης, η ζήτηση ηλεκτρικής

ενέργειας μειώθηκε κατά 1,8% περίπου (529 GWh). Οι συνολικές πωλήσεις ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ, συμπεριλαμβανομένων των εξαγωγών, μειώθηκαν κατά 1.323 GWh (-5,3%), σε 23.600 GWh, ενώ τα αντίστοιχα έσοδα μειώθηκαν κατά 6,9%, έναντι 9% στο α' τρίμηνο του 2011. Ανακόπτεται ο ρυθμός μείωσης των εσόδων κυρίως λόγω του ευνοϊκότερου μείγματος πωλήσεων και της μειωμένης ζήτησης σε κατηγορίες πελατών χαμηλού περιθωρίου κέρδους, ενώ ο ρυθμός απώλειας μεριδίου σταθεροποιείται (inews, 2011).

Οι πωλήσεις ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ και τα έσοδα στην εγχώρια λιανική αγορά μειώθηκαν κατά 6,2% (1.533 GWh) και 7,4% (€ 192,2 εκατ.) αντίστοιχα. Η παραγωγή της ΔΕΗ, μαζί με τις ποσότητες ηλεκτρικής ενέργειας που εισήγαγε, κάλυψε το 70,5% της συνολικής ζήτησης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το α' εξάμηνο 2010 ήταν 78%. Σε απόλυτα μεγέθη σημειώθηκε μείωση η οποία ανήλθε σε 2.153 GWh. Το αποτέλεσμα αυτό επηρεάστηκε και από την απεργία του Ιουνίου. Οι εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ μειώθηκαν σε 827 GWh από 1.002 GWh το α' εξάμηνο 2010 (-17,5%). Σε ό,τι αφορά την παραγωγή από ΑΠΕ, το α' εξάμηνο 2011, η ΔΕΗ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ παρήγαγε 120 GWh έναντι 133 GWh το α' εξάμηνο 2010, μείωση 13 GWh, κυρίως λόγω της μειωμένης υδροηλεκτρικής παραγωγής κατά 15,6%. Σημειώνεται ότι, τα προ φόρων κέρδη της ΔΕΗ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ ανήλθαν σε € 5,4 εκατ. έναντι € 5,8 εκατ. το α' εξάμηνο 2010.

Η υδροηλεκτρική παραγωγή, σε σχέση με το 2010 που ήταν η καλύτερη υδρολογικά χρονιά των τελευταίων δεκαετιών, μειώθηκε το α' εξάμηνο του 2011 κατά 45% (1.557 GWh), ενώ για το β' τρίμηνο του 2011 κυμάνθηκε στο ίδιο περίπου επίπεδο με αυτό της αντίστοιχης περυσινής περιόδου .

Σε επίπεδο εξαμήνου η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη παρέμεινε στα ίδια σχεδόν επίπεδα με το α' εξάμηνο του 2010 (13.073

GWh έναντι 13.060 GWh αντίστοιχα). Το β' τρίμηνο 2011 η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη ήταν μειωμένη κατά 806 GWh (-12% σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο) εκ των οποίων 625 GWh εκτιμάται ότι σχετίζεται με την απεργία του Ιουνίου. Το α' εξάμηνο 2011, το 37,4% των συνολικών εσόδων απορροφήθηκε από τις δαπάνες καυσίμων, αγορών ενέργειας και δικαιωμάτων εκπομπής CO₂, έναντι 30,4% το α' εξάμηνο 2010. Αντίθετα, και παρά τη μείωση των εσόδων, η μισθοδοσία απορρόφησε το 20,5% του κύκλου εργασιών, έναντι 22,3% το α' εξάμηνο 2010.

Οι δαπάνες για υγρά καύσιμα, φυσικό αέριο και αγορές ενέργειας είναι αυξημένες κατά € 148,8 εκατ., αύξηση 17,7% σε σχέση με το α' εξάμηνο 2010, κυρίως λόγω των υψηλότερων δαπανών για αγορές ενέργειας (€ 123,5 εκατ.) και της αύξησης του Ειδικού Φόρου Κατανάλωσης στο diesel (€ 32,4 εκατ.). Η συνολική μείωση των αμοιβών προσωπικού, συμπεριλαμβανομένης και της κεφαλαιοποιημένης μισθοδοσίας, ανέρχεται σε € 98 εκατ. περίπου, μεταξύ των δύο περιόδων (-13,4%), καθώς η επίδραση της εφαρμογής των Νόμων 3833/2010 και 3845/2010 άρχισε να λογιστικοποιείται στο β' τρίμηνο του 2010. Σημειώνεται ότι στη μείωση της συνολικής δαπάνης μισθοδοσίας συνέβαλε κατά το μεγαλύτερο μέρος (€ 63,3 εκατ.), η μείωση του αριθμού του μισθοδοτούμενου τακτικού προσωπικού κατά 668 εργαζόμενους, σε 21.288 την 30/6/2011 από 21.956 την 30/6/2010. Η μείωση το α' εξάμηνο 2011 ανέρχεται σε 557 εργαζόμενους. Επίσης, στη μείωση της δαπάνης μισθοδοσίας συνέβαλε και η μείωση κατά € 18 εκατ. της δαπάνης για υπερωρίες και βάρδιες ως αποτέλεσμα της μείωσης κατά 11,3% των αντίστοιχων ωρών, παρά το μειωμένο προσωπικό (Λαγγίου, 2011), (Ελευθεροτυπία, 2011). Στους παρακάτω πίνακες παρατίθενται στοιχεία σχετικά με τα όσα αναλύθηκαν παραπάνω:

Πίνακας 6: Βασικά χρηματιστηριακά μεγέθη (ΔΕΗ ΑΕ, 2011, σ. 9)

	ΟΜΙΛΟΣ			ΜΗΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ		
	2010	2009	Δ%	2010	2009	Δ%
Κύκλος Εργασιών	5.811,4	6.030,4	-3,6%	5.793,7	6.017,1	-3,7%
EBITDA	1.497,7	1.677,5	-10,7%	1.483,2	1.668,1	-11,1%
Περιθώριο EBITDA	25,8%	27,8%		25,6%	27,7%	
Λειτουργικά Κέρδη/(Ζημίες) (EBIT)	871,3	1.136,1	-23,3%	861,1	1.131,8	-23,9%
Περιθώριο EBIT	15,0%	18,8%		14,9%	18,8%	
Καθαρά κέρδη/(ζημίες)	557,9	693,3	-19,5%	546,5	690,7	-20,9%
Κέρδη/(ζημία) ανά μετοχή (ευρώ)	2,40	2,99	-19,7%	2,36	2,98	-20,8%
Αριθμός μετοχών (σε εκατ.)	232	232		232	232	
Καθαρό χρέος	4.210,3	4.056,3	3,8%	4.213,2	4.064,6	3,7%

Γενικότερα, σε επίπεδο παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος και πωλήσεων, η ΔΕΗ θεωρείται ότι έχει ανοδική πορεία παρόλο που ο συνολικός αριθμός των πελατών της παραμένει αμετάβλητος. Στους παρακάτω πίνακες αναγράφονται τα σημαντικότερα στοιχεία που διαχρονικά αφορούν τη ΔΕΗ:

Πίνακας 7: Βασικά Οικονομικά Στοιχεία ΔΕΗ (ΔΕΗ ΑΕ, 2011)

31η ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ	2010	2009	2008
Εγκατεστημένη ισχύς (GW)	12,8	12,8	12,8
Καθαρή Παραγωγή (TWh) ⁽¹⁾	45,5	50,1	52,4
Πωληθείσα Ηλεκτρική Ενέργεια στους τελικούς καταναλωτές (TWh) ⁽²⁾	51,6	53	55,9
Πελάτες στο τέλος της περιόδου (σε εκατ.)	7,5	7,6	7,5
Αριθμός εργαζομένων ⁽³⁾	21.845	22.582	23.611
Πελάτες ανά εργαζόμενο	343	335	316
Πωλήσεις ανά εργαζόμενο (MWh)	2.362	2.349	2.368

(1) Η καθαρή παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ισούται με τη συνολική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, μείον την εσωτερική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας που οφείλεται στη διαδικασία παραγωγής.

(2) Συμπεριλαμβάνονται οι πωλήσεις στην εγχώρια αγορά και οι εξαγωγές.

(3) Δεν συμπεριλαμβάνονται οι εργαζόμενοι στη ΔΕΣΜΗ Α.Ε., ενώ στο 2010 συμπεριλαμβάνονται 375 εργαζόμενοι οι οποίοι συνταξιοδοτήθηκαν την 31η Δεκ. 2010.

Πίνακας 8: Βασικά Οικονομικά Στοιχεία και Στοιχεία Παραγωγής (ΔΕΗ ΑΕ, 2010)

Κέρδη προ φόρων (χιλ. €)	726.150
Ενώματες ακινητοποιήσεις (χιλ. €)	13.236.285
Μετοχικό κεφάλαιο (χιλ. €)	1.067.200
Σύνολο ιδίων κεφαλαίων (χιλ. €)	6.746.334
Μακροπρόθεσμες δανειακές υποχρεώσεις (χιλ. €)	3.885.413
Βραχυπρόθεσμες δανειακές υποχρεώσεις (χιλ. €)	966.899
Εγκατεστημένη ισχύς (MW)	12.688
Καθαρή παραγωγή (GWh)	45.258
Πωλήσεις στο εσωτερικό (GWh)	51.131
Συνολικός αριθμός τακτικού προσωπικού	21.681
Μερίδιο αγοράς στην εγχώρια αγορά ηλεκτρικής ενέργειας*	95,8%

Πίνακας 9: Συνοπτικά Στοιχεία Κερδοφορίας (ΔΕΗ ΑΕ, 2011)

	ΟΜΙΛΟΣ			ΜΗΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ		
	2010	2009	Δ%	2010	2009	Δ%
Σύνολο Ενεργητικού	16.200,4	15.784,2	2,6%	16.171,2	15.768,9	2,6%
Καθαρό χρέος	4.210,3	4.056,3	3,8%	4.213,2	4.064,6	3,7%
Συνολική Καθαρή θέση	6.769,5	6.461,3	4,8%	6.746,3	6.449,2	4,6%
Επενδύσεις	962,7	1.103,6	-12,8%	928,1	1.088,3	-14,7%

Αναφορικά με τα χρηματιστηριακά μεγέθη της εταιρείας, παρατηρείται ότι το μετοχικό κεφάλαιο της Εταιρείας ανέρχεται σε ένα δισεκατομμύριο εξήντα επτά εκατομμύρια διακόσιες χιλιάδες Ευρώ (1.067.200.000 Ευρώ), διαιρούμενο σε διακόσια τριάντα δύο εκατομμύρια (232.000.000) κοινές μετοχές ονομαστικής αξίας τεσσάρων Ευρώ και εξήντα λεπτών (4,6 Ευρώ), η κάθε μία. Κατά τη τελευταία πενταετία δεν υπήρξε μεταβολή επί του Μετοχικού Κεφαλαίου της Εταιρείας. Στον παρακάτω πίνακα υπάρχει η μετοχική σύνθεση της ΔΕΗ υπό την παρούσα μορφή:

Πίνακας 10: Μετοχική Σύνθεση ΔΕΗ (ΔΕΗ ΑΕ, 2011, σ. 21)

Η μετοχική σύνθεση της ΔΕΗ Α.Ε. κατά την 31.12.2010 είχε ως ακολούθως:

ΜΕΤΟΧΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ελληνικό Δημόσιο	51,12%
ΙΚΑ-ΕΤΑΜ/ΤΑΠ-ΔΕΗ και ΤΑΥΤΕΚΩ/ΤΕΑΠΑΠ-ΔΕΗ (πρώην ΟΑΠ)	3,81%
Ευρύ επενδυτικό κοινό & θεσμικοί επενδυτές ⁽¹⁾	45,07%
ΣΥΝΟΛΟ	100%

Ένα μεγάλο μέρος (5,01%) των μετοχών της εταιρείας ανήκει στον όμιλο επιχειρήσεων Silchester International Investors International Value Equity Trust. Η εταιρία «Silchester International Investors LLP» («Silchester») με την ιδιότητα του διαχειριστή επενδύσεων για τον πελάτη της «Silchester International Investors International Value Equity Trust» γνωστοποίησε στη ΔΕΗ ότι η συνολική άμεση συμμετοχή του ανήλθε στις 13.9.2011 σε 11.632.267 μετοχές ή 5,01% των δικαιωμάτων ψήφου της ΔΕΗ. Σημειώνεται ότι από τις 13.9.11, η «Silchester» δύναται να ασκεί συνολικά τον έλεγχο του 10,21% των μετοχών της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού για όλα τα χαρτοφυλάκια που υπάγονται στη διαχείρισή της. Σε προηγούμενη ανακοίνωση της, η "Silchester International Investors LLP" (Silchester), γνωστοποίησε συνολική συμμετοχή στην εταιρεία στις 8.9.2011 εκ 23.240.603 μετοχών ή 10,02% (πλέον 13.08%) των δικαιωμάτων ψήφου της ΔΕΗ με την ιδιότητα του διαχειριστή επενδύσεων για τους παρακάτω πελάτες της:

- Silchester International Investors International Value Equity Trust,
- Silchester International Investors International Value Equity Taxable Trust,
- Silchester International Investors International Value Equity Group Trust,
- Silchester International Investors Tobacco Free International Value Equity Trust,

- The Calleva Trust,
- The Kiltarn Global Equity Fund,
- The Silchester Global Equity (Ireland) Fund.

Ακόμα, σημαντικό μερίδιο μετοχών έχει η εταιρεία FIDELITY INVESTMENTS η οποία κατέχει το 5% των μετοχών της εταιρείας (Fidelity Investments). Σύμφωνα με την εταιρεία, δεν υπάρχουν μέτοχοι, πλην του «ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ», της «Silchester» και αθροιστικά των «ΙΚΑ-ΕΤΑΜ/ΤΑΠ-ΔΕΗ» και «ΤΑΥΤΕΚΩ/ΤΕΑΠΑΠ-ΔΕΗ», που να κατέχουν άμεσα ποσοστό μεγαλύτερο ή ίσο του 3% του μετοχικού της κεφαλαίου (ΔΕΗ ΑΕ, 2011).

Στην κατηγορία της Μεγάλης Κεφαλαιοποίησης του Χρηματιστηρίου Αθηνών διαπραγματεύονται σήμερα οι μετοχές της Εταιρείας, ενώ στο Χρηματιστήριο του Λονδίνου διαπραγματεύονται Διεθνή Αποθετήρια Έγγραφα (GDRs). Η ΔΕΗ συμμετέχει σήμερα στους δείκτες: Γενικό Δείκτη ΧΑ, FTSE/ΧΑ 20, FTSE/ΧΑ 140, FTSE/Med 100, FTSE/ΧΑ International, FTSE/ΧΑ Κοινής Ωφέλειας, Δείκτης Συνολικής Απόδοσης Γενικού Δείκτη ΧΑ, Δείκτης Όλων των Μετοχών ΧΑ. Συμμετέχει επίσης σε πλήθος άλλων δεικτών όπως Dow Jones Stoxx και MSCI-Greece.

3.5 Κοινωνική Προσφορά

Η ΔΕΗ εκτός από την κάλυψη των αναγκών της χώρας σε ηλεκτρισμό προσφέρει κοινωνικό έργο το οποίο είναι λιγότερο γνωστό. Με τη δημιουργία φραγμάτων στους ποταμούς της χώρας αρδεύει μεγάλες γεωργικές εκτάσεις εκατομμυρίων στρεμμάτων που άλλως θα μαράζωναν, ειδικά σε περιόδους ανομβρίας. Ταυτόχρονα δημιουργούνται νέοι υγροβιότοποι και τοπία φυσικού κάλλους που προσφέρονται για τουριστική αξιοποίηση. Δίνοντας μεγάλη έμφαση στη χρήση εγχώριων πηγών ενέργειας (υδάτων και λιγνίτη) έχει συνεισφέρει τα μέγιστα στην

εξοικονόμηση συναλλάγματος. Μεταφέροντας την παραγωγή ενέργειας εκτός Αττικής, κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα, έχει προσφέρει μεγάλη βοήθεια στη καταπολέμηση της ανεργίας και έχει βοηθήσει στην ανάπτυξη πόλεων που παλαιότερα ήταν υποβαθμισμένες. Η ΔΕΗ σήμερα φέρνει το ρεύμα ακόμα και στην πιο απομακρυσμένη γωνιά της Ελληνικής Επικράτειας. Στα Πούρα, στη Γαύδο, στην Στογγύλη και σε άλλα 24 μικρά νησιά του Αιγαίου, η ΔΕΗ έχει τοποθετήσει φωτοβολταϊκές μονάδες οι οποίες έχουν τεράστιο κόστος εγκατάστασης και συντήρησης, μόνο και μόνο για να μην αφήσει κανέναν Έλληνα χωρίς τις υπηρεσίες αυτού του τόσο πολύτιμου αγαθού.

3.5.1. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Σήμερα, η ευθύνη κάθε εταιρίας δεν περιορίζεται μόνο στο να είναι επιτυχημένη στον τομέα δραστηριοποίησης της, αλλά επεκτείνεται και στο να είναι ενεργά συμμετοχή στην κοινωνία. Το έργο, που υλοποιεί η ΔΕΗ Α.Ε. στο πλαίσιο της **Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης**, περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τα ακόλουθα :

α) Οικονομία - Κοινωνία - Χορηγικό Πρόγραμμα

- ✓ Ανάπτυξη του κατασκευαστικού τομέα της χώρας μέσω της κατασκευής μεγάλων και σύνθετων τεχνικών έργων
- ✓ Προσφορά απασχόλησης (τόσο στην ίδια την Επιχείρηση, όσο και στους εργολάβους-συνεργάτες της) και μετάδοση της τεχνογνωσίας σε χιλιάδες εργαζόμενους
- ✓ Συμβολή στη διαχείριση των υδάτινων πόρων της χώρας και στην εξυπηρέτηση των αναγκών των κοινωνιών σε νερό της ευρύτερης περιοχής (παροχή δωρεάν νερού από τα φράγματα σε γεωργικές καλλιέργειες, παροχή νερού για ύδρευση, αντιπλημμυρική προστασία μέσω των φραγμάτων των Υδροηλεκτρικών Έργων, προστασία από ξηρασία - λειψυδρία)

- ✓ Κοινωνικές παροχές όπως : επιδοτήσεις αγροτικού εξηλεκτρισμού, ειδικά τιμολόγια παροχής Η/Ε για πολύτεκνες οικογένειες, Δημοτικό Φωτισμό, καθώς και ειδικές τιμολογιακές εκπτώσεις παροχής ηλεκτρισμού σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού (σεισμοπαθείς)
- ✓ Παροχή ηλεκτρικής ενέργειας σε απομακρυσμένες περιοχές, σε τιμές ίδιες με της υπόλοιπης Ελλάδας
- ✓ Παροχή τηλεθέρμανσης σε συνεργασία με τους Δήμους, στις περιοχές όπου λειτουργούν οι Ατμοηλεκτρικοί Σταθμοί
- ✓ Υποστήριξη προεπιλεγμένων πρωτοβουλιών κοινωνικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα σε τοπικές κοινωνίες, ιδιαίτερα εκεί που η ΔΕΗ δραστηριοποιείται έντονα (ορυχεία, σταθμοί παραγωγής), εντασσόμενη σε ένα ευρύ πρόγραμμα χορηγιών.
- ✓ Συνεισφορά στην βελτίωση του εκπαιδευτικού επιπέδου της χώρας (ενίσχυση συνεδρίων - ημερίδων, στα οποία συμμετέχει άμεσα ή έμμεσα)
- ✓ Συνεισφορά στην πολιτιστική ή αθλητική ανάπτυξη της χώρας
- ✓ Προσφορά στους πελάτες υπηρεσιών υψηλής αλλά και συνεχώς βελτιούμενης ποιότητας πέραν των συμβατικών υποχρεώσεων ή προσδοκιών τους

β) Εργαζόμενοι

- ✓ Εκπαίδευση και συνεχής κατάρτιση των εργαζομένων
- ✓ Υπερέκλυση των νομοθετικών απαιτήσεων τόσο για την Υγεία όσο και την Ασφάλεια των εργαζομένων και εξωτερικών συνεργατών
- ✓ Παροχές, όπως ειδικά τιμολόγια προσωπικού, χορήγηση δανείων, οικονομικά βοηθήματα, προγράμματα κοινωνικής αναψυχής, κλπ.

γ) Υγεία & Ασφάλεια στην Εργασία

Το ενδιαφέρον της ΔΕΗ για θέματα Υγείας και Ασφάλειας στην Εργασία άρχισε να εκδηλώνεται έμπρακτα από την εποχή της ίδρυσης της, με πολλές και σημαντικές παρεμβάσεις, όπως η ενημέρωση και εκπαίδευση του προσωπικού, η έκδοση οδηγιών ασφαλούς εργασίας, η λήψη μέτρων πυρασφάλειας, η παροχή υπηρεσιών υγείας στο προσωπικό (παρά το γεγονός ότι το ελλιπές παλαιότερα νομοθετικό πλαίσιο δεν προέβλεπε υποχρέωση της για τις παρεμβάσεις αυτές). Παράλληλα, κατέχοντας την τεχνογνωσία στο θέμα της πρόληψης των ηλεκτρικών ατυχημάτων, η ΔΕΗ δραστηριοποιήθηκε και στην ενημέρωση του κοινού για τους κινδύνους από το ηλεκτρικό ρεύμα. Σταδιακά, η βαρύτητα που απέδιδε η ΔΕΗ στα θέματα αυτά διευρυνόταν, σε αντιστοιχία με την αυξανόμενη ευαισθησία των εργαζομένων και του κοινωνικού συνόλου και τις αυξανόμενες απαιτήσεις της νομοθεσίας. Σήμερα, στο πλαίσιο της νέας εκσυγχρονισμένης οργανωτικής δομής και λειτουργίας της, η ΔΕΗ προβαίνει με γοργούς ρυθμούς στην εναρμόνιση της με τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις για τα μέτρα προστασίας της υγείας και ασφάλειας στην εργασία του προσωπικού της και στο πλαίσιο της κοινωνικής εταιρικής ευθύνης, αποτελεί έναν αξιόπιστο σύμβουλο των καταναλωτών.

3.6 Πράξεις Κοινωνικής Ευθύνης της ΔΕΗ και Περιβαλλοντική Πολιτική

Η στρατηγική της Επιχείρησης για τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του στρατηγικού της σχεδιασμού και της επιχειρησιακής της λειτουργίας και εκφράζεται μέσα από το τρίπτυχο α) της παροχής υψηλής ποιότητας υπηρεσιών προς τους πελάτες της, β) της διαχείρισης του αποτυπώματός της στις τοπικές κοινωνίες και στο φυσικό περιβάλλον και γ) της αειφόρου ανάπτυξής της, προς όφελος της κοινωνίας

και των εργαζομένων της. Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη αφορά το σύνολο της λειτουργίας της Επιχείρησης, ξεκινώντας πρωτίστως από τις οργανωτικές δομές της. Αποστολή του Τομέα ΕΚΕ της ΔΕΗ αποτελεί ο καθορισμός, η ανάπτυξη και η υλοποίηση στρατηγικής ΕΚΕ, με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών των ενδιαφερόμενων μερών με τρόπο εξισορροπητικό, αλλά και την ανάδειξη των δράσεων και των πρακτικών που φωτίζουν το κοινωνικό πρόσωπο της Επιχείρησης. Λόγω της σπουδαιότητας των θεμάτων ΕΚΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη των επιχειρήσεων, αποτελεί διεθνή επιχειρηματική πρακτική η παρακολούθηση των δράσεων ΕΚΕ από τα μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων, ώστε να υπάρχει τακτική ενημέρωσή τους, με απώτερο στόχο την ουσιαστική και αποτελεσματική λειτουργία των οργανισμών. Για τον λόγο αυτό, το ΔΣ αποφάσισε τον ορισμό, εκ των μελών του, του κ. Παναγιώτη Αλεξάκη και του κ. Ηλία Αντωνίου, όπως εποπτεύουν τη λειτουργία του Τομέα ΕΚΕ και υποβάλουν ετήσια έκθεση προς το ΔΣ.

Η ΔΕΗ ακόμα εφαρμόζει τα τελευταία χρόνια ένα ευρύ πρόγραμμα περιβαλλοντικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, η Περιβαλλοντική Στρατηγική της ΔΕΗ είναι ευθυγραμμισμένη με τους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας & Κλιματικής Αλλαγής για το 2020 (20% Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, 20% εξοικονόμηση ενέργειας, 20% μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου) και τις θεσμικές παρεμβάσεις για την κλιματική αλλαγή και την προστασία του περιβάλλοντος, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην ανάπτυξη της Εθνικής Οικονομίας.

Επίσης, η ΔΕΗ επιδιώκει την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τις δραστηριότητές της, όπως την εξόρυξη λιγνίτη, την παραγωγή, τη μεταφορά και τη διανομή ηλεκτρικής ενέργειας. Αυτό

επιτυγχάνεται γιατί η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί βασικό κριτήριο στη λήψη αποφάσεων της Επιχείρησης.

Η ΔΕΗ συμμετέχει ενεργά στις προσπάθειες της παγκόσμιας επιστημονικής κοινότητας για την αντιμετώπιση του προβλήματος της Κλιματικής Αλλαγής στο οποίο η μείωση των εκπομπών CO₂ αποτελεί θέμα πρωταρχικής σημασίας. Η Επιχείρηση έχει επιτύχει τη μείωση του μέσου συντελεστή εκπομπών CO₂ του συνολικού συστήματος ηλεκτροπαραγωγής της από 1,3 kg/kWh το 1990, σε 0,997 kg/kWh το 2009 (μείωση 23,3%).

Προς αυτή την κατεύθυνση συνεχίζει με δράσεις που περιλαμβάνουν: ένταξη νέας ισχύος με ταυτόχρονη απόσυρση παλιών Μονάδων, αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των υφισταμένων εγκαταστάσεων και λειτουργία με βάση τις Βέλτιστες Διαθέσιμες Τεχνικές, εντατικότερη αξιοποίηση των ΑΠΕ, περαιτέρω ανάπτυξη και ορθολογική εκμετάλλευση του υδροδυναμικού της χώρας στην ηλεκτροπαραγωγή, προώθηση δράσεων εξοικονόμησης και ορθολογικής χρήσης ενέργειας, τόσο στην Παραγωγή, όσο και στη Ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας, όπως τηλεθέρμανση πόλεων, βελτίωση βαθμού απόδοσης θερμοηλεκτρικών Μονάδων, ορθολογική χρήση κλιματιστικών κ.α. Η μονάδα φυσικού αερίου που κατασκευάζεται στη Μεγαλόπολη καθώς και οι προγραμματιζόμενες λιγνιτικές έχουν την πρόβλεψη, όταν είναι ώριμη η τεχνολογία δέσμευσης CO₂ να εγκατασταθεί στις μονάδες αυτές.

Υπάρχει συνεχής συνεργασία ΔΕΗ και ΙΤΕΣΚ, ΙΓΜΕ για τη μελέτη για την εκτίμηση της δυνατότητας και του κόστους δέσμευσης και αποθήκευσης CO₂ από μονάδες στερεών καυσίμων.

- Προκειμένου να τηρηθούν οι υποχρεώσεις που απορρέουν από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εμπορίας αερίων του θερμοκηπίου με το χαμηλότερο

δυνατό κόστος για την Επιχείρηση και τους τελικούς καταναλωτές, γίνεται αξιοποίηση στο μέγιστο επιτρεπόμενο βαθμό από το ΕΣΚΔΕ 2008-2012 και την Οδηγία 2009/29 των ευέλικτων μηχανισμών του πρωτοκόλλου του Κιότο και κυρίως του Μηχανισμού Καθαρής Ανάπτυξης (Clean Development Mechanism - CDM).

- Με σκοπό να προμηθευτεί πιστώσεις εκπομπών (carbon credits) απευθείας από έργα CDM σε χαμηλές τιμές, η εταιρεία συμμετέχει από το 2005 μαζί με μεγάλες ευρωπαϊκές και ιαπωνικές επιχειρήσεις σε δύο μεγάλα "Ταμεία Δικαιωμάτων Εκπομπών" (Carbon Funds): της εταιρείας NATSOURCE και της εταιρείας ICECAP. Επίσης, συμμετέχει σε δύο έργα CDM της Παγκόσμιας Τράπεζας (Umbrella Carbon Facility - World Bank) για την καταστροφή αερίων του θερμοκηπίου (HFC23) στην Κίνα και στο Ταμείο Δικαιωμάτων Εκπομπών "Multilateral Carbon Credit Fund" που έχουν ιδρύσει από κοινού η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (EIB).

- Συμμετοχή και συνεχής ενημέρωση για θέματα CO₂ με διάφορους οργανισμούς (όπως: εκδοτικούς οργανισμούς ειδικευμένους σε θέματα CO₂, αναλυτές τραπεζικών και εμπορικών οίκων, περιβαλλοντικούς ΜΚΟ, Χρηματιστήρια εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών CO₂ κ.α.).

Στο ίδιο πλαίσιο, η περιβαλλοντική στρατηγική της ΔΕΗ περιλαμβάνει την ανάπτυξη των τεχνολογιών χαμηλών εκπομπών και επενδύει σημαντικά στην αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην παραγωγή που προέρχεται από αιολική ενέργεια, υδροηλεκτρική ενέργεια, ηλιακή, γεωθερμική κ.λπ. Σήμερα ο όμιλος της ΔΕΗ, μέσω της ΔΕΗ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ, θα υλοποιήσει σε συνεργασία με άλλες εταιρείες ορισμένα από τα μεγαλύτερα έργα ΑΠΕ στον κόσμο διεκδικώντας έτσι να ανακτήσει την πρωτοπορία στον κλάδο των ΑΠΕ.

Η Επιχείρηση, εκμεταλλεζόμενη το έντονο φυσικό ανάγλυφο της χώρας μας, συνεχίζει να κατασκευάζει φράγματα κατά τη ροή των ποταμών και να δημιουργεί τεχνητές λίμνες ή αλλιώς ταμιευτήρες, αξιοποιώντας το υδροδυναμικό της χώρας, σύμφωνα πάντα με τις αρχές της αειφορίας, δηλαδή το σεβασμό στο ισοζύγιο προσφοράς και ζήτησης σε επίπεδο λεκάνης απορροής του κάθε υδατικού διαμερίσματος.

Η ΔΕΗ κατέχει και διαχειρίζεται 15 μεγάλους σταθμούς υδροηλεκτρικής ενέργειας. Οι ΥΗΣ Σφηκιάς στον Αλιάκμονα και Θησαυρού στον Νέστο είναι αντλητικοί, δηλαδή αποθηκεύουν την περίσσεια υδροηλεκτρικής ενέργειας για να την αποδώσουν όταν υπάρχει υπερβάλλουσα ζήτηση σε σχέση με την παραγωγή. Τα Υδροηλεκτρικά αυτά Έργα, υποκαθιστούν σε πολλές περιπτώσεις τα ορυκτά καύσιμα, συμβάλλοντας έτσι αποφασιστικά στη μείωση των εκπομπών CO₂ και στον περιορισμό του φαινομένου του θερμοκηπίου.

Η ΔΕΗ προγραμματίζει την ένταξη νέων μεγάλων υδροηλεκτρικών σταθμών όπως τον Ιλαρίωνα με Εγκατεστημένη Ισχύ 153 MW, το Μετσοβίτικο 29 MW, τη Μεσοχώρα 160 MW, το Τέμενος 18,9 MW. Έχει ολοκληρωθεί η μελέτη των μικρών υδροηλεκτρικών σταθμών όπως του ΜΥΗΣ Ιλαρίωνα 4 MW, του ΜΥΗΣ Μεσοχώρας 1,6 MW και του ΜΥΗΕ Παπαδιάς 0,50 MW.

Τέλος, η περιβαλλοντική πολιτική της ΔΕΗ αναπτύσσεται και στον τομέα της βιοποικιλότητας των περιοχών στις οποίες είναι εγκατεστημένοι ηλεκτροπαραγωγικοί σταθμοί. Η ΔΕΗ συμμετέχει ενεργά στην προστασία της χλωρίδας και της πανίδας στοχεύοντας στη διατήρηση ή την ανάπτυξη των περιβαλλοντικών αξιών. Όπου υπάρχουν Υδροηλεκτρικοί σταθμοί παραγωγής γίνονται μελέτες για την προστασία της ιχθυοπανίδας στα ποτάμια, όπως κατά μήκος του υδροφόρου δικτύου του ποταμού Νέστου,

στη περιοχή κατασκευής του ΥΗΣ Ιλαρίωνα στον ποταμό Αλιάκμονα, στο συγκρότημα λιμνών του κάτω ρού του ποταμού Αχελώου και κατόπιν αυτού και στον ταμιευτήρα του ποταμού Λάδωνα.

Η δημιουργία τεχνητών υδροβιότοπων όπως στον ταμιευτήρα Αγ. Βαρβάρας και στον ΥΗΣ Λάδωνα κλπ. και η λειτουργία εκτροφείου εμπλουτισμού άγριας πανίδας σε περιοχή των εγκαταστάσεων της στο Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης, αποτελούν κάποια από τα έργα της ΔΕΗ για την προστασία της βιοποικιλότητας.

Γνωστή είναι η δράση της ΔΕΗ για την ασφαλή διέλευση από τη χώρα μας, αλλά και διαμονή πελαργών, όπως και άλλων αποδημητικών άγριων πτηνών, τα οποία φωλιάζουν στα Δίκτυα. Με εντοπισμένες επεμβάσεις μόνωσης σε επιλεγμένα τμήματα του δικτύου Διανομής σε πολλές περιοχές της Χώρας και με διαρκή συνεργασία με αρμόδιους φορείς και οργανώσεις (π.χ. Ορνιθολογική Εταιρεία) εξασφαλίζεται η προστασία των νεαρών πελαργών από λάθη στην προσγείωση στη φωλιά κατά τις πρώτες πτήσεις τους (στοιχεία Ελληνικού Κέντρου Περίθαλψης Άγριων Ζώων (ΕΚΠΑΖ)). Στην περιοχή του Σουνίου τοποθετούνται ειδικά μονωτικά καλύμματα στους ηλεκτροφόρους αγωγούς γύρω από τους στύλους της ΔΕΗ που χρησιμοποιούν οι πελαργοί κατά την ετήσια μετανάστευσή τους προς την Αφρική.

Σε πειραματικό στάδιο βρίσκεται η επένδυση με πλήρη μονωτικά καλύμματα των θέσεων των Υποσταθμών στην περιοχή Χαλάστρας της Δυτικής Θεσσαλονίκης πλησίον του Δέλτα του Αξιού και των τμημάτων των γραμμών που γειτνιάζουν με δένδρα ή είναι εγκατεστημένα σε περάσματα πτηνών στο Τυχερό του Έβρου και στη Μεγάλη Πρέσπα.

Το 2008, η Περιφέρεια Μακεδονίας - Θράκης της Γενικής Διεύθυνσης Διανομής, συνεργάστηκε με την Κτηνιατρική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για την καταγραφή περασμάτων άρκτων (αποτυπώματα σε ξύλινους στύλους της Περιοχής Καστοριάς) (ΔΕΗ, 2008), (Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού, 2009), (ΔΕΗ ΑΕ).

4. Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας: Νέες Τεχνικές Διοίκησης και Απελευθέρωση Παραγωγής

Οι σύγχρονες οικονομικές εξελίξεις σε επίπεδο χρηματοδότησης και εξελίξεις και το νέο τοπίο στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, άλλαξαν δραστικά το τοπίο της αγοράς και παραγωγής ενέργειας στην Ευρώπη και ιδιαίτερα τον τρόπο λειτουργίας των δημοσίων ηλεκτροπαραγωγικών οργανισμών που δραστηριοποιούνταν μέχρι πρότινος. Μέσα σε λιγότερο από δύο δεκαετίες ο κλάδος της παραγωγής ενέργειας έχει μεταμορφωθεί από μια βιομηχανική δραστηριότητα εθνικής εμβέλειας με την μονοπωλιακή παρουσία δημόσιων παροχών ενεργειακών υπηρεσιών σε μια ανοιχτή αγορά που λειτουργεί με τους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού σε διεθνές επίπεδο. Σε επίπεδο Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτέλεσε τον πιο σημαντικό παράγοντα απελευθέρωσης της αγοράς προωθώντας μια σειρά από μεταρρυθμίσεις, οι οποίες υποχρέωναν τα κράτη μέλη να συμμορφωθούν με τις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Γενικά, μετά το 2001 παρατηρήθηκαν ενιαίες τάσεις στους οργανισμούς παραγωγής ενέργειας της Ευρώπης οι οποίες επηρέασαν και την ελληνική πραγματικότητα. Η σημαντικότερη, είναι η προσπάθεια περιορισμού του απασχολούμενου προσωπικού μέσα από την «ορθολογικοποίηση» των προσλήψεων στα πλαίσια της εφαρμογής πιο αυστηρών μεθόδων προγραμματισμού των αναγκών στελέχωσης και της υλοποίησης

συνεχόμενων προγραμμάτων πρόωρης συνταξιοδότησης. Ακόμα επιχειρείται αύξηση του αριθμού των εργαζομένων με ελαστικές σχέσεις εργασίας (προσωρινή – μερική απασχόληση κτλ.) και πιο διευρυμένη αξιοποίηση υπεργολαβίας και ανάθεσης μέρους του παραγωγικού έργου σε τρίτους (εξωτερικούς συνεργάτες) κυρίως στους τομείς συντήρησης του δικτύου και της εξυπηρέτησης πελατών. Γίνεται ακόμα διαρκής προσπάθεια για εφαρμογή πιο αποδοτικών μεθόδων οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας ενώ τέλος, στα πλαίσια του περιορισμού των επενδύσεων και της καλύτερης αξιοποίησης περιουσιακών στοιχείων, η οποία συχνά σημαίνει και την πώληση ενός τμήματος παραγωγής ή των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας σε άλλες εταιρείες ή σε ιδιώτες μέσω του χρηματιστηρίου (Κρέτσος, 2006, σ. 136).

Σε επίπεδο επικρίσεων, η τάση λειτουργίας των επιχειρήσεων στα πλαίσια του ιδιωτικού τομέα για λόγους βελτίωσης της παραγωγής και της ανταγωνιστικότητας έχει μεγάλες συνέπειες στο προσωπικό της κάθε επιχείρησης. Συγκεκριμένα, οι δημόσιες επιχειρήσεις σε μια προσπάθεια απαλλαγής από την κληρονομιά του μεγαλύτερου βαθμού προστασίας των εργαζομένων (decommodification of work) και προσέγγισης του τρόπου λειτουργίας των ιδιωτικών επιχειρήσεων μεταφέρουν το βάρος των αλλαγών στους ίδιους τους εργαζομένους με την επιδείνωση των συνθηκών εργασίας και αμοιβής (Ινστιτούτο Εργασίας - ΑΔΕΔΥ/ΓΣΕΕ, 2008, σ. 47).

Εντούτοις, παρά τις ραγδαίες αλλαγές, η αγορά ενέργειας στην Ελλάδα παραμένει από τις πλέον κεντρικά σχεδιασμένες στην Ευρώπη, με το 97% της παραγωγής να παράγεται από την ίδια τη ΔΕΗ και την αποθάρρυνση της οποιαδήποτε επένδυσης και εισόδου ιδιωτικής επιχείρησης στον κλάδο (τα ζητήματα θα αναλυθούν εκτενώς παρακάτω) με νομικά τεχνάσματα και επιχειρηματικές συμφωνίες.

4.1 Φάσεις Απελευθέρωσης της Παραγωγής της Ηλεκτρικής Ενέργειας – Παρούσα Κατάσταση

4.1.1 Πρώτη Φάση Απελευθέρωσης

Η πρώτη μεγάλη φάση στην απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία αναφέρεται συχνά ως το πρώτο «πακέτο απελευθέρωσης» θεσπίστηκε το 1992 με την ευρωπαϊκή οδηγία 96/92/EK σύμφωνα με την οποία απελευθερώνεται η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος και επιτρέπει την είσοδο ιδιωτών στον τομέα.

4.1.2 Δεύτερη Φάση Απελευθέρωσης

Η επόμενη φάση ταυτίστηκε με τη σύνοδο της Λισσαβόνας το 2000. Αν και κρίθηκε ότι η Οδηγία 96/92/EK συνέβαλε σημαντικά στην απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, διαπιστώθηκε πολύ γρήγορα η ανάγκη για επίσπευση της απελευθέρωσης προκειμένου να επιτευχθεί μία πλήρως λειτουργική εσωτερική αγορά στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας (Σύνοδος Λισσαβόνας/ Μάρτιος 2000). Όπως αναφέρεται στο Προοίμιο της Οδηγίας 2003/54/EK, με την οποία θεσπίστηκε η Δεύτερη Δέσμη μέτρων, τα κυριότερα εμπόδια για την επίτευξη μιας απολύτως λειτουργικής και ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με τα θέματα της πρόσβασης στο δίκτυο, με την τιμολόγηση των υπηρεσιών του δικτύου και με τους διαφορετικούς βαθμούς ανοίγματος της αγοράς μεταξύ των κρατών μελών. Προκειμένου να διασφαλισθεί η δίκαιη και αμερόληπτη πρόσβαση στο δίκτυο, κρίθηκε σκόπιμο τα δίκτυα διανομής και μεταφοράς, όπου υφίστανται κάθετα ολοκληρωμένες επιχειρήσεις, να έχουν νομικά διακριτή προσωπικότητα και να διασφαλισθεί η ανεξαρτησία των διαχειριστών των δικτύων μεταφοράς και διανομής έναντι των παραγωγών και προμηθευτών.

4.1.3 Τρίτη Φάση Απελευθέρωσης

Η Τρίτη Δέσμη μέτρων για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας περιλαμβάνει την Οδηγία 2009/72/EK, τον Κανονισμό 714/2009 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας και τον Κανονισμό 713/2009 για την ίδρυση του Οργανισμού για την Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας. Με την Οδηγία, καταργείται ρητά από 3-3-2011, η προηγούμενη αυτής οδηγία 2003/54/EK. Ενόψει της έγκρισης του κειμένου της Οδηγίας, η τοποθέτηση του Συμβουλίου, που εν πολλοίς αποτέλεσε και το Προοίμιο της Οδηγίας, προέβλεπε τους στόχους της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, τα υφιστάμενα προβλήματα και εμπόδια της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και τις βασικές ρυθμίσεις που θα πρέπει να θεσμοθετηθούν προκειμένου να υπάρξει ταχεία και αποτελεσματική απελευθέρωση της εν λόγω αγοράς. Μεταξύ των αναφερόμενων στόχων είναι η παροχή πραγματικών επιλογών σε όλους τους καταναλωτές της Κοινότητας, η παροχή νέων επιχειρηματικών ευκαιριών και η αύξηση του διασυνοριακού εμπορίου ώστε να επιτευχθούν κέρδη σε απόδοση, ανταγωνιστικές τιμές, υψηλότερα πρότυπα παρεχόμενων υπηρεσιών και να ενισχυθεί ταυτόχρονα η ασφάλεια του εφοδιασμού και η αειφορία.

Σύμφωνα με την παραπάνω τοποθέτηση του Συμβουλίου, δεν είχε επιτευχθεί ακόμη η χωρίς διακρίσεις πρόσβαση στο δίκτυο, δεν είχαν αναπτυχθεί αρκούντως οι διασυνοριακές διασυνδέσεις ώστε να μπορεί να εξασφαλιστεί η προσφορά της ηλεκτρικής ενέργειας στη χαμηλότερη δυνατή τιμή, δεν παρέχονταν κατάλληλα κίνητρα προκειμένου αφενός οι παραγωγοί να επενδύουν σε νέες τεχνολογίες παραγωγής, αφετέρου οι καταναλωτές να ωθούνται σε αποδοτικότερη χρήση της ενέργειας και έτσι να εξασφαλίζεται ο απρόσκοπτος εφοδιασμός των κρατών μελών αν και δεν είχαν δημιουργηθεί ίσοι όροι ανταγωνισμού για όλες τις επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας που είναι εγκατεστημένες στην Κοινότητα. Κρίθηκε

δε, ότι τα παραπάνω δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθούν χωρίς τον αποτελεσματικό διαχωρισμό των δικτύων από τις δραστηριότητες της παραγωγής και προμήθειας, αποτέλεσμα το οποίο δεν κατόρθωσε να επιτύχει με τις διατάξεις της η προηγούμενη οδηγία 2003/54/EK. Επίσης κρίθηκε, ότι ο μη αποτελεσματικός διαχωρισμός των δικτύων από τις δραστηριότητες της παραγωγής και προμήθειας ενέχει τον κίνδυνο διακρίσεων στην εκμετάλλευσή τους καθώς και στην παροχή κινήτρων στις κάθετα ολοκληρωμένες επιχειρήσεις για πραγματοποίηση των ενδεδειγμένων επενδύσεων στα δίκτυά τους. Ως ο πλέον αποτελεσματικός δε τρόπος για τον ως άνω διαχωρισμό και ακολούθως για την προώθηση των επενδύσεων σε υποδομές, τη διαφάνεια της αγοράς και τη δίκαιη πρόσβαση των νεοεισερχομένων στο δίκτυο, θεωρήθηκε ο διαχωρισμός της δραστηριότητας της μεταφοράς από την ιδιοκτησία, είτε μέσω άμεσης πώλησης είτε μέσω διάσπασης της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης. Κυρίως για τις περιπτώσεις των κάθετα ολοκληρωμένων επιχειρήσεων, ήτοι επιχειρήσεων ή ομίλων ηλεκτρικής ενέργειας που δραστηριοποιούνται τουλάχιστον στην μεταφορά ή διανομή και τουλάχιστον στην παραγωγή ή προμήθεια και όπου το ίδιο πρόσωπο ή πρόσωπα έχουν δικαίωμα άμεσου ή έμμεσου ελέγχου, θα έπρεπε να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο να προβαίνουν σε διακρίσεις κατά των ανταγωνιστών τους όσον αφορά την πρόσβαση στο δίκτυο και τις επενδύσεις. Προκειμένου για την ορθή λειτουργία της αγοράς στο παραπάνω πλαίσιο, κρίθηκε απαραίτητη και η ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εθνικών ρυθμιστικών αρχών καθώς και των αρμοδιοτήτων τους ώστε να έχουν την δυνατότητα να λαμβάνουν αποφάσεις σε κάθε συναφές ρυθμιστικό θέμα.

4.2 New public Management

Λόγω των προβλημάτων που πρόεκυψαν από την διαχείριση των ΔΕΚΟ και άρα της ΔΕΗ από την κρατική κηδεμονία, έχει τεθεί σε εφαρμογή διαδικασία ιδιωτικοποίησης της εταιρείας. Η διαδικασία εταιρικοποίησης

της εταιρείας περιγράφει την ευθυγράμμιση των οργανισμών κοινής ωφέλειας με τις επιχειρηματικές, οργανωσιακές και εργασιακές πρακτικές του ιδιωτικού τομέα, χωρίς όμως να λαμβάνονται υπόψη, υπαρκτές εκσυγχρονιστικές ανάγκες σε επίπεδο κοινωνικής και αναπτυξιακής στρατηγικής. Τα μέτρα αυτά συνήθως αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία ως προσπάθεια εισαγωγής νέου τρόπου διοίκησης του δημοσίου (New Public Management, NPM). Το NPM ουσιαστικά αφορά σε πολιτικές, οι οποίες ενισχύουν τη λειτουργία των δημοσίων οργανισμών και επιχειρήσεων με αμιγή ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και οι οποίες εισάγουν σύγχρονες αρχές της διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού. Οι γενικοί μηχανισμοί άντλησης οργανωτικής και εργασιακής ευελιξίας που υπαγορεύει η φιλοσοφία του NPM περιλαμβάνουν συνήθως τις εξής πρακτικές αναδιοργάνωσης της εργασίας:

- Χρηματοδότηση από το γενικό προϋπολογισμό και τα κρατικά ταμεία βάσει των αποτελεσμάτων και της αποδοτικότητας κάθε υπηρεσίας ή οργανισμού.
- Σύνδεση αμοιβών του προσωπικού με την παραγωγικότητα.
- Εισαγωγή συστημάτων αξιολόγησης της ατομικής ή/και ομαδικής απόδοσης.
- Περιορισμός ή/και κατάργηση των μισθολογικών προσαυξήσεων βάσει της προϋπηρεσίας και της αρχαιότητας των υπαλλήλων στην υπηρεσία.
- Εισαγωγή κριτηρίων σύγκρισης της αποτελεσματικότητας των δημοσίων υπηρεσιών με τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα που παρέχουν αντίστοιχες υπηρεσίες (Best Value Benchmarking).
- Μεγαλύτερη ποικιλία συμβάσεων εργασίας (ανάθεση μέρους της παραγωγής σε εξωτερικούς συνεργάτες/υπεργολαβίες, προσωρινή και μερική απασχόληση).
- Επέκταση ωραρίου λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών.

Εκτός των παραπάνω, η ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ θα επιφέρει και τα παρακάτω:

- Ολική ή μερική ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων και υπαγωγή τους στους κανόνες και τις διαδικασίες της εταιρικής διακυβέρνησης.
- Εισαγωγή της κερδοσκοπικής λογικής στη διαχείριση των δραστηριοτήτων της επιχείρησης.
- Κατάργηση τιμολογιακών πολιτικών που δεν συνάδουν με την αρχή κοστοστρέφειας (κατάργησης δηλαδή διεπιδοτήσεων μεταξύ βιομηχανικών και οικιακών πελατών ή μεταξύ αστικών και περιφερειακών περιοχών).
- Κατάτμηση της ζήτησης με βάση την φερεγγυότητα των πελατών και παροχή επικερδών – εξατομικευμένων υπηρεσιών.
- Εξωτερίκευση εργασιών (υπεργολαβίες, δημιουργία θυγατρικών με τη συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων, κλπ.).
- Ιδιωτικοποίηση των εργασιακών σχέσεων και ανατροπή της εργασιακής κουλτούρας των δημοσίων επιχειρήσεων (εξατομίκευση και διάσπαση εργασιακών σχέσεων, εισαγωγή ευέλικτων μορφών απασχόλησης, δυισμός αγοράς εργασίας εξαιτίας των διαφοροποιημένων όρων και συνθηκών απασχόλησης μεταξύ των παλαιών εργαζομένων και νεοπροσλαμβανομένων, αύξηση μισθολογικών αποκλίσεων μεταξύ εργαζομένων αλλά και μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου) (Κοσβάνης & Ευθυμιάτου, 2009).

4.3. Μετοχοποιήσεις ΔΕΗ

Σε ό,τι αφορά την ΔΕΗ, η λύση που προτάθηκε και εφαρμόστηκε κατά καιρούς είναι η μετοχοποίηση και η διάθεση μετοχών στο χρηματιστήριο. Οι τρεις μετοχοποιήσεις της Δ.Ε.Η. απέφεραν περί τα 1,06 δισ. €. Συγκεκριμένα, το 2001 το Δημόσιο διέθεσε το 15% της εταιρείας και

εισέπραξε 290 εκατ., το 2002 το 13,2% με έσοδα 240 εκατ. και το 2003 το 15,7% με έσοδα 530 εκατ. Ωστόσο, το κόστος της μετοχοποίησης στον προϋπολογισμό είναι πολλαπλάσιο, αφού για να συναινέσουν οι εργαζόμενοι συμφωνήθηκε η κρατική επιδότηση του ταμείου της Δ.Ε.Η., σε αντιστάθμισμα των εισφορών που οι ίδιοι είχαν προσφέρει μέχρι τα χρόνια εκείνα στο κεφάλαιο της εταιρείας. Μελέτη της Wyatt και της Prudential υπολόγιζε το ποσό από τις ασφαλιστικές εισφορές που είχαν ενσωματωθεί στην περιουσία της σε 1,54 τρισ. δραχμές (4,5 δισ. €) το 1999. Το ποσό ξεπερνάει κατά πολύ τη σημερινή χρηματιστηριακή αξία της εταιρείας (Απρίλιος 2011: 2,8 δισ. €) αλλά και την ανώτατη αξία στην οποία έφτασε ποτέ (8 δισ. € το 2007). Επειδή το ποσό αυτό ήταν υπέρογκο, ο τότε υπουργός Ανάπτυξης Ευάγγελος Βενιζέλος προώθησε το Ν. 2773, που αναφέρει ρητά ότι το κράτος αναλαμβάνει να επιδοτεί το ταμείο της Δ.Ε.Η. από τον προϋπολογισμό έναντι του χρέους της προς τους ασφαλισμένους. Μπορεί οι προϋπολογισμοί των ετών 2000-2010 να μην αναγράφουν το ποσό με το οποίο επιδοτείτο το ταμείο κάθε χρόνο, στοιχεία, ωστόσο, από τα έσοδα των ιδιωτικοποιήσεων δείχνουν ότι το 2000 το ταμείο επιδοτήθηκε με ποσό ύψους περίπου 350 εκατ. €, ενώ το 2010 με περίπου 640 εκατ. €. Μια γραμμική προβολή αυτών των δύο ποσών στα ενδιάμεσα έτη δείχνει, ότι η συνολική επιδότηση του ταμείου από τον προϋπολογισμό στο διάστημα 2000-2010 ανέρχεται στα 5,5 δισ. €. Αν αυτός ο υπολογισμός είναι σωστός, τότε το χρέος προς τους ασφαλισμένους, όπως αυτό υπολογίστηκε στην αναλογιστική μελέτη, έχει ήδη εξοφληθεί. Προς το παρόν αναμένεται νέα πώληση μετοχών. Βάσει της σημερινής κατάστασης, η συμμετοχή του δημοσίου στη ΔΕΗ είναι οριακή (ανέρχεται στο 51,49%), το σύνολο των μετοχών (ή αλλιώς η κεφαλαιοποίηση της εταιρείας) ανέρχεται στα € 2,8 δισ. και η κρατική συμμετοχή στο €1,5 δισ. περίπου.

4.4 Προβλήματα Της Διαδικασίας Απελευθέρωσης Της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας

Γενικότερα, επικρατεί προβληματισμός για τη μέχρι τώρα διαδικασία απελευθέρωσης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα και για τα βήματα που έχουν γίνει μέχρι τώρα. Συγκεκριμένα, ακόμα δεν έχουν ενσωματωθεί όλες οι οδηγίες που αφορούν την πλήρη απελευθέρωση της ενέργειας και συγκεκριμένα αφορούν τον τομέα της πώλησης ενέργειας (εκτός από αυτόν της παραγωγής). Η εκκρεμότητα της ενσωμάτωσης της ευρωπαϊκής οδηγίας για την απελευθέρωση (το 3^ο ενεργειακό πακέτο της Ε.Ε.) λειτούργησε ανασταλτικά. Ωστόσο, το χρονικό περιθώριο που είχε η κυβέρνηση, έληξε στα τέλη Μαρτίου 2011. Υπάρχει όμως έντονη η αμφιβολία στο κατά πόσον το νομοσχέδιο με το οποίο ενσωματώνεται η ευρωπαϊκή οδηγία για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας θα περάσει επιτυχώς το νέο τεστ της Τρόικας ή θα ζητηθούν επιπλέον δεσμεύσεις για αποκρατικοποίηση της Δ.Ε.Η. Το μέχρι τώρα σχέδιο για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας προβλέπει το διαχωρισμό της παραγωγής από τη μεταφορά, η οποία θα μεταβιβαστεί σε έναν νέο φορέα, τον Α.Δ.Ε.Σ.Μ.Η.Ε., που θα ιδρυθεί από τη Δ.Ε.Η.. Η Δ.Ε.Η. θα έχει την πλειοψηφία των μετοχών ενώ μειοψηφικά πακέτα θα μπορούν να διατεθούν σε τρίτους, με την προϋπόθεση ότι δεν συμμετέχουν σε δραστηριότητες παραγωγής και διάθεσης ηλεκτρικής ενέργειας. Ο νυν διαχειριστής Δ.Ε.Σ.Μ.Η.Ε. μετεξελίσσεται σε λειτουργό της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας υπό τον έλεγχο του Δημοσίου, ενώ δημιουργείται και άλλη μία θυγατρική της Δ.Ε.Η., η Α.Δ.Δ.Η.Ε., που θα έχει τη λειτουργία και συντήρηση του δικτύου διανομής. Το ίδιο μοντέλο, το μοντέλο των Ανεξάρτητων Διαχειριστών Μεταφοράς (Independent Transmission Organization) προβλέπεται και για την αγορά φυσικού αερίου με διαχειριστή τη Δ.Ε.Σ.Φ.Α. Η εποπτεία και των δύο τομέων ανήκει στην Ρ.Α.Ε., που αναβαθμίζεται και θα είναι ο ρυθμιστικός παράγων στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου. Στους βασικούς του άξονες, το

σχέδιο φάνηκε να ικανοποιεί τους επιτρόπους για την Ενέργεια και τον Ανταγωνισμό, ωστόσο σε επιμέρους θέματα του σχεδίου δεν έχουν αρθεί ακόμα οι επιφυλάξεις από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Τα βασικότερα προβλήματα σχετικά με την πλήρη απελευθέρωση είναι τρία: α) αν διασφαλίζεται η ανεξαρτησία του Α.Δ.Ε.Σ.Μ.Η.Ε. , β) η συμμετοχή ιδιωτών στην παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος από λιγνίτη σε ποσοστό 40% έως το 2020 και η εξυπηρέτηση των υποχρεώσεων εκπομπής ρύπων της ΔΕΗ, και γ) το θέμα του εργασιακού πλαισίου στους νέους φορείς που θα δημιουργηθούν από τη ΔΕΗ και το Δημόσιο με την απελευθέρωση της αγοράς. Η έκβαση του εγχειρήματος, όμως, θα κριθεί στη διαπραγμάτευση της κυβέρνησης με την ΕΕ γύρω από το μεσοπρόθεσμο σχέδιο δημοσιονομικής στρατηγικής. Η ηγεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος επιμένει ότι δε μπορεί να ανοίξει θέμα αποκρατικοποίησης της ΔΕΗ με τη διάθεση πακέτου μετοχών, αφ' ενός γιατί είναι χαμηλή αυτή την περίοδο η κεφαλαιοποίηση της εταιρείας (περίπου 2,8 δισ. ευρώ) και τα οφέλη για το Δημόσιο θα είναι μικρά και αφ' ετέρου γιατί θα ακυρωθεί το σχέδιο για τον Ανεξάρτητο Διαχειριστή. Οι εναλλακτικές λύσεις οι οποίες εξετάζονται από το υπουργείο Περιβάλλοντος στην συγκεκριμένη φάση (Δεκέμβριος 2011-Ιανουάριος 2012) είναι η πώληση μονάδων παραγωγής σε ιδιώτες, σενάριο που εξετάζεται και από το υπουργείο Οικονομικών. Και αυτό, όμως, εκτιμάται ότι θα συναντήσει μεγάλες αντιδράσεις τόσο στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμματος όσο και από την πλευρά του συνδικαλιστικού φορέα (Γ.Ε.Ν.Ο.Π.), αναμένοντας καθυστερήσεις στην εφαρμογή λύσεων.

4.4.1 Νομικά Ζητήματα Σχετικά με την Απελευθέρωση της Ενέργειας και την Παραγωγή Ρεύματος (Ν. 3851/2010)

Γενικότερα, ενώ η παραγωγή και πώληση πλέον ηλεκτρικής ενέργειας στη ΔΕΗ προβλέπεται από το νόμο, εντούτοις το ζήτημα της αδειοδότησης

πάσχει στο θέμα της ανταπόκρισης (παρατηρούνται μεγάλες καθυστερήσεις από πλευράς της ΔΕΗ) ενώ η μη υποχρέωση τήρησης συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος από πλευράς ΔΕΗ δημιουργεί προβλήματα βιωσιμότητας των ιδιωτικών μονάδων παραγωγής. Ακόμα, ειδικά σε ό,τι αφορά την αδειοδότηση για την παραγωγή και πώληση ηλεκτρικού ρεύματος από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας παρατηρείται μεγάλο πρόβλημα διότι η απουσία θέσπισης κτηματολογίου και δασολογίου καθιστά μακρές και γραφειοκρατικές διαδικασίες για την έκδοση πράξεων χαρακτηρισμού και εγκρίσεων επέμβασης για εγκατάσταση σταθμών ΑΠΕ επί δασικής γης. Πρόβλημα, επίσης, αποτελούν οι συχνές ενστάσεις από ανταγωνιστές και φερόμενους ως ιδιοκτήτες της επίμαχης γης και οι εκβιασμοί επενδυτών (Ομίλος Επιχειρήσεων Μυτιληναίος, 2010, σ. 5). Θετικό βήμα βέβαια θεωρείται η ψήφιση του νόμου 3581/2010⁸ ο οποίος αφορά την αναθεώρηση παραγωγής ρεύματος από ΑΠΕ και έχει σημαντικές αλλαγές στην διαδικασία αδειοδότησης των φωτοβολταϊκών συστημάτων. Για την εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων δεν απαιτείται οικοδομική άδεια αλλά έγκριση εργασιών δόμησης μικρής κλίμακας από την αρμόδια Διεύθυνση Πολεοδομίας (E-Topografos.gr, 2010). Αλλεπάλληλες νομοθετικές μεταβολές πραγματοποιήθηκαν από την έναρξη απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα, μέχρι σήμερα, χωρίς να ληφθούν υπόψη τα έξοδα, ο χρόνος, το επιχειρηματικό ρίσκο για τους επενδυτές, η οικονομική κατάσταση, κλπ, με αποτέλεσμα να εκκρεμούν χιλιάδες αιτήσεις για άδειες παραγωγής, σε διάφορες φάσεις ανάπτυξης των έργων ΑΠΕ, λόγω της συνθετότητας, της ασάφειας και της πολυπλοκότητας του νομοθετικού πλαισίου. Με αποτέλεσμα, να έχουν εγκατασταθεί ελάχιστα συστήματα, οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες να γνωμοδοτούν αντιφατικά δημιουργώντας πολύμηνες καθυστερήσεις, ενώ

---

⁸ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3851: «Επιτάχυνση της ανάπτυξης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και άλλες διατάξεις σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2010).

και στις αδειοδοτικές αρχές και υπηρεσίες να επικρατεί χάος. Χαρακτηριστικά, η αδειοδοτική διαδικασία καθίσταται ανατιολόγητα χρονοβόρα (από 3 έως 5 χρόνια), γεγονός που ενισχύεται από την εμπλοκή πληθώρας υπηρεσιών εν σειρά και όχι εν παραλλήλω (π.χ. ΡΑΕ⁹, δασαρχεία, εφορίες αρχαιοτήτων, πολεοδομίες, κτλ). Όπως γίνεται κατανοητό, τα νομικά αυτά κωλύματα επέφεραν μεγάλη υστέρηση στον τομέα των ΑΠΕ (Καζάκος, 2009, σ. 64).

4.4.2. Θέματα Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης σε Ό,τι Αφορά το Υπάρχον Νομικό Πλαίσιο

Στην κατάσταση αυτή συμβολή έχει και η ελλιπής γνώση του ρυθμιστικού πλαισίου των ΑΠΕ, από το αρμόδιο προσωπικό τοπικών φορέων (περιφέρειες, δασαρχεία, δήμοι), με αποτέλεσμα την έκδοση εσφαλμένων και μη επαρκώς αιτιολογημένων γνωμοδοτήσεων και αποφάσεων, οι οποίες καθυστερούν την αδειοδοτική διαδικασία. Ακόμα, παρατηρούνται αδικαιολόγητα στενές ερμηνείες και λανθασμένη εφαρμογή ισχυουσών διατάξεων, όπως:

- (α) Άρνηση περαιτέρω αδειοδότησης, αν δεν τροποποιηθούν οι άδειες του έργου σε περίπτωση αλλαγής επωνυμίας του φορέα.
- (β) Υποχρέωση τεκμηρίωσης σε ΡΑΕ / ΥΠΕΚΑ του συνόλου της οικονομικής δυνατότητας του φορέα της άδειας ή των προσώπων, στα οποία έχει στηριχθεί η δυνατότητα αυτή, ακόμα και σε περίπτωση μικρών αλλαγών.
- (γ) Άρνηση από ΡΑΕ/ΥΠΕΚΑ έγκρισης οικονομικής δυνατότητας επενδυτή, για απόκτηση άδειας παραγωγής, με επίκληση την οικονομική δυνατότητα μετόχων/ εταίρων ή/ και τρίτων, αν ο επικαλούμενος τα ανωτέρω φορέας δεν έχει κλείσει τουλάχιστον 3 εταιρικές χρήσεις.

---

⁹ Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

Ακόμα, η έλλειψη κωδικοποίησης του συνολικού ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει την αδειοδότηση, την κατασκευή και λειτουργία έργων ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ, καθώς και οι αλλεπάλληλες τροποποιήσεις της νομοθεσίας, οδηγούν σε συγκρούσεις κανόνων και δημιουργούν ανασφάλεια δικαίου ενώ δεν σπανίζουν οι φορές παρεμπόδισης της εγκατάστασης των εγκαταστάσεων για καθαρά μικροκομματικούς λόγους και τοπικά συμφέροντα συγκεκριμένων ομάδων πίεσης. Οι αλλαγές που επιβλήθηκαν από το νέο νόμο στην αδειοδοτική διαδικασία (δυνατότητα παράλληλης υποβολής αιτημάτων γνωμοδότησης) είχαν, ως αρχικό αποτέλεσμα, την έκδοση εγκυκλίων ή οδηγιών από μεμονωμένες εμπλεκόμενες υπηρεσίες ή φορείς, οι οποίες και τον εφάρμοσαν κατά το δοκούν (βλ. εγκύκλιο Δ/σης Δασών Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδος και ανακοινώσεις ΔΕΗ, ΔΕΣΜΗΕ).

Πρόβλημα ακόμα αποτελεί, σύμφωνα με τον Ελληνικό Σύνδεσμο Ανεξάρτητων Εταιριών Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΑΗ) η ίδρυση φορέα, ο οποίος θα επιληφθεί της μεταφοράς του συνόλου της ηλεκτρικής ενέργειας από τις ανεξάρτητες επιχειρήσεις προς τη ΔΕΗ. Ο προαναφερθείς Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς έχει δημιουργήσει περισσότερα προβλήματα από όσα καλείται να λύσει. Ο λόγος είναι ότι ο νέος φορέας αποτελεί θυγατρική επιχείρηση της ΔΕΗ και δεν παρέχει εγγύα αμερόληπτης και μη διακριτικής μεταχείρισης των παραγωγών και άλλων συμμετεχόντων στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον, ενισχύεται η εξάρτηση του διαχειριστή από την μητρική εταιρεία (ΔΕΗ) (Ελληνικός Σύνδεσμος Ανεξάρτητων Εταιριών Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2011, σ. 2). Τα προβλήματα του νέου νόμου σε σχέση με τις νέες διατάξεις περιέχονται παρακάτω:

Πίνακας 11: Ρυθμίσεις του νόμου 3851/2010 για τους σταθμούς ΑΠΕ και πιθανοί κίνδυνοι (Ομιλος Επιχειρήσεων Μυτιληναίος, 2010, σ. 6), (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2010)

	Θέματα/ Ρυθμίσεις	Πιθανά προβλήματα/ Κίνδυνοι
1	Οριστικοποίηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης, το οποίο θα καθορίζει την επιδιωκόμενη αναλογία εγκατεστημένης ισχύος και την κατανομή της στο χρόνο μεταξύ των διαφόρων τεχνολογιών.	<ul style="list-style-type: none"> • Χειραγώγηση της αγοράς για την επικράτηση μεγαλύτερου ποσοστού ισχύος συγκεκριμένης τεχνολογίας σε βάρος άλλων. • Χειραγώγηση της αγοράς θέτοντας όρια ισχύος ανά τεχνολογία (π.χ. ΔΕΣΜΗΕ: όχι Α/Π πέρα των 5500MW). • Χειραγώγηση της αγοράς θέτοντας χρονικά όρια στην ολοκλήρωση (ή κατανομή στο χρόνο) των έργων. • Χειραγώγηση της αγοράς και αναθεώρηση όλων των ανωτέρω με τη δυνατότητα αναστολής της διαδικασίας αδειοδότησης με υπουργική απόφαση. • Δεν προβλέπεται να λαμβάνεται υπόψη μελέτη ευστάθειας συστήματος με σενάρια ανάπτυξης τεχνολογιών.
2	Επιτάχυνση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης για την έκδοση άδειας παραγωγής.	<p>Δεδομένου του αριθμού των προς διεκπεραίωση αιτήσεων:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Άγνωστο παραμένει το πόσο πιστά θα μπορέσει η ΡΑΕ να ακολουθήσει το χρονοδιάγραμμα έκδοσης τόσων αδειών παραγωγής. • Άγνωστο πόσο θα καθυστερήσει η αξιολόγηση των αιτήσεων που εκκρεμούν από τη ΡΑΕ.
3	Επιτάχυνση της	<ul style="list-style-type: none"> • Άγνωστο αν οι ΔΕΣΜΗΕ και ΔΕΗ θα μπορέσουν να αντεπεξέλθουν πιστά στο φόρτο

	περιβαλλοντικής αδειοδότησης για την έκδοση όρων σύνδεσης.	εργασίας και στο χρονοδιάγραμμα έκδοσης τόσων προσφορών όρων σύνδεσης. • Πιθανή, κατά βούληση, καθυστέρηση των ΔΕΣΜΗΕ και ΔΕΗ, στο να αντεπεξέλθουν στο φόρτο εργασίας (έκδοση όρων σύνδεσης σύμφωνα με το νόμο εντός 4 μηνών από τη συμπλήρωση του φακέλου αίτησης).
4	Επιτάχυνση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης για την έκδοση άδειας εγκατάστασης.	• Άγνωστο πόσο πιστά οι αρμόδιες ΔΙ.ΠΕ.ΧΩ. και η ΕΥΠΕ θα μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στο φόρτο εργασίας και το χρονοδιάγραμμα έκδοσης των ΜΠΕ. • Πιθανή, κατά βούληση, καθυστέρηση των ΔΙ.ΠΕ.ΧΩ. και ΕΥΠΕ, στο να αντεπεξέλθουν στο φόρτο εργασίας (έκδοση ΜΠΕ σύμφωνα με το νόμο εντός 4 μηνών από τη συμπλήρωση του φακέλου αίτησης).
5	Νέες αιτήσεις τροποποιήσεις.	- Δεν είναι σαφές πότε θα είναι έτοιμος ο Κανονισμός Αδειών Παραγωγής από ΑΠΕ.

Ο νόμος αυτός έχει και θετικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, κρίνεται θετική η επιλογή του Ν.3851/2010, σχετικά με την αύξηση της επιδότησης μέσω της μεθόδου feed-in tariff¹⁰ για παραγόμενη ενέργεια από σταθμούς ΑΠΕ, πλην φωτοβολταϊκών, όταν δεν γίνεται χρήση επιδοτήσεων. Γενικά, η επιδότηση της παραγωγής ΑΠΕ ήταν μία κρατική επιλογή από την αρχή της απελευθέρωσης της παραγωγής ενέργειας (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, 17/2/2001). Αλλά και στην περίπτωση αυτή δημιουργείται πρόβλημα λόγω των πολλών παράλληλων επιδοτήσεων που μπορεί να λάβει μία επένδυση και του ασαφούς καθεστώτος επιδοτήσεων.

4.4.3. Προβλήματα Οικονομικού Επίπεδου

Σε οικονομικό επίπεδο, παρατηρούμε ότι παρ' όλο που παρασχέθηκαν κίνητρα προσέλευσης ξένων και εγχώριων επενδυτών για έργα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ, η ενέργεια αυτή δεν απέδωσε τα αναμενόμενα. Για το λόγο αυτό, δημιουργήθηκε η ανάγκη στη συνέχεια, να αυξηθεί η τιμή της kWh, να γίνουν διαγωνισμοί με πολύ ευνοϊκούς όρους, εγγυημένη αποζημίωση της ισχύος, και εγγύηση στην αύξηση της οριακής τιμής, χωρίς, όμως, θετικό αποτέλεσμα. Η πολυετής, χρονοβόρα, διαδικασία αδειοδότησης δίνει τη δυνατότητα στη διοίκηση των αρμοδίων Υπουργείων να αλλάζουν ή / και να αναιρούν προγενέστερες αποφάσεις, που έχουν ως άμεσο αποτέλεσμα τον περιορισμό ή την ακύρωση των επενδύσεων, λόγω του περιορισμού της βιωσιμότητας των έργων. Το ζήτημα περιπλέκεται δεδομένου του ότι έχει επιπτώσεις εισροής άμεσων ξένων επενδύσεων και συγκεκριμένα στην επενδυτική δραστηριότητα ξένων επενδύσεων, κυρίως Γερμανικών οι οποίες θα επενδύσουν στην παραγωγή ΑΠΕ βάσει του προγράμματος «Ήλιος» που προβλέπει μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας (Γαζιτέρη, 2011).

---

¹⁰ Feed in tariff: ειδικά τιμολόγια τροφοδοσίας του δικτύου με την παραγόμενη ανανεώσιμη ενέργεια.

Σημαντικό ακόμα είναι ότι στα πλαίσια της ενσωμάτωσης των οδηγιών της ΕΕ θα χρειαστεί να αναθεωρηθούν τα τιμολόγια επαγγελματικών χρήσεων της ΔΕΗ με αποτέλεσμα την αύξηση της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος. Η κυβέρνηση έως το τέλος του έτους (4^ο τρίμηνο) θα πρέπει να αφαιρέσει από τα «ρυθμιζόμενα» τιμολόγια εκείνα που αφορούν όλους τους καταναλωτές, εκτός των νοικοκυριών και των μικρών επιχειρήσεων.

Έτσι καθώς τα συγκεκριμένα τιμολόγια δεν θα προσδιορίζονται με απόφαση του υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, μετά από εισήγηση της ΡΑΕ, όπως συμβαίνει μέχρι σήμερα, θα διαμορφώνονται ελεύθερα με βάση τη χονδρική τιμή του ρεύματος. Με άλλα λόγια, και αυτό είναι το ζητούμενο της επιταγής του μνημονίου, τα τιμολόγια θα αντικατοπτρίζουν πλήρως τα κόστη παραγωγής, μεταφοράς και διανομής του ρεύματος. Αυτό σημαίνει ότι σε περιόδους όπου η χονδρική τιμή του ρεύματος είναι υψηλότερη από τη λιανική τιμή, και αυτό είναι μάλλον σύνηθες φαινόμενο, οι αυξήσεις θα αντανακλώνται στις τελικές τιμές καταναλωτή. Το υπουργείο Περιβάλλοντος ακόμα (Ιανουάριος 2012) δεν έχει τοποθετηθεί επί του ζητήματος.

4.4.4 Έλλειμμα Τεχνογνωσίας και Ειδίκευσης

Κάτι άλλο που παρατηρείται είναι η ανυπαρξία χρήσης κριτηρίων και παραμέτρων για την αντικειμενική αξιολόγηση και τον ακριβή προσδιορισμό της φέρουσας ικανότητας εγκατεστημένης ισχύος έργων ΑΠΕ στην Ελλάδα. Λόγω του συχνού φαινομένου συνωστισμού αιτήσεων ΑΠΕ (ΥΠΕΚΑ, ΡΑΕ, ΔΕΣΜΗΕ, ΔΕΗ, ΕΥΠΕ, περιφερειακές ΔΙ.ΠΕ.ΧΩ.) προς αδειοδότηση, είναι πάγια κατάσταση των αρμοδίων κεντρικών υπηρεσιών να βρίσκονται υπό συνεχή φόρτο εργασίας και αδυναμία έγκαιρης, σύμφωνα με το νόμο, ανταπόκρισης στον επενδυτή. Ακόμα, λόγω του συχνού φαινομένου συνωστισμού αιτήσεων ΑΠΕ (ΥΠΕΚΑ, ΡΑΕ, ΔΕΣΜΗΕ, ΔΕΗ, ΕΥΠΕ, περιφερειακές ΔΙ.ΠΕ.ΧΩ.) προς αδειοδότηση σε συνδυασμό με τυχόν έλλειμμα

τεχνογνωσίας επί θεμάτων αδειοδοτήσεων, παρατηρείται πολύ αργός ρυθμός προόδου ενώ είναι πάγια κατάσταση των αρμοδίων κεντρικών υπηρεσιών να βρίσκονται υπό συνεχή φόρτο εργασίας και αδυναμία έγκαιρης, και σύμφωνα με το νόμο, ανταπόκρισης στον επενδυτή.

4.4.5. Ζητήματα Υποδομών και Λανθασμένη Αξιολόγηση της Δυναμικότητας σε Ό,τι Αφορά την Παραγωγή Ρεύματος

Η απελευθέρωση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ανέδειξε το πρόβλημα της έλλειψης των υποδομών από πολλές ακριτικές περιοχές της Ελλάδας καθώς και σε πολλά μη συνδεδεμένα νησιά του Αιγαίου παρά την αυξημένη ζήτηση ηλεκτρικού ρεύματος, που θα καθιστούσε εφικτή οικονομικά την σύνδεση με την ηπειρωτική Ελλάδα (στο παράρτημα 1 παρατηρούμε την αύξηση της ζήτησης της περιφερειακής ενότητας των Κυκλάδων). Παρατηρείται έτσι μία μεγάλη στρέβλωση του όλου συστήματος τιμολόγησης που σύμφωνα με τις προαναφερθείσες θεωρίες περί αποκρατικοποίησης και ειδικά την “principal-agent” συγκαταλέγεται στην περίπτωση της «αποτυχίας του κράτους». Συγκεκριμένα, ο κορμός του συστήματος ηλεκτροδότησης των νησιών είναι ακριβός και ρυπογόνος, οι μονάδες ηλεκτροπαραγωγής λειτουργούν με πετρέλαιο, με κόστος παραγωγής πολλαπλάσιο εκείνου που ισχύει στην υπόλοιπη χώρα. Κάθε χρόνο η ΔΕΗ εισπράττει (μέσω τις χρέωσης για τις “Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας”¹¹, που περιλαμβάνεται στους λογαριασμούς) 500 εκατ. ευρώ από τους καταναλωτές, ως αποζημίωση για το γεγονός ότι τα τιμολόγια στα νησιά είναι ίδια με εκείνα της υπόλοιπης χώρας ενώ το κόστος παραγωγής είναι πολύ μεγαλύτερο και λόγω του ειδικού μειωμένου τιμολογίου που απολαμβάνουν οι πολύτεκνες οικογένειες. Είναι κατανοητό ότι η ΔΕΗ ασκεί και κοινωνική πολιτική καθότι όπως καταδείχθηκε παραπάνω το ηλεκτρικό ρεύμα πλέον θεωρείται δημόσιο αγαθό και έτσι τόσο στο παρόν όσο

---

¹¹ Ως υπηρεσίες κοινής ωφέλειας νοούνται οι δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, εμπορικού χαρακτήρα ή όχι, τις οποίες οι δημόσιες αρχές θεωρούν κοινωφελείς και για το λόγο αυτό τους επιβάλλουν ειδικές υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας.

και στο παρελθόν στην τιμολογιακή πολιτική υπήρχαν κοινωνικά και αναπτυξιακά κριτήρια, οπότε παρατηρούνταν συγκράτηση στα τιμολόγια προκειμένου να μην επιβαρύνονται τα νοικοκυριά ή για να στηριχτεί η αγροτική και βιομηχανική παραγωγή (Γεωργακάκης, 2011, σ. 18).

Ενδεικτικά, (με στοιχεία του 2008) το κόστος ξεκινά από 135 ευρώ ανά μεγαβατώρα σε Πάρο - Νάξο και φτάνει μέχρι 1.746 ευρώ στα Αντικύθηρα (Σε διαβούλευση η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στα νησιά, 2011). Το όλο πρόβλημα που οφείλεται στην κρατική παρέμβαση καθώς και οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η ζήτηση και η κατανάλωση ρεύματος λόγω της τουριστικής ζήτησης αποθαρρύνουν υποψήφιους παραγωγούς καθώς και την εγκατάσταση ΑΠΕ.

Ακόμα όμως και σε περιοχές με σχετικά ικανοποιητικό δίκτυο, παρατηρείται η μη δυνατότητα του υπάρχοντος δικτύου να ανταποκριθεί στην αύξηση της παραγωγής ρεύματος. Αποτέλεσμα είναι η μη δυνατότητα αδειοδότησης νέων επιχειρήσεων και η φαλκίδευση του τομέα παραγωγής. Κοινός παράγοντας και των δύο προβλημάτων είναι οι ελλειπείς επενδύσεις στις οποίες, όπως προαναφέρθηκε, αν και είχε δεσμευτεί να προχωρήσει η ΔΕΗ τελικά δεν υλοποίησε με αποτέλεσμα την παραπάνω στρέβλωση στην παραγωγή ενέργειας (Μητρούλια, 2011, σ. 12).

Στα ζητήματα υποδομών ακόμα συγκαταλέγεται και η απώλεια των κυριαρχικών δικαιωμάτων της ΔΕΗ σχετικά με την παραγωγή πρώτων υλών. Επιβάλλει ασφυκτικά χρονικά πλαίσια για το άνοιγμα της λιγνιτικής παραγωγής ενέργειας σε ιδιώτες και για την αφαίρεση από τη ΔΕΗ του δικαιώματος να χειρίζεται την υδροηλεκτρική παραγωγή ρεύματος. Η ΕΕ στο όνομα της απελευθέρωσης της αγοράς επιβάλλει τη διαχείριση των υδροηλεκτρικών έργων της ΔΕΗ να αναλάβει ανεξάρτητος φορέας, ώστε να διασφαλιστεί, όπως λέγεται, η διαφανής διαχείριση των υδάτων. Μάλιστα οι ιδιώτες

ηλεκτροπαραγωγοί εγκαλούν τη ΔΕΗ για χρήση της φθηνής υδροηλεκτρικής παραγωγής ως ένα μέσο για τη διαμόρφωση της οριακής τιμής του συστήματος (χονδρική τιμή ρεύματος) στα επίπεδα που τη συμφέρουν.

4.5 Νομοθεσία Σχετικά με την Απελευθέρωση της Αγοράς Ενέργειας

4.5.1 Ευρωπαϊκή Νομοθεσία

Η ΕΕ έχει θεσπίσει μία σειρά από οδηγίες βάσει των οποίων προβλέπεται η απελευθέρωση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Οι Οδηγίες αυτές είναι οι: 92/96/ΕΚ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 1996), 2003/54/ΕΚ και 2009/72/ΕΚ (η οποία αντικατέστησε την προηγούμενη) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2003). Η ισχύουσα οδηγία μέχρι της παρούσης είναι η 2009/72/ΕΚ βάσει της οποίας:

1. Η προθεσμία για την συμμόρφωση των κρατών μελών με τις διατάξεις της Οδηγίας, έχει ορισθεί μέχρι τις 3 Μαρτίου 2011, με την εξαίρεση των διατάξεων για πιστοποίηση, ως διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς, εταιρία που ελέγχεται από πρόσωπο ή πρόσωπα προερχόμενα από τρίτες χώρες καθώς και για παρακολούθηση στοιχείων των εν λόγω εταιρειών που μπορεί να οδηγήσουν σε έλεγχο τους από τα παραπάνω πρόσωπα, η εφαρμογή των οποίων θα πρέπει να γίνει μέχρι την 3/3/2013.

2. Διαχωρισμός της δραστηριότητας μεταφοράς από τις δραστηριότητες της παραγωγής και της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Η Οδηγία προβλέπει την δυνατότητα στα κράτη μέλη να εφαρμόσουν τρεις διαφορετικές λύσεις, και συγκεκριμένα:

α. **Ιδιοκτησιακός Διαχωρισμός (Ownership Unbundling/ "OU"):** Η εταιρία που έχει την κυριότητα του Συστήματος Μεταφοράς υποχρεούται να λειτουργεί και

ως Διαχειριστής του Συστήματος, έχοντας βασικά τους εξής περιορισμούς: Το ίδιο πρόσωπο ή πρόσωπα:

- δε δύνανται να ασκούν τον έλεγχο σε επιχειρήσεις παραγωγής ή προμήθειας και σε Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς ή σε Σύστημα Μεταφοράς ή να έχουν την εξουσία άσκησης δικαιωμάτων ψήφου, διορισμού μελών των εκπροσωπούμενων οργάνων ή την κατοχή πλειοψηφικού πακέτου σε Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς ή σε Σύστημα Μεταφοράς, και

- δε δύνανται να ασκούν έλεγχο σε Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς ή σε Σύστημα Μεταφοράς και σε επιχειρήσεις παραγωγής ή προμήθειας ή να έχουν δικαίωμα ψήφου, διορισμού μελών των εκπροσωπούμενων οργάνων ή την κατοχή πλειοψηφικού πακέτου σε επιχειρήσεις παραγωγής ή προμήθειας,

- δεν έχουν δικαίωμα να διορίζουν μέλη των εκπροσωπούμενων οργάνων σε Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς ή σε Σύστημα Μεταφοράς και να ασκούν έλεγχο ή δικαίωμα ψήφου ή δικαίωμα διορισμού μελών των εκπροσωπούμενων οργάνων ή να κατέχουν πλειοψηφικό μερίδιο σε επιχειρήσεις παραγωγής ή προμήθειας,

- δεν έχουν δικαίωμα να είναι μέλη εκπροσωπούμενων οργάνων τόσο σε επιχειρήσεις παραγωγής και προμήθειας όσο και σε Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς ή στο Σύστημα Μεταφοράς. Παρέκκλιση από τους ως άνω περιορισμούς δύναται να επιτρέπεται από τα κράτη μέλη έως την 3/3/2013, όταν οι Διαχειριστές Συστημάτων Μεταφοράς δεν αποτελούν μέρος κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης. Ο Ιδιοκτησιακός Διαχωρισμός μπορεί να γίνει είτε μέσω άμεσης πώλησης είτε μέσω διάσπασης της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης μεταξύ των δραστηριοτήτων του Συστήματος και των λοιπών δραστηριοτήτων. Η εφαρμογή της παρούσας λύσης θα πρέπει να πραγματοποιηθεί, εφόσον επιλεγεί από κάποιο κράτος-μέλος, μέχρι την 3-3-

2012. Δυνατότητα παρεκκλίσεων για ένα έτος, ήτοι μέχρι την 3-3-2013, από την εφαρμογή των παραπάνω περιορισμών παρέχεται στην περίπτωση που ο Διαχειριστής Συστήματος Μεταφοράς δεν αποτελεί μέρος κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2003).

β. Ανεξάρτητος Διαχειριστής Συστήματος (Independent System Operator/ "ISO"). Η εν λόγω δυνατότητα, παρέχεται εφόσον κατά την 3-9-2009 το Σύστημα μεταφοράς ανήκει σε κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση. Το κράτος μέλος μπορεί να αποφασίσει αφενός μεν ότι η Επιχείρηση, και δη μέρος αυτής που είναι ανεξάρτητο από τις λοιπές δραστηριότητες πλην της μεταφοράς, διατηρεί την ιδιοκτησία του Συστήματος Μεταφοράς και αφετέρου να ορίσει Ανεξάρτητο Διαχειριστή Συστήματος, ήτοι εταιρία μη αποτελούσα τμήμα της Επιχείρησης, οπότε θα πρέπει να ισχύουν μεταξύ άλλων και τα εξής:

- Τα πρόσωπα που έχουν την ευθύνη για την διαχείριση του συστήματος διανομής θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι είναι σε θέση να δρουν με ανεξαρτησία και επιπλέον δε δύνανται να συμμετέχουν σε δομές της Επιχείρησης που ευθύνονται για την καθημερινή δραστηριότητα παραγωγής, προμήθειας ή μεταφοράς.
- Ο διαχειριστής του συστήματος διανομής θα πρέπει να έχει ανεξαρτησία στη λήψη αποφάσεων για τους πόρους που απαιτούνται για τη λειτουργία, συντήρηση και ανάπτυξη του δικτύου.
- Πρέπει να διασφαλίζεται ότι παρακολουθείται ο διαχειριστής από τη ρυθμιστική αρχή ώστε να μην προκαλεί στρέβλωση του ανταγωνισμού εκμεταλλευόμενος την Επιχείρηση.

Τα παραπάνω μπορεί να μην εφαρμόζονται στην περίπτωση που η Επιχείρηση εξυπηρετεί λιγότερο από 100.000 συνδεδεμένους πελάτες ή μικρά απομονωμένα συστήματα (ΔΕΣΜΗΕ ΑΕ).

3. Δικαιώματα προσώπων προερχόμενων από τρίτες χώρες για έλεγχο Συστημάτων Μεταφοράς. Με στόχο τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού και άρα προστασίας της δημόσιας ασφάλειας, προβλέπεται ότι δεν επιτρέπεται η πιστοποίηση ανεξάρτητου Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς που ελέγχεται από πρόσωπα προερχόμενα από τρίτες χώρες, παρά μόνο εφόσον συμμορφώνονται προς τις προδιαγραφές περί πραγματικού διαχωρισμού που ισχύουν και για τα κράτη μέλη. Αντίστοιχα διασφαλίζεται η μη απόκτηση από πρόσωπα προερχόμενα από τρίτες χώρες ελέγχου Συστημάτων Μεταφοράς ή Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς, παρά μόνο με την τήρηση των ως άνω προϋποθέσεων.

4. Εθνικές Ρυθμιστικές Αρχές

Γενικοί στόχοι:

Η Οδηγία καθορίζει τους γενικούς στόχους, την επίτευξη των οποίων θα πρέπει να επιτυγχάνουν οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές, και που μεταξύ άλλων, είναι και οι εξής: Το αποτελεσματικό άνοιγμα της αγοράς για όλους τους πελάτες και τους προμηθευτές στην Κοινότητα, η κατάργηση των περιορισμών στο εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ κρατών συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης κατάλληλου διασυνοριακού δυναμικού μεταφοράς τόσο για την κάλυψη της ζήτησης όσο και για την ενίσχυση της ολοκλήρωσης των αγορών, η διευκόλυνση πρόσβασης νέου παραγωγικού δυναμικού, η προστασία των ευάλωτων καταναλωτών κλπ. Ταυτόχρονα, καθορίζει τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες των εν λόγω αρχών, αναβαθμίζοντας και ενισχύοντας τα. Ακόμα, προκειμένου οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές που ορίζονται από κάθε κράτος μέλος σε εθνικό επίπεδο, να είναι ανεξάρτητες και να ασκούν τις εξουσίες τους με αμεροληψία και διαφάνεια, θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να είναι νομικά και λειτουργικά ανεξάρτητες από το δημόσιο ή από ιδιωτικούς φορείς, το προσωπικό και η διοίκησή τους να ενεργούν ανεξάρτητα από άλλα συμφέροντα της αγοράς, να μην ζητούν ούτε να λαμβάνουν οδηγίες από την κυβέρνηση ή άλλο δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα, η θητεία της διοίκησής τους να μπορεί να

ανανεώνεται μόνο άπαξ και να διαθέτει ξεχωριστές δημοσιονομικές προβλέψεις. Επίσης, προκειμένου να λειτουργεί σωστά η εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, οι εν λόγω αρχές θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να έχουν το δικαίωμα λήψης αποφάσεων σε κάθε ρυθμιστικό θέμα, να καθορίζουν ή να εγκρίνουν τιμολόγια ή μεθοδολογίες υπολογισμού των τιμολογίων, να φροντίζουν ώστε τα τιμολόγια μεταφοράς και διανομής να μην εισάγουν διακρίσεις και να αντικατοπτρίζουν το κόστος, να εκδίδουν δεσμευτικές αποφάσεις για τις επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας και να επιβάλλουν κυρώσεις εφόσον διαπιστώνουν παραβάσεις ή άλλως να προσφεύγουν στο δικαστήριο με αίτημα την επιβολή κυρώσεων. Τέλος, οι ρυθμιστικές αρχές παρέχουν την απαιτούμενη πιστοποίηση των Ανεξάρτητων Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς και παρακολουθούν τη συμμόρφωσή τους προς τις υποχρεώσεις που σχετίζονται με το διαχωρισμό των Συστημάτων μεταφοράς.

5. Στόχος 20% από ΑΠΕ - Δημιουργία νέου δυναμικού μέσω διαδικασίας πρόσκλησης υποβολής προσφορών. Η Οδηγία θέτει ρητά, μεταξύ των λοιπών κριτηρίων που οφείλουν να ορίζουν τα κράτη μέλη κατά την διαδικασία χορήγησης αδειών παραγωγής για την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων, το συνολικό στόχο της Κοινότητας για μερίδιο 20% της ενέργειας από τις ΑΠΕ έως το 2020 καθώς και τη συνεισφορά της δυναμικότητας παραγωγής στη μείωση των εκπομπών. Επίσης προβλέπει τη δυνατότητα των κρατών μελών να διασφαλίζουν τον απρόσκοπτο εφοδιασμό, την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση νέων τεχνολογιών μέσω διαδικασίας πρόσκλησης υποβολής προσφορών ή άλλης ανάλογης διαδικασίας και όχι βάσει των υφιστάμενων διαδικασιών χορήγησης αδειών, στις περιπτώσεις που βάσει των υφιστάμενων διαδικασιών δεν μπορούν να εξασφαλιστούν τα παραπάνω

6. Επιλέξιμοι Πελάτες και Προμηθευτές

Όλοι οι πελάτες θεωρούνται πλέον επιλέξιμοι (ήδη από 1-7-2007), οι δε μεγάλοι μη οικιακοί πελάτες δικαιούνται να συμβάλλονται ταυτόχρονα με

περισσότερους του ενός προμηθευτές. Για πρώτη φορά με την Οδηγία προβλέπεται η υποχρέωση των κρατών μελών να εξασφαλίζουν την δυνατότητα παροχής ηλεκτρικής ενέργειας σε όλους τους καταναλωτές από προμηθευτή ανεξάρτητα από το κράτος μέλος στο οποίο είναι καταχωρημένος, βεβαίως υπό την προϋπόθεση ότι συμφωνεί ο προμηθευτής και τηρεί τις κείμενες διατάξεις εμπορίας και εξισορρόπησης. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι οι διοικητικές διαδικασίες δεν εισάγουν διακρίσεις εναντίον προμηθευτικών επιχειρήσεων που έχουν ήδη καταχωρηθεί σε άλλο κράτος μέλος. Επιτρέπεται η σύναψη σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας με επιλέξιμο πελάτη στο σύστημα άλλου κράτους μέλους εφόσον καταρχήν, ο εν λόγω πελάτης θεωρείται επιλέξιμος σε αμφότερα τα κράτη. Εξαιρετικά, εφόσον κριθεί από την Επιτροπή, μπορεί να επιτραπεί η κατά τα ανωτέρω σύναψη σύμβασης ακόμη και σε περίπτωση που ο συγκεκριμένος πελάτης θεωρείται επιλέξιμος μόνο σε ένα από τα δύο κράτη. Στους προμηθευτές επιβάλλεται η υποχρέωση τήρησης στη διάθεση των εθνικών αρχών, συμπεριλαμβανομένων των ρυθμιστικών αρχών και των αρχών ανταγωνισμού, και της Επιτροπής, λεπτομερών στοιχείων αναφορικά με τις αγοραπωλησίες συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας με πελάτες χονδρικής και με το διαχειριστή Συστήματος μεταφοράς. Η ίδια υποχρέωση θα υφίσταται και για παράγωγα ηλεκτρικής ενέργειας εφόσον και αφότου εκδοθούν από την Επιτροπή οι σχετικές κατευθυντήριες γραμμές.

7. Προστασία Καταναλωτών και Ευάλωτοι Καταναλωτές

Η τελευταία κοινοτική Οδηγία, έχοντας ως στόχο την επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας για τους καταναλωτές, ιδίως στο θέμα της διαφάνειας των συμβατικών όρων και προϋποθέσεων, στη γενική πληροφόρησή τους και στους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών, διευρύνει και ενισχύει τα προβλεπόμενα μέτρα προστασίας τους σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς και προβλέπει μεταξύ άλλων και τις εξής νέες διατάξεις:

- την υποχρέωση των κρατών μελών να εξασφαλίζουν ότι όταν οι καταναλωτές επιθυμούν να αλλάξουν προμηθευτή, η αλλαγή θα πραγματοποιείται εύκολα και μάλιστα εντός 3 εβδομάδων,
- την υποχρέωση των προμηθευτών να παρέχουν στους καταναλωτές πληροφορίες για τα δικαιώματά τους και τα μέσα που έχουν στην διάθεσή τους σε περίπτωση αντιδικίας,
- την ύπαρξη ανεξάρτητου μηχανισμού, όπως για παράδειγμα διαμεσολαβητή ενέργειας ή φορέα καταναλωτών, για την αντιμετώπιση παραπόνων και την εξωδικαστική επίλυση διαφορών,
- τη δυνατότητα των καταναλωτών να έχουν στην διάθεσή τους τα δεδομένα κατανάλωσης, να ενημερώνονται για την πραγματική κατανάλωση και το κόστος της ηλεκτρικής ενέργειας με τέτοια συχνότητα ώστε να ρυθμίζουν μόνοι τους την κατανάλωση που επιθυμούν να έχουν, να λαμβάνουν τελικό λογαριασμό κλεισίματος υπολοίπου μετά από αλλαγή προμηθευτή και εντός έξι εβδομάδων από την εν λόγω αλλαγή,
- τη δημιουργία "ενιαίων σημείων επαφής" από τα οποία θα μπορούν να λαμβάνουν οι καταναλωτές το σύνολο των αναγκαίων πληροφοριών για τα δικαιώματά τους,
- την εξασφάλιση εφαρμογής από τα κράτη μέλη ευφών συστημάτων μέτρησης που βοηθούν τους καταναλωτές στην ενεργό συμμετοχή τους στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Ειδικότερα προβλέπεται η δυνατότητα πραγματοποίησης οικονομικής αξιολόγησης των εν λόγω συστημάτων, η οποία θα πρέπει να υλοποιηθεί μέχρι τις 3-9-2012 και με βάση τα αποτελέσματά της τα κράτη μέλη θα πρέπει να καταρτίσουν χρονοδιάγραμμα για την υλοποίησή τους εντός 10ετίας. Σε περίπτωση δε που εκτιμηθεί θετικά, θα πρέπει τουλάχιστον το 80% των καταναλωτών να εξοπλιστούν με ευφυή συστήματα έως το 2020. Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν ότι υπάρχουν επαρκείς διασφαλίσεις για την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών, έννοια που καθορίζεται από κάθε κράτος μέλος. Πρόνοια δε δύναται να λαμβάνεται για παράδειγμα για την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας, όπως η ανάπτυξη εθνικών σχεδίων

δράσης ή η διασφάλιση του απαιτούμενου ενεργειακού εφοδιασμού για τους εύάλωτους καταναλωτές, η απαγόρευση διακοπής σύνδεσης τέτοιων καταναλωτών σε κρίσιμες περιόδους και η λήψη μέτρων για την προστασία πελατών σε απομακρυσμένες περιοχές.

8. Υποχρεώσεις παροχής Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας – Καθολική υπηρεσία. Παρέχεται η δυνατότητα στα κράτη μέλη να επιβάλλουν στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, οι οποίες μπορεί να αφορούν την ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας του εφοδιασμού, την τακτική παροχή, την ποιότητα και τις τιμές παροχής, καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της ενεργειακής αποδοτικότητας, της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και της προστασίας του κλίματος. Οι εν λόγω υποχρεώσεις πρέπει να ορίζονται σαφώς, να είναι διαφανείς, αμερόληπτες και επαληθεύσιμες και να διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση των επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενέργειας της Κοινότητας στους εθνικούς καταναλωτές. Σύμφωνα με το Πράσινο Βιβλίο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας είναι μέρος των αξιών που συμερίζονται όλες οι ευρωπαϊκές κοινωνίες και αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, ο δε ρόλος τους είναι θεμελιώδης για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της απομόνωσης. Γενικά, η Κοινότητα υποστήριζε ανέκαθεν την «ελεγχόμενη» απελευθέρωση, δηλ. το προοδευτικό άνοιγμα της αγοράς παράλληλα με τη λήψη μέτρων για την προστασία του γενικού συμφέροντος, ιδίως μέσω της έννοιας της καθολικής υπηρεσίας, με σκοπό να διασφαλιστεί η πρόσβαση όλων, ανεξάρτητα από την οικονομική, κοινωνική ή γεωγραφική τους κατάσταση, σε υπηρεσίες συγκεκριμένης ποιότητας με προσιτή τιμή.

Σε αρμονία με τα παραπάνω, με τις διατάξεις της Οδηγίας ζητείται από τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι όλοι οι οικιακοί πελάτες και, όπου κρίνεται σκόπιμο

από τα κράτη μέλη, οι μικρές επιχειρήσεις, δηλ. επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 50 εργαζόμενους και έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών ή ισολογισμό που δεν υπερβαίνει τα € 10.000.000 απολαμβάνουν της καθολικής υπηρεσίας, δηλαδή του δικαιώματος να προμηθεύονται ηλεκτρική ενέργεια συγκεκριμένης ποιότητας εντός του εδάφους τους σε λογικές, εύκολα και άμεσα συγκρίσιμες και διαφανείς τιμές που δεν εισάγουν διακρίσεις. Προκειμένου δε τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν την παροχή καθολικής υπηρεσίας, τους παρέχεται η ευχέρεια να καθορίσουν έναν ύστατο προμηθευτή. Σε εκπλήρωση των παραπάνω υποχρεώσεών τους, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να ενημερώσουν την Επιτροπή κατά την έναρξη εφαρμογής της Οδηγίας, για όλα τα μέτρα που θεσπίζουν στην κατεύθυνση αυτή, και εν συνεχεία ανά διετία σχετικά με κάθε τροποποίηση των εν λόγω μέτρων.

Σε επίπεδο κανονισμών της ΕΕ υπάρχει ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 713/2009 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2009) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενεργείας. Ακόμα, υπάρχει ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 714/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1228/2003.

4.5.2. Εθνική Νομοθεσία

Η ελληνική νομοθεσία έχει κληθεί να εναρμονιστεί με την παραπάνω κοινοτική νομοθεσία λόγω συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και αυτό αποτελεί στοιχείο της επιχειρούμενης ρυθμιστικής αναδιάρθρωσης (regulatory reform) (Καζάκος, 2009, σ. 59). Για το λόγο αυτό το κράτος έχει ψηφίσει τους παρακάτω νόμους για λόγους εναρμόνισης με το κοινοτικό δίκαιο: 2773/1999¹² (στο πλαίσιο της εναρμόνισης με την οδηγία 2003/54/ΕΚ), 3426/2005 και

---

¹² Σύμφωνα με αυτό νομό ιδρύθηκε η ΡΑΕ

4001/2011. Βάσει των νόμων αυτών, το κράτος σκοπεύει να προχωρήσει στην ολική απελευθέρωση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με τα εξής μέτρα: α. Ολοκλήρωση Προεδρικού Διατάγματος για την απελευθέρωση της χονδρικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, β. Κατάργηση ρυθμιζόμενων τιμολογίων ρεύματος για όλους τους καταναλωτές, εκτός από νοικοκυριά και μικρές επιχειρήσεις, γ. Υλοποίηση μηχανισμού που θα διασφαλίζει ότι τα τιμολόγια Η/Ε αντανακλούν σταδιακά τις τιμές χονδρικής της αγοράς, με εξαίρεση ευάλωτες ομάδες καταναλωτών, δ. Υιοθέτηση νομοθεσίας απελευθέρωσης και διαχωρισμός των δραστηριοτήτων ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, συμπεριλαμβανομένων μέτρων εφαρμογής, ε. Υλοποίηση σχεδίου για το άνοιγμα της παραγωγής ενέργειας από λιγνίτη σε τρίτους, στ. Υιοθέτηση μέτρων για να διασφαλισθεί η πλήρης αποδέσμευση των χειριστών των συστημάτων μεταφοράς ηλεκτρισμού (ΔΕΣΜΗΕ). Διασφάλιση δημιουργίας ανεξάρτητου διαχειριστή του συστήματος διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, ζ. Διαχείριση των υδάτινων ενεργειακών αποθεμάτων (Υ/Η Έργα) από ανεξάρτητο φορέα ή το ΔΕΣΜΗΕ¹³, η. Υιοθέτηση μέτρων για την ενίσχυση της ανεξαρτησίας και των αρμοδιοτήτων της ΡΑΕ, θ. Υιοθέτηση μέτρων για την προώθηση διαφανών κριτηρίων και διαδικασιών επιλογής του προέδρου και των μελών της ΡΑΕ.

Με εξαίρεση την Πρώτη Δέσμη μέτρων που προβλέπονται στην οδηγία 96/92/ΕΟΚ και σε εναρμόνιση προς τα οποία εξεδόθη ο βασικός νόμος για την απελευθέρωση της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, ήτοι ο Ν.2773/1999, η Ελλάδα δεν τις έχει ενσωματώσει στην εθνική νομοθεσία, τουλάχιστον στο σύνολό τους και κυρίως όχι συστηματικά και σε ένα ενιαίο κείμενο, όχι απλώς τις διατάξεις της τελευταίας Οδηγίας 2009/72/ΕΚ (“Οδηγία”) αλλά ούτε αυτές της προηγούμενης και ήδη καταργούμενης οδηγίας 2003/54/ΕΚ. Αυτό δυστυχώς αποτελεί μέρος ενός γενικότερου φαινομένου, δηλαδή του μη συντονισμού με

---

¹³ Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας.

την ευρωπαϊκή πραγματικότητα και της έλλειψης πολιτικών «πολιτικής μεταφοράς» (policy transfer) (Καζάκος, 2009, σ. 62). Έτσι, βρίσκουμε διάσπαρτες, σε διάφορα νομοθετικά κείμενα, Κώδικες και Εγχειρίδια, επιμέρους Διατάξεις που έχουν τεθεί σε προσπάθεια προσαρμογής στις προβλέψεις της Οδηγίας. Μια σειρά από παρόμοιες Διατάξεις έχουν εισαχθεί στο σχέδιο τροποποίησης του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας και αφορούν κυρίως θέματα προστασίας των καταναλωτών, με κυριότερες εξ αυτών, τις εξής:

- προβλέπεται η έννοια των "Ευάλωτων Πελατών" καθώς και η απαγόρευση καταγγελίας των συμβάσεών τους για συγκεκριμένους μήνες του έτους, σε περίπτωση υπερημερίας,
- προβλέπεται το ελάχιστο περιεχόμενο των όρων της σύμβασης Προμήθειας,
- καθιερώνεται υποχρέωση των Προμηθευτών να παρέχουν δυνατότητα ευρείας επιλογής τρόπων πληρωμής των λογαριασμών κατανάλωσης,
- καθορίζονται τα ελάχιστα στοιχεία που πρέπει να περιέχονται στους λογαριασμούς κατανάλωσης και περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων δεδομένα κατανάλωσης, ποσοστιαία συνεισφορά των διαφόρων πηγών ενέργειας στο συνολικό ενεργειακό μίγμα κατά το προηγούμενο έτος, πληροφορίες για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την χρήση του ενεργειακού μίγματος,
- προβλέπεται ρητά η δυνατότητα αλλαγής Προμηθευτή και οι προϋποθέσεις αλλαγής,
- καθορίζεται η διαδικασία υποβολής και διαχείρισης παραπόνων των Πελατών,
- ορίζεται ως εξωδικαστικό όργανο συναινετικής επίλυσης διαφορών που ανακύπτουν μεταξύ Πελατών και Προμηθευτών, ο Συνήγορος του Καταναλωτή,
- εισάγεται η υποχρέωση αποστολής λογαριασμού κλεισίματος εντός 6 εβδομάδων από την αλλαγή προμηθευτή (Τοπαλίδου, 2010, σ. 8).

4.6 Σύγκριση Περίπτωσης ΔΕΗ με άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες (κράτη- μέλη της ΕΕ)

Μεταξύ της ΔΕΗ και άλλων εθνικών επιχειρήσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας υπάρχουν τεράστιες διαφορές σε όλο το φάσμα της παραγωγής, διάθεσης και τιμολόγησης ηλεκτρικής ενέργειας. Παρακάτω θα επιχειρηθεί η σύγκριση οικονομικών μεγεθών της ΔΕΗ σε σχέση με κάποιες από τις σημαντικότερες (ιδιωτικές και δημόσιες) επιχειρήσεις παραγωγής ενέργειας και σε σχέση με τον ιδιωτικό τομέα παραγωγής ενέργειας. Αυτές είναι: **Fortum: Φινλανδία, E.ON και RWE: Γερμανία, Vattenfall: Σουηδία, EDF: Ηνωμένο Βασίλειο και Enel: Ιταλία.**

Συγκεκριμένα, παρόλο που η συνεργασία της ΔΕΗ με τη ΡΑΕ και τα Υπουργεία Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης κρίνεται γενικά αρμονική και έχει γίνει μεγάλη πρόοδος σε θέματα όπως η εμφάνιση διακριτών χρεώσεων στους λογαριασμούς των πελατών, της έκδοσης ειδικής ρήτρας και ποσοστιαίας χρήσης καυσίμων καθώς και ο ακριβής υπολογισμός των Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας υπάρχουν πολλές ακόμα διαφορές με τις εθνικές επιχειρήσεις παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος των κρατών μελών της ΕΕ. Στον τομέα των κινήτρων πχ. η μεθοδολογία των χρεώσεων στην Ελλάδα ακόμα δεν παρέχει κίνητρα απόδοσης και πραγματοποίησης νέων επενδύσεων με αποτέλεσμα ένα μέρος της ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας να μην είναι εύκολα προσβάσιμο στις ιδιωτικές εταιρείες. Συγκεκριμένα, σε χαμηλές (ως 800KWh) και υψηλές καταναλωτικές ομάδες (άνω των 2.700KWh) τα τιμολόγια της ΔΕΗ ίσως ακόμη συμφέρουν περισσότερο λόγω της ακολουθουμένης πολιτικής, ενώ οι οικιακοί καταναλωτές με μεσαία κατανάλωση (900—1.200 KWh ανά τετράμηνο) και οι ιδιώτες/εταιρίες με μεσαίες προς υψηλές καταναλωτικές ανάγκες (1.700-2.600KWh ανά τετράμηνο) αποτελούν το καταναλωτικό κοινό των εταιρειών παραγωγής ρεύματος (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, 2011).

Ακόμα δεν υπάρχει σύνδεση των τιμών λιανικής και χονδρικής-επαγγελματικής χρήσης γεγονός που υποχρεώνει τη ΔΕΗ να παραμένει ο μόνος ουσιαστικά προμηθευτής ενέργειας. Μεγάλη απόκλιση υπάρχει ακόμα στον τομέα των δικτύων όπου η ακολουθούμενη μεθοδολογία των χρεώσεων δεν επιτρέπει μεγάλες επενδύσεις στον τομέα αυτόν από πλευράς ιδιωτικού τομέα, παρόλο που μέχρι τώρα έχει σημειωθεί σχετικό ενδιαφέρον και συγκεκριμένα ήδη στον τομέα δραστηριοποιούνται περί τις πενήντα επιχειρήσεις (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, 2011). Στο παρακάτω διάγραμμα αναπαριστάται διαγραμματικά οι σημαντικότερες διαφορές που υπάρχουν στην αλυσίδα ηλεκτρισμού μεταξύ Ελλάδας και Ευρώπης.

Πίνακας 12: Οι σημαντικότερες διαφορές που υπάρχουν στην αλυσίδα αξίας ηλεκτρισμού μεταξύ Ελλάδας και Ευρώπης (ΔΕΗ, 2008)

Εκτός των παραπάνω στρεβλώσεων, παρατηρούνται και στρεβλώσεις στην τιμολογιακή πολιτική της ΔΕΗ. Συγκεκριμένα, σε αντίθεση με την Ευρώπη, το κόστος των τιμολογίων δεν συνδέεται με το κόστος παραγωγής ή διάθεσης ενώ δεν υπάρχει ακόμα διαφάνεια στο σύστημα χρεώσεων τόσο οικιακών όσο και επαγγελματικών καταναλωτών. Στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, οι οικιακοί καταναλωτές έχουν τη δυνατότητα να προμηθεύονται βάσει ενός ρυθμιζόμενου τιμολογίου (κάτι που ούτως ή άλλως προβλέπεται και στην

τελευταία ευρωπαϊκή οδηγία περί απελευθέρωσης της παραγωγής και αγοράς ηλεκτρικού ρεύματος) ή τιμών αγοράς που προσφέρονται ελεύθερα από τους προμηθευτές. Σε αρκετές πάλι χώρες η ίδια επιλογή δίδεται και σε συγκεκριμένες κατηγορίες βιομηχανικών και εμπορικών καταναλωτών. Η κρατούσα ευρωπαϊκή πρακτική είναι ότι τα ρυθμιζόμενα τιμολόγια τελικού καταναλωτή (οικιακού ή βιομηχανικού) αντανακλούν το κόστος της παρεχόμενης υπηρεσίας επιτρέποντας έτσι στον προμηθευτή να έχει εύλογο κέρδος χωρίς όμως να παρατηρείται υπερβολική επιβάρυνση του καταναλωτή ειδικής κατηγορίας. Στο παρακάτω πίνακα φαίνονται οι διαφοροποιήσεις σε επίπεδο κόστους μεταξύ Ελλάδας και Ευρώπης:

Πίνακας 13: Οικιακά και Βιομηχανικά Τιμολόγια Καταναλωτών σε Ελλάδα και Ευρώπη (ΔΕΗ, 2008, σ. 31)

Χώρα	Βιομηχανικά Τιμολόγια ⁽¹⁾	Οικιακά Τιμολόγια ⁽¹⁾
Ελλάδα 	Ρυθμιζόμενα τιμολόγια, χωρίς διακριτές χρεώσεις, που δεν αντανακλούν το κόστος	Ρυθμιζόμενα τιμολόγια, χωρίς διακριτές χρεώσεις, που δεν αντανακλούν το κόστος
Πορτογαλία 	Τιμές αγοράς ⁽²⁾ ή τιμολόγια με πληροποίηση τιμολογιακών ελλειμμάτων	Τιμές αγοράς ⁽²⁾ ή τιμολόγια με πληροποίηση τιμολογιακών ελλειμμάτων
Ισπανία 		
Γαλλία 	Τιμές αγοράς ⁽²⁾ ή τιμολόγια ⁽²⁾ που αντανακλούν το κόστος	
Βέλγιο 		Τιμές αγοράς ⁽²⁾ ή τιμολόγια ⁽²⁾ που αντανακλούν το κόστος
Ιρλανδία 	Τιμές αγοράς ⁽²⁾	
Ιταλία 		
Ηνωμένο Βασίλειο 		Τιμές αγοράς ⁽²⁾

Δεδομένου του ότι το κόστος του τελικού καταναλωτή στην Ελλάδα είναι από τα χαμηλότερα στην Ευρώπη (www.capital, 2012), σε συνδυασμό με τη μη επένδυση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τη ραγδαία μέχρι της παρούσης αύξησης της τιμής των καυσίμων, παρατηρείται ότι στην Ελλάδα η μη αντανάκλαση του κόστους παραγωγής στην κοστολόγηση του ρεύματος οδηγεί σε μία αντίστροφη συσχέτιση μεταξύ των τιμών των καυσίμων (που

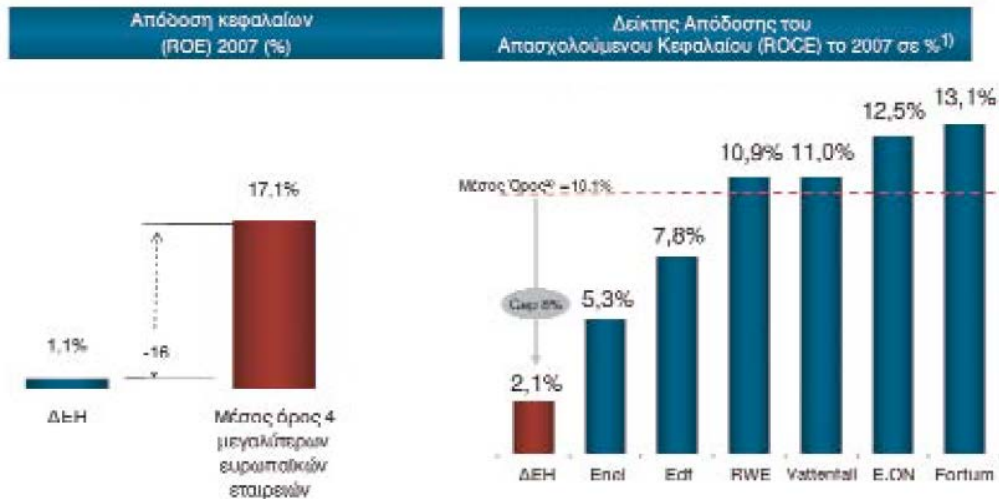
αντικειμενικά αυξάνονται ραγδαία τα τελευταία χρόνια) και της μείωσης της κερδοφορίας της εταιρίας. Εκτός αυτών, η χαμηλή αποδοτικότητα, η αύξηση των λειτουργικών δαπανών λειτουργίας και οι ρυθμιστικές εκκρεμότητες σε συνδυασμό με τα τιμολόγια που δεν αντανακλούν το κόστος έχουν δημιουργήσει αρνητικό περιβάλλον για τη ΔΕΗ σε σύγκριση με τις σημαντικότερες εταιρείες ηλεκτρικής ενέργειας της Ευρώπης. Στο απώτερο μέλλον αναμένεται μικρή βελτίωση της όλης κατάστασης λόγω μεσοπρόθεσμης φθηνότερης τιμής των καυσίμων, αλλά και πάλι σε καμιά περίπτωση δεν αναμένεται μείωση στα ποσοστά πριν το 2008 λόγω της μακροπρόθεσμης αλλά και γενικής αύξησης της τιμής τους. Στο Παράρτημα 2 φαίνεται η ενδεχόμενη μείωση. Αυτά οδηγούν και σε πολύ χαμηλή απόδοση ιδίων κεφαλαίων της ΔΕΗ σε σχέση με άλλους εθνικούς παραγωγούς ενέργειας. Συγκεκριμένα, η απόδοση των ιδίων κεφαλαίων της ΔΕΗ το 2007 όπως αποδεικνύεται από τον δείκτη Return to Owner's Equity (ROE)¹⁴ ήταν κατά δεκαέξι ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερη από το μέσο όρο των τεσσάρων μεγαλύτερων ευρωπαϊκών εταιρειών. Εξίσου χαμηλή απόδοση παρουσιάζεται και ο δείκτης απόδοσης των απασχολούμενων κεφαλαίων¹⁵ (ROCE) ο οποίος ανέρχεται στο 2,1%, πολύ χαμηλότερο ποσοστό σε σχέση με τον μέσο όρο των άλλων ευρωπαϊκών εταιρειών ηλεκτρικής ενέργειας που φθάνει το 10,1%. Διαγραμματικά ο δείκτης ROCE φαίνεται στον πίνακα:

---

¹⁴ Ο δείκτης που προκύπτει από το λόγο των καθαρών κερδών προς το μέσο όρο των ιδίων κεφαλαίων αποτελεί ένα τρόπο μέτρησης που χρησιμοποιείται από πολλούς αναλυτές για να διαπιστώσουν εάν μια εταιρεία χρησιμοποιεί τα ίδια κεφάλαια της αποδοτικά. Επί της ουσίας ο δείκτης RoE δείχνει το ποσοστό των ιδίων κεφαλαίων που μετέτρεψε σε κέρδη μια επιχείρηση. Για παράδειγμα, αν μία εταιρία με ίδια κεφάλαια 5 εκατ. ευρώ έχει κέρδη 250 χιλ. ευρώ, η απόδοση ιδίων κεφαλαίων είναι 5% ($(100.000/5.000.000)*100=5\%$) (Χρυσικόπουλος, 2007).

¹⁵ Δείχνει την αποδοτικότητα της επιχείρησης ανεξάρτητα από τις πηγές προέλευσης των κεφαλαίων της. Επίσης δείχνει την ικανότητα της διοίκησης της επιχείρησης να παράγει κέρδη με σωστή χρησιμοποίηση των ιδίων και ξένων κεφαλαίων. Ο υπολογισμός της αποδοτικότητας του συνόλου των απασχολούμενων κεφαλαίων αποτελεί κατά κάποιο τρόπο οδηγό στις περιπτώσεις που κάποια επιχείρηση πρόκειται να εξαγοράσει κάποια άλλη επιχείρηση ή να αναλάβει νέες δραστηριότητες. Εάν ο δείκτης αυτός είναι χαμηλότερος από το κόστος των δανειακών κεφαλαίων, τυχόν αύξηση αυτών θα μειώσει τα κέρδη της επιχείρησης. Επίσης ένας χαμηλός δείκτης μπορεί εύκολα να μηδενισθεί σε περιόδους κρίσεως της επιχείρησης (Specisoft, 2008).

Πίνακας 14: Δείκτης ROCE. Σύγκριση ΔΕΗ (ΔΕΗ, 2008, σ. 31)

Παρόμοια ήταν και τα δεδομένα σχετικά με την πορεία των μετοχών της ΔΕΗ σε σχέση με τις αντίστοιχες των κυριότερων ευρωπαϊκών εταιρειών παραγωγής ενέργειας. Συγκεκριμένα, λόγω της χαμηλής επίδοσης σε πολλούς δείκτες, η τιμή της ΔΕΗ κινήθηκε χαμηλότερα από το δείκτη μετοχών των ευρωπαϊκών εταιρειών ηλεκτρικής ενέργειας (γεγονός που πιστοποιείται από την κίνηση του δείκτη Bloomberg) και το δείκτη του χρηματιστηρίου Αθηνών με αποτέλεσμα να μειωθεί η κεφαλαιοποίηση κατά €6,3 δις (ΔΕΗ, 2008).

5. Σχεδιαζόμενη Μελλοντική Πορεία της ΔΕΗ

5.1. Περιβαλλοντική Πολιτική: Προσαρμογή με τα Νέα Κοινωνικά Δεδομένα στην Παραγωγή Ρεύματος

Βάσει των προαναφερομένων προβλημάτων, η ΔΕΗ έχει κατά καιρούς συντάξει μελέτες οι οποίες αφορούν τη μελλοντική της πορεία και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της. Συγκεκριμένα, σκέφτεται να υλοποιήσει συγκεκριμένες επενδύσεις μέχρι το 2014 σε ό,τι αφορά τις υπάρχουσες δραστηριότητες όσο και νέες δραστηριότητες. Στόχος της εταιρείας είναι η διατήρηση του ρόλου της ΔΕΗ ως σημαντικού σε ευρωπαϊκό επίπεδο στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Οι επιμέρους στόχοι είναι: α. η δημιουργία ενός χαρτοφυλακίου μονάδων οι οποίες θα είναι αποδοτικές, αξιόπιστες και ανταγωνιστικές και σύμφωνες με τα περιβαλλοντικά πρότυπα, β. η βελτίωση του δικτύου διανομής και μεταφοράς ενέργειας προς τους τελικούς καταναλωτές μέσω της αύξησης της αξιοπιστίας και της αποδοτικότερης χρήσης των δικτύων τους, και γ. η αύξηση του ποσοστού ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στο 20% σύμφωνα με τις σχετικές ευρωπαϊκές επιταγές: οδηγία 2009/28/EK (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2009), απόφαση 406/2009/EK (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2009), οδηγία 2009/28/EK (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2009) γνωστές και ως οδηγίες για τον στόχο «20-20-20» δηλαδή τη μείωση των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 20%, την αύξηση του ποσοστού παραγωγής ενέργειας κατά 20% και αύξηση της αποδοτικότητας της ενέργειας κατά 20% (ΥΠΕΚΑ).

Άμεση συνέπεια των οδηγιών αυτών σε ό,τι αφορά το μέλλον της ΔΕΗ είναι η ανάγκη επένδυσης διότι ότι όλες οι νέες εγκαταστάσεις ηλεκτροπαραγωγής με ορυκτά καύσιμα πρέπει να διαθέτουν υποδομή για υποδοχή τεχνολογιών δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα (capture ready) και μελέτη κατάλληλων χώρων υπόγειας αποθήκευσης. Σύμφωνα με τον περιβαλλοντικό

προγραμματισμό της ΔΕΗ, δώδεκα επιδεικτικές Μονάδες παραγωγής μεγάλης κλίμακας με τεχνολογίες Δέσμευσης & Υπόγειας Αποθήκευσης (CCS) θα τεθούν σε λειτουργία έως το 2015 ενώ από το 2020, θα δρομολογηθεί προοδευτική εγκατάσταση τεχνολογιών CCS και στις παλιές Μονάδες. Απώτερος σκοπός της πολιτικής της ΔΕΗ αλλά και της ΕΕ είναι η ελαχιστοποίηση εκπομπών ΝΟ_x, CO₂ και σκόνης.

Στο πλαίσιο της επίτευξης αυτού του στόχου, η ΔΕΗ θα προχωρήσει σε πρόγραμμα επενδύσεων ύψους €11,5 δις το οποίο είναι κατά 2,3 φορές μεγαλύτερο από αυτό της προηγούμενης δεκαετίας και εν περιλήψη αφορά: α. επενδυτικό πρόγραμμα κατασκευής νέων μονάδων παραγωγής και απόσυρσης παλιών, β. αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση του τελικού καταναλωτή και γ. ολοένα μεγαλύτερη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό της μίγμα. Αναλυτικότερα το επενδυτικό πρόγραμμα της ΔΕΗ περιγράφεται παρακάτω.

5.2. Αύξηση Παραγωγικότητας: Κατασκευή Νέων Μονάδων και Κατάργηση Παλιών Ρυπογόνων

Ως γνωστόν, κάποιες από τις μονάδες της ΔΕΗ είναι πολύ παλιές κατασκευής, αντιοικονομικές και ρυπογόνες και πρέπει να αποσυρθούν άμεσα και άρα χρειάζεται η κατασκευή άλλων μονάδων που θα πληρούν νέες περιβαλλοντικές επιταγές και θα ανταποκρίνονται στην αύξηση της παραγωγής. Πολλές από τις νέες μονάδες είναι υδροηλεκτρικής τεχνολογίας ακριβώς για λόγους συμβιβασμού με τα περιβαλλοντικά όρια της ΕΕ. Γενικά, έχει ληφθεί υπόψη η βελτίωση του μίγματος καυσίμων τόσο από οικολογικής άποψης όσο και από τιμολογιακής άποψης διότι αποτελεί στόχο η μείωση του κόστους παραγωγής ενώ στα σχέδια της ΔΕΗ είναι και η παραδοχή ότι δεν θα υπάρξει δωρεάν δικαίωμα εκπομπής CO₂ και δεν γίνεται να μετακυληθεί το κόστος (€20/τόνος) στον τελικό καταναλωτή. Γενικά, αν και ο λιγνίτης θα παραμείνει η κύρια πηγή

καυσίμου και η συμμετοχή του στο ενεργειακό μείγμα θα ανέρχεται σε ποσοστό 55%, θα υπάρξει αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κατά 6% με αποτέλεσμα την μείωση των συνολικών εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου κατά 25% σε σχέση με τις εκπομπές του 2006. Παρακάτω αναγράφονται οι νέες και καταργηθείσες μονάδες:

Πίνακας 15: Μονάδες Υπό Ανέγερση και η Παραγόμενη Ισχύς τους, (Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, 2010), (ΔΕΗ, 2008, σ. 65)

ΕΝΤΑΞΕΙΣ ΜΟΝΑΔΩΝ	Αποδιδόμενη Ισχύς MW	Όνομα Μονάδας	Παρατηρήσεις	Τεχνολογία
2010	425	Terna (Ηρων II)	Ήδη σε commissioning	ΣΚΦΑ
2011	421	Elpedison (Θισβη)	Ήδη σε commissioning	
2011	412	Endesa II (Αγ. Νικόλαος)	Ολοκληρώνεται η κατασκευή	
2012	417	Αλιβέρι V	Κατασκευάζεται	
2012	437	Μότορ Όιλ - Μυτιληναίος (Αγ. Θεόδωροι)	Κατασκευάζεται	
2013	800	Μεγαλόπολη V	Εξαρτάται από την πρόοδο του ΚΥΤ Μεγαλόπολης	
2017	600	Πτολεμαΐδα V	Εγκρίθηκε από το ΔΣ ΔΕΗ	Λιγνιτική
2018	450	Μελίτη II	Σε συνάρτηση με τα ορυχεία της Βεύης	
2012	153	Ιλαρίωνας		ΥΗΣ
2012	29	Μετσοβίτικο		
2013	160	Μεσοχώρα		
2019	880	Καστράκι 2	Αντλητικό Υ/Η (στο σενάριο εξοικονόμησης)	
2025	600	Νέα λιγνιτική (Αγ. Δημήτριος 6)		Λιγνιτική

Πίνακας 16: Μονάδες υπό κατάργηση (Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, 2010), (ΔΕΗ, 2008, σ. 65)

ΑΠΟΣΥΡΣΕΙΣ ΜΟΝΑΔΩΝ	αποδιδόμενη ισχύς	Μονάδα	Παρατηρήσεις	
Έτος απόσυρσης (η μονάδα δεν θα λειτουργεί το έτος αυτό και μετά)	MW			
2011	64	Πτολεμαΐδα 1		Λιγνιτικές
2011	113	Μεγαλόπολη 1		
2011	113	Μεγαλόπολη 2		Μαζούτ
2012	117	Πτολεμαΐδα 2		Λιγνιτικές
2012	33	Λιπτολ		
2013	144	Αλιβέρι 3		
2013	145	Αλιβέρι 4		
2014	145	Λαύριο 1		Φ.Α
2014	285	Λαύριο 2		Μαζούτ
2014	173	Λαύριο 3		
2014	117	Πτολεμαΐδα 3		Φ.Α.
2015	153	Αγ.Γεωρ.8		
2015	185	Αγ.Γεωρ.9		
2015	276	Πτολεμαΐδα 4		Λιγνιτικές
2019	275	Καρδια 1	Πρόβλημα με εκπομπές θείου	
2019	275	Καρδιά 2	Πρόβλημα με εκπομπές θείου	
2019	300	Καρδιά 3	Πρόβλημα με εκπομπές θείου	
2019	275	Καρδιά 4	Πρόβλημα με εκπομπές θείου	
2019	273	Αμύνταιο 1	Πρόβλημα με εκπομπές θείου	
2019	273	Αμύνταιο 2	Πρόβλημα με εκπομπές θείου	
2022	274	Αγ. Δημητριος 1	Πρόβλημα με εκπομπές θείου	
2022	274	Αγ. Δημητριος 2	Πρόβλημα με εκπομπές θείου	
2022	283	Αγ. Δημητριος 3	Πρόβλημα με εκπομπές θείου	
2022	283	Αγ. Δημητριος 4		
2024	260	Μεγαλόπολη 4		
2024	270	Μεγαλόπολη 3		

Σε επίπεδο επενδύσεων, η ΔΕΗ θα προχωρήσει σε επενδυτικό πρόγραμμα προς τις θυγατρικές επιχειρήσεις και εταιρείες συμμετοχών που θα ανέλθει σε €2,8 δισ. Εξ αυτών τα €2,1 δισ. θα αφορούν σε επενδύσεις σε ΑΠΕ και τα υπόλοιπα σε συμμετοχές με τη χαλυβουργική (πρόκειται για μονάδα ηλεκτροπαραγωγής φυσικού αερίου), της RWE και επενδύσεις στη Βαλκανική. Οι επενδύσεις αυτές, εκτός των άλλων, θα επιφέρουν διακράτηση του ποσοστού παραγωγής στην χονδρεμπορική αγορά στο 72% έως το 2014, ενώ χωρίς τις επενδύσεις θα μειωθεί έως το 55% σε σχέση με το τωρινό 85,7%.

5.3 Μείωση Δαπανών-Αύξηση Αποδοτικότητας-Αύξηση Τιμολογίων

Επενδύσεις ακόμα θα γίνουν προς την πλευρά της βελτίωσης της αποδοτικότητας της παραγωγής και μείωση λειτουργικών εξόδων. Έως το 2014, οι λειτουργικές δαπάνες της ΔΕΗ θα έχουν μειωθεί κατά €500 εκ. ετησίως ενώ συνολικά θα έχουν εξοικονομηθεί €2.2 δις. (χρονικό διάστημα: 2009-2014) και ένα μεγάλο μέρος θα προέλθει από μείωση κόστους προσωπικού, υλικών και υπηρεσίες τρίτων. Δεδομένου ότι οι δαπάνες προσωπικού ανέρχονται στο 75% των συνολικών λειτουργικών δαπανών και το 43% των συνολικών λειτουργικών εξόδων, η αναδιάρθρωση θα αφορά κυρίως το προσωπικό. Για το σκοπό αυτό, θα επιχειρηθεί σε πρώτη φάση έξοδος του προσωπικού μέσω συνταξιοδότησης και αντικατάσταση ενός μέρους αυτών, στόχος εφικτός δεδομένου ότι ο μέσος όρος ηλικίας του προσωπικού είναι μεγαλύτερος από άλλες εταιρείες. Ακόμη θα επιχειρηθεί επανασχεδιασμός διαδικασιών παραγωγής με γνώμονα να μειωθεί ο συνολικός αριθμός νεοπροσληφθέντων, αύξηση της παραγωγής ανά εργαζόμενο, μείωση μέσου όρου ηλικίας, δημιουργία εσωτερικής αγοράς εργασίας (δηλαδή πλήρωση νέων θέσεων με υπαλλήλους τμημάτων υπό κατάργηση). Η κατάργηση θέσεων εργασίας καθίσταται απαραίτητη καθότι η ΔΕΗ αντιμετωπίζει το προαναφερθέν πρόβλημα αθρόων διορισμών και δημιουργίας οργανικών θέσεων, ιδιαίτερα κατά την περίοδο 1980-3 ακόμα και σε τομείς που δεν χρειάζονταν. Αποτέλεσμα αυτών είναι η μισθολογική επιβάρυνση της εταιρείας και η απορρόφηση κονδυλίων που θα μπορούσαν να διατεθούν σε επενδύσεις ή ερευνητική δραστηριότητα.

Ένα ακόμα μέτρο είναι η συνολική αύξηση των τιμολογίων κατά 5% πάνω από τον εκάστοτε ισχύοντα πληθωρισμό για μία περίοδο έξι ετών. Το μέτρο αυτό δεν ίσχυε παλιότερα, συγκεκριμένα μέχρι τα τέλη της δεκαετίας 1990 οι ανατιμήσεις στα οικιακά τιμολόγια ήταν μικρότερες του πληθωρισμού, ασχέτως αν αυτό σήμαινε μικρότερα κέρδη για τη ΔΕΗ (Γεωργακάκης, 2011, σ. 18). Οι αυξήσεις αυτές θα επιφέρουν έσοδα της τάξης των €1,4 δις ενώ, βάσει αρχικού σχεδιασμού, δεν θα επιβαρύνουν τον τελικό καταναλωτή σε μεγάλο βαθμό

δεδομένου ότι το κόστος είναι από τα χαμηλότερα στην Ευρώπη. Όπως είναι προφανές, οι αυξήσεις ξεπέρασαν το όριο του 5% λόγω οικονομικών συγκυριών χωρίς όμως να παρατηρείται αύξηση των εσόδων.

Όπως αναφέρθηκε, όλοι οι σχεδιασμοί της ΔΕΗ γίνονται και για την μείωση της εκπομπής CO₂ διότι από το 2013 και έπειτα η ΔΕΗ θα κληθεί να καταβάλει περί τα €700 εκ. ως φόρο άνθρακα (όπως έχει επικρατήσει να λέγεται η καταβολή αντιτίμου ανά τόνο εκπομπών CO₂). Επειδή όπως δεν γίνεται να υπάρξει απορρόφηση όλου του κόστους λόγω πιθανής αποτυχίας του επενδυτικού σχεδίου αλλά και μετακύληση του κόστους στον καταναλωτή, η πλέον βιώσιμη πρόταση είναι ο διαμοιρασμός όλου του κόστους.

Τέλος, στην περίπτωση που αυτές οι ενέργειες δεν αποδώσουν, η ΔΕΗ θα χρειαστεί να καταφύγει σε λύσεις όπως τη μείωση μερισμάτων, επενδύσεις μέσω συνεργασιών, περαιτέρω μείωση των ελεγχόμενων δαπανών και αναβολή ή και ματαίωση σχεδιαζόμενων επενδύσεων. Ως έσχατες ενέργειες κρίνονται η πώληση παγίων ενεργητικού και η αύξηση μετοχικού κεφαλαίου και η πώληση στοιχείων ενεργητικού όπως μονάδες παραγωγής (ΔΕΗ, 2008, σ. 47).

6. Συμπεράσματα-Προτάσεις

Όπως κατέστη φανερό, η απελευθέρωση της ενέργειας συνέβαλε τα μέγιστα στην οριστική αλλαγή του τοπίου στην ηλεκτροπαραγωγή από τα στενά πλαίσια λειτουργίας που διέπουν μία ΔΕΚΟ και η ΔΕΗ ως εταιρία έχει αλλάξει πορεία πλεύσης. Εντούτοις, η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ακόμα και με τα νέα πλαίσια παρουσιάζει αγκυλώσεις. Στα πλαίσια της αποφυγής των αγκυλώσεων αυτών έχουν κατά καιρούς κατατεθεί σχετικές προτάσεις. Επίσης, όπως κατέστη φανερό, η απελευθέρωση επήλθε στο πλαίσιο της αναγκαστικής εναρμόνισης με το ευρωπαϊκό δίκαιο και τις συγκεκριμένες οδηγίες που το εκφράζουν και όχι με κρατική πρωτοβουλία. Βαθύτερη αιτία του όλου ζητήματος είναι η γενικότερη ακαμψία του οικονομικού συστήματος της Ελλάδας, η δυσκολία με την οποία

επέρχονται οι όποιες μεταρρυθμίσεις και η ανυπαρξία προσαρμογής με τις εξελίξεις. Εκτός αυτού, η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας γνωρίζει πολλές στρεβλώσεις που την καθιστούν μη λειτουργική και αντιπαραγωγική, ενώ η αυξημένη γραφειοκρατία και οι υπεράριθμοι υπάλληλοι οδηγούν σε αυξημένο κόστος μισθοδοσίας, που στερούν πόρους από τον αυτό κάθε αυτό αναπτυξιακό τομέα της ΔΕΗ, όπως την έρευνα και την ανάπτυξη και τη διάθεση ρεύματος από ΑΠΕ σε φθηνότερες τιμές προς τον οικιακό και τον επαγγελματία καταναλωτή. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η μείωση του μισθολογικού κόστους με προγράμματα συνταξιοδοτήσεων, μετατάξεων και απολύσεων. Παρατηρείται ακόμα η ύπαρξη υψηλού κόστους συντήρησης μονάδων παραγωγής χαμηλής πλέον απόδοσης, που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στην νέα αυξημένη ζήτηση και ως εκ τούτου πρέπει να αντικατασταθούν από νεότερες που αφενός θα ανταποκρίνονται στην ζήτηση αλλά και θα είναι φιλικότερες προς το περιβάλλον. Ειδικά σχετικά με το ζήτημα της φιλικότητας των εργοστασίων προς το περιβάλλον δεν υπάρχουν άλλα περιθώρια εθελουφλίας καθότι επιβάλλεται πλέον από την ΕΕ και είναι αναπόφευκτη.

Σε ότι αφορά την απελευθέρωση της παραγωγής ενέργειας, είναι βασικό να είναι στραμμένη στην χρήση ΑΠΕ και μόνο, και για αυτό προτείνεται η δημιουργία κυβερνητικής αναπτυξιακής πολιτικής στα πλαίσια του επιτυχούς παραδείγματος της Πορτογαλίας (επέβαλε την εγχώρια κατασκευή Ανεμογεννητριών) και η ανάπτυξη συνεργιών/συνεργασιών μεταξύ των εταιριών που δραστηριοποιούνται στο χώρο των ΑΠΕ. Αυτά τα μέτρα μπορούν να ενταχθούν στην διαβούλευση του νέου αναπτυξιακού νόμου. Αναφορικά με την μη τήρηση των χρονοδιαγραμμάτων της ΔΕΗ σχετικά με την αδειοδότηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ συστήνεται η επιβολή συγκεκριμένων αυστηρών προθεσμιών ανταπόκρισης στα αιτήματα από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες και τους φορείς, παρότι είναι αμφίβολη η τήρησή τους, αλλά και επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση αδικαιολόγητης παραβίασης των προθεσμιών αυτών ενώ επείγει η ολοκλήρωση του κτηματολογίου και του δασολογίου με έμφαση στις περιοχές

που υπάρχει έντονο ενδιαφέρον ανάπτυξης έργων ΑΠΕ. Ακόμα, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν οι βάσεις δεδομένων των ιδιωτών τοπογράφων και των ιδιωτών δασολόγων / δασοπόνων για τη συντομότερη σύνταξη δασολογικών και κτηματολογικών χαρτών. Λόγω του ότι το ίδιο παρατηρείται σχετικά με το νέο νόμο (Ν.3851/2010), επιβάλλεται, μέσω του νέου νόμου δραστική μείωση του τυπικού χρόνου ολοκλήρωσης της αδειοδοτικής διαδικασίας, στους 18 μήνες. Οποιαδήποτε παρέκκλιση / τροποποίηση επί του αρχικού σχεδιασμού έργου ΑΠΕ, βάση του νέου αδειοδοτικού οργανογράμματος, θα προκαλέσει πολύμηνες καθυστερήσεις, ακυρώνοντας το κύριο πλεονέκτημα του νέου νόμου ενώ, στο πλαίσιο της αμφισβητούμενης εφαρμογής του Ν.3581/2010 επιβάλλεται η έκδοση διευκρινιστικής εγκυκλίου από κεντρικό φορέα (ΡΑΕ ή ΥΠΕΚΑ) για την εφαρμογή του νέου νόμου. Το ίδιο είχε συμβεί και για τον Ν.3468/2006.

Εκτός του προβληματικού νομικού πλαισίου, έχουν παρατηρηθεί προβλήματα σε επίπεδο δημόσιας διοίκησης. Καθυστερήσεις γενικά υπάρχουν και λόγω ελλειπών γνώσης του ίδιου του νόμου από τις αρμόδιες περιφερειακές υπηρεσίες. Για το λόγο αυτό προτείνεται η μεταβίβαση της εμπειρίας των ΑΠΕ από τις αρμόδιες κεντρικές υπηρεσίες στις περιφερειακές και παροχή κεντρικής συντονισμένης πληροφόρησης, με στόχο την ορθή και ταχεία αξιολόγηση των αιτημάτων των επενδυτών ενώ, για λόγους αποτελεσματικής καταπολέμησης της γραφειοκρατίας προτείνεται η δημιουργία γραφείων υποστήριξης επενδυτών (helpdesks) στις διάφορες υπηρεσίες τα οποία θα καταρτιστούν από εξειδικευμένους επαγγελματίες, τα οποία θα απαντούν σε ερωτήματα εγγράφως (σύντομα), ακόμα και μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Οι έγγραφες απαντήσεις διασφαλίζουν διαφάνεια, συνέπεια, υπευθυνότητα, υπό την προϋπόθεση, βέβαια, ότι θα στέλνονται σε λογικά χρονικά πλαίσια. Τέλος, ως λανθασμένη κρατική πολιτική απόφαση θεωρείται η ίδρυση Ανεξάρτητου Φορέα Μεταφοράς, διότι προωθεί την μεροληψία μεταξύ ιδιωτικών επιχειρήσεων και την αδιαφάνεια στις σχέσεις μεταξύ κράτους και ιδιωτικού

τομέα. Αντίθετα, θα έπρεπε να προχωρήσει στον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό μεταξύ επιχειρήσεων (Ελληνικός Σύνδεσμος Ανεξάρτητων Εταιριών Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2011)

Στη συνέχεια, σε οικονομικό επίπεδο, θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα σχετικά με το feed-in tariff, είναι προτιμότερη η αύξηση του feed-in tariff από τη χορήγηση κρατικής επιδότησης μέσω του αναπτυξιακού νόμου, η οποία ενδέχεται να αυξήσει το παραεμπόριο αδειών και να προκαλέσει υπερτιμολόγηση των υλικών κόστους. Άλλο μεγάλο πρόβλημα που δεν αφορά τη νομική πλευρά του όλου θέματος αλλά άπτεται σε αυτό είναι η καταπολέμηση των μικροκομματικών συμφερόντων που υπερισχύουν του γενικού συμφέροντος και στηρίζονται σε κατά το δοκούν ερμηνεία του νόμου προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Για το λόγο αυτό προτείνεται η άμεση ανάπτυξη δράσεων σε περιοχές έντονης ανάπτυξης ΑΠΕ, μέσω διοργάνωσης ενημερωτικών ημερίδων και επισκέψεων εκπροσώπων των τοπικών κοινωνιών, σε υφιστάμενες εγκαταστάσεις ΑΠΕ και πρόταση στους επενδυτές και στο ΥΠΕΚΑ για την πραγματοποίηση τακτικής περιοδικής ενημέρωσης των τοπικών κοινωνιών.

Σε ότι αφορά το νέο οικονομικό πλαίσιο που αφορά την απελευθέρωση της ενέργειας, είναι κοινώς αποδεκτό ότι η επιδότηση των υποβληθέντων αιτημάτων επιδότησης δεν απέφερε τα μέγιστα δεδομένου του ότι δεν παρατηρήθηκε το αναμενόμενο επενδυτικό κύμα. Για αυτό το λόγο προτείνεται άμεση αξιολόγηση των ήδη υποβληθέντων αιτημάτων επιδότησης. Εφεξής, σαφής και σταθερή πολιτική για την ανάπτυξη των έργων ΑΠΕ, μέσω των κατευθύνσεων του Ν.3851/2010 ΑΠΕ και του επικείμενου αναπτυξιακού νόμου.

Όλα αυτά σχεδιάζονται μέσα σ' ένα πλαίσιο, άμεσα σχετιζόμενο με την υπάρχουσα οικονομική κρίση στην οποία έχει περιέλθει η χώρα και που είχε σαν αποτέλεσμα την προσφυγή στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και τους Κοινοτικούς Εταίρους και την υπογραφή του Μνημονίου. Η ΔΕΗ δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από την κατάσταση αυτή. Ο επικεφαλής της

εταιρείας κ. Ζερβός ανέφερε τα εξής: «Ιδιαίτερα στη σημερινή συγκυρία ύφεσης και περιορισμένης ρευστότητας, οι οίκοι πιστοληπτικής αξιολόγησης, οι τράπεζες και οι οικονομικοί αναλυτές επενδυτές, εξαρτούν την αξιολόγηση μιας εταιρείας όπως η ΔΕΗ που δραστηριοποιείται σε ρυθμιζόμενο περιβάλλον, από την ξεκάθαρη και προβλέψιμη τιμολογιακή πολιτική για τη διαμόρφωση των εσόδων της και τη δυνατότητά της να μειώνει το χρέος της».

Οι δηλώσεις Ζερβού, δεν ήταν τυχαίες. Είχε προηγηθεί η υποβάθμιση της ΔΕΗ από την Standard & Poor's, σε CCC από B- , με τον οίκο να κάνει ιδιαίτερη αναφορά στη μειωμένη ρευστότητα της επιχείρησης που έχει επιδεινωθεί περαιτέρω το τελευταίο εξάμηνο. Ο οίκος προειδοποιούσε μάλιστα ακόμη και για νέα αρνητική αναθεώρηση της αξιολόγησης σε περίπτωση «πιθανής αδυναμίας της ΔΕΗ να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της». Βέβαια πληροφορίες λένε ότι η ΔΕΗ έχει καταφέρει να κλείσει τις συμφωνίες αναχρηματοδότησης των δανείων που λήγουν στο πρώτο τρίμηνο (700 εκατ. ευρώ) του 2012 ωστόσο φαίνεται να συνεχίζουν να υπάρχουν δυσκολίες πρόσβασης σε ρευστότητα. Η ΔΕΗ με σχετική ανακοίνωση της, διαψεύδει κατηγορηματικά τις πληροφορίες αυτές και διευκρινίζει ότι δεν έχει ληξιπρόθεσμες οφειλές και δεν έχει ζητήσει μετάθεση πληρωμών προς τον ΔΕΣΜΗΕ.

Παράλληλα, με τα νέα τιμολόγια και τις ήδη δρομολογημένες περικοπές στις ελεγχόμενες δαπάνες (συμπεριλαμβανομένης της μισθοδοσίας), η κερδοφορία και οι χρηματοροές της εταιρείας αναμένεται να είναι σημαντικά βελτιωμένες σε σχέση με το 2011.

Είναι φανερό σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, πως η Ελλάδα βρίσκεται σε ένα δύσκολο και κρίσιμο σταυροδρόμι. Το Μνημόνιο που εφαρμόζεται στην παρούσα φάση στοχεύει στην εξυγίανση των δημοσιονομικών δεδομένων της χώρας, αλλά τα αποτελέσματα δεν είναι τα επιθυμητά, σε σημείο που να

οδηγούμαστε σε βαθύτερα επίπεδα ύφεσης, μείωση του ρυθμού ανάπτυξης και αύξηση της ανεργίας. Είναι ουσιαστικής σημασίας να γίνουν άμεσα όσο το δυνατόν μεγαλύτερες προσπάθειες για την εξεύρεση μιας βιώσιμης λύσης. Ο παράγοντας χρόνος όμως λειτουργεί απειλητικά ενάντια στην χώρα και στις προσπάθειες των κυβερνώντων, καθώς οι πιέσεις από τους δανειστές είναι ασφυκτικές και οι ξένοι κοινοτικοί μας εταίροι ζητούν άμεσες λύσεις σε όλα τα επίπεδα. Οι αποφάσεις που θα παρθούν στην παρούσα χρονική στιγμή και οι άμεσες εξελίξεις θα επηρεάσουν στο μέγιστο βαθμό την πορεία και το μέλλον της χώρας.

Βιβλιογραφία

- Anderson, J., Dunkan, S., & Hudson, R. (1983). Uneven development, redundant spaces? an introduction. *Redundant Spaces in Cities and Regions? Studies in Industrial Decline and Social Change*, 15.
- Coase, R. (1937, Νοέμβριος). The Nature of the Firm. *Economica*, 4(4), σσ. 386-405.
- Demsetz, H. (1967). Towards a Theory of Property Rights. *The American Economic Review*, 57(2), σσ. 347-359.
- Herdin, G. (1968, Δεκέμβριος 13). Tragedy of the Commons. *Science*(162).
- McIvor, R. (2005). *The outsourcing process: Strategies for evaluation and management*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salanie, S. (2000). *The economics of contracts*. MIT press, Cambridge.
- Specisoft. (2008). *www.psem.gr*. Ανάκτηση 28 Δεκέμβριος, 2011, από ΕΡΜΗΝΕΙΑ - ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΕΙΚΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΗΣ ΔΟΜΗΣ & ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ: http://www.psem.gr/images/pdf/arthro_erminia_d_kef_domi_biosim.pdf
- Williamson, O. (1975). *Markets and Hierarchies*. New York: Free Press.
- Williamson, O. (1985). *The economic institutions of Capitalism: Firms, Markets and Relational Contracting*. Νέα Υόρκη: Free Press.
- Αναστόπουλος, Ι. (1987). *Οι δημόσιες επιχειρήσεις (νομική – θεσμική θεώρηση)*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Βαλσάμης, Δ. (2009, Οκτώβριος). ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΞΕΝΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ. Αθήνα: ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ.
- Βουλή των Ελλήνων. (2010). *ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ «ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ»*. Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων.

- Γαζιτέρη, Ό. (2011, Δεκέμβριος 17). *strategy international*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 24, 2011, από [www.strategyinternational.gr: http://www.strategyinternational.org/index.php/sectors/geoeconomicsgeopoliticsgeography/75-geopolitics/277-2011-12-17-18-30-11](http://www.strategyinternational.org/index.php/sectors/geoeconomicsgeopoliticsgeography/75-geopolitics/277-2011-12-17-18-30-11)
- Γάτσιος, Κ. (1993). Η Λειτουργία της Αγοράς, ο Ανταγωνισμός και η Κρατική Παρέμβαση στην Ελλάδα. Στο Λ. Τσούκαλης, *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Η Πρόκληση της Προσαρμογής*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Γεωργακάκης, Ν. (2011, Δεκέμβριος 28). Οι αυξήσεις στα τιμολόγια της ΔΕΗ δεν δικαιολογούνται και πρέπει να αποκρουστούν. *Αυγή*.
- ΔΕΗ. (2008, Νοέμβριος). *www.dei.gr*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 29, 2011, από Επιχειρησιακό Σχέδιο 2009-14 "Βελτίωση Απόδοσης και Ανάπτυξης": <http://www.dei.gr/Documents/strategik%20plan.ell.pdf>
- ΔΕΗ. (2008). *Επιχειρησιακό Σχέδιο 2009-13 "Βελτίωση Απόδοσης και Ανάπτυξη"*. Αθήνα: ΔΕΗ.
- ΔΕΗ ΑΕ. (2010). *Απολογισμός Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και Βιώσιμης Ανάπτυξης έτους 2010*. Αθήνα: ΔΕΗ ΑΕ.
- ΔΕΗ ΑΕ. (2011). *Ετήσιος Απολογισμός*. Αθήνα: ΔΕΗ ΑΕ.
- ΔΕΗ ΑΕ. (2011, Σεπτέμβριος 13). *Μετοχική Σύνοψη*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 26, 2011, από www.dei.gr: <http://www.dei.gr/Default.aspx?id=1162&nt=18>
- ΔΕΗ ΑΕ. (n.d.). *Περιβαλλοντική Στρατηγική*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 21, 2011, από <http://www.dei.com.gr>: <http://www.dei.com.gr/Default.aspx?id=31378&nt=19&lang=1>
- ΔΕΣΜΗΕ ΑΕ. (n.d.). *Ρόλος και Αρμοδιότητες*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 23, 2011, από <http://www.desmie.gr/i-etaireia/rolos-armodiotites/>
- Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού. (2009). *Ετήσια Οικονομική Έκθεση (1 Ιανουαρίου 2009 - 31 Δεκεμβρίου 2009)*. Αθήνα: ΔΕΗ.
- Ελευθεροτυπία. (2011, Αύγουστος 30). Μείωση κερδών για τη ΔΕΗ στο εξάμηνο. *Ελευθεροτυπία*, 34.

- Ελληνικός Σύνδεσμος Ανεξάρτητων Εταιριών Ηλεκτρικής Ενέργειας. (2011, Ιούνιος 3). *Δημόσια Διαβούλευση για το Σχέδιο Νόμου "Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου"*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 23, 2011, από http://haipp.gr/sites/default/files/2011.6.3_OUT_045.pdf
- ΕΤΒΑ. (1993). *Περιοχής Διαρθρωτικής Οπισθοδότησης Χαρακτηριστικά και Δυνατότητες*. Αθήνα: Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (1996). *Οδηγία 96/92/ΕΚ του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Κοινότητα.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2003, Ιούνιος 26). *DIRECTIVE 2003/54/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. (15.7.2003)*. Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2009). *ΑΠΟΦΑΣΗ αριθ. 406/2009/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Απριλίου 2009 περί των προσπαθειών των κρατών μελών να μειώσουν τις οικείες εκπομπές αερίων θερμοκηπίου, ώστε να τηρηθούν οι δεσμεύσεις της Κοινότητας για...μέχρι το 2020*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2009). *Κανονισμός (ΕΚ) αριθμός 713/2009 του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009 για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2009). *ΟΔΗΓΙΑ 2009/28/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Απριλίου 2009 σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2009). *ΟΔΗΓΙΑ 2009/29/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Απριλίου 2009 για τροποποίηση της οδηγίας 2003/87/ΕΚ με στόχο τη βελτίωση και την επέκταση του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου της Κοινότητας*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (2010). *ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3851 Επιτάχυνση της ανάπτυξης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και άλλες διατάξεις σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής*. Νόμος, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα.
- Εφημερίδα της Κυβέρνησης. (2005, Δεκέμβριος 27). *ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3429. Εφημερίδα της Κυβέρνησης*, 8.
- Ινστιτούτο Εργασίας - ΑΔΕΔΥ/ΓΣΕΕ. (2008). *Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ.
- Ιωαννίδης, Σ. (1995). *Σύγχρονες Θεωρίες για τη Φύση της Επιχείρησης: Ανάλυση και Κριτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Καζάκος, Π. (1993). Ο Ρυθμιστικός Ρόλος του Κράτους στη Οικονομία: Προβλήματα και Προοπτικές της Πολιτικής Αποκρατικοποιήσεων στην Ελλάδα. Στο Λ. Τσούκαλης, & Λ. Τσούκαλης (Επιμ.), *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Η Πρόκληση της Προσαρμογής*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Καζάκος, Π. (2009). *Από τον Ατελή Εκσυγχρονισμό στην Κρίση*. Αθήνα: Πατάκη.
- Κλαμπατσέα, Κ. (2006, Ιούλιος 3-5). *Φθίνουσες Βιομηχανικές Περιοχές: πλεονάζων χώρος, ανθρώπινο δυναμικό και η συμβολή της γνώσης*. Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.
- Κονδύλης, Β. (1994). *Δημόσια υπηρεσία και δημόσιο συμφέρον κατά τη γαλλική θεωρία και νομολογία*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κοσβάνης, Χ., & Ευθυμιάτου, Θ. (2009, Μάιος 13). *www.in.gr*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 22, 2011, από <http://www.in.gr/news/deko/>
- Κούζης, Ι. (2005, Οκτώβριος). Για το ζήτημα της άρσης της μονιμότητας στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. *ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ*(121).
- Κουρούπα-Ρεγκάκου, Ε. (2008, Ιανουάριος). Δημόσιο δίκαιο του ανταγωνισμού – Η συμβολή του ευρωπαϊκού δικαίου στην δημιουργία ενός νέου κλάδου του δημοσίου δικαίου. *Δημόσιες Συμβάσεις - κρατικές ενισχύσεις & Αγορά*, σ. 33.
- Κρέτσος, Λ. (2006). *Το παρόν και το μέλλον του ΟΤΕ*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας - ΑΔΕΔΥ/ΓΣΕΕ.

- Λαγγιου, Χ. (2011, Μαΐος 27). Μειώθηκε κατά 63,8% η κερδοφορία της ΔΕΗ. *Καθημερινή*, 14.
- Λιαργκόβας, Π., & Πατρώνης, Β. (2000). Οικονομική Πολιτική στην Ελλάδα 1974-2000: Εθνικοποιήσεις, Κρατική Παρέμβαση ή Οικονομία της Αγοράς;. Στο Θ. Σακελλαρόπουλος, *Οικονομία στην Πολιτική και στη Σύγχρονη Ελλάδα* (Τόμ. Β). Αθήνα: Διόνικος. σελ.165-180
- Λιαργκόβας, Π., & Πατρώνης, Β. (2003). Διλήμματα της Οικονομικής Πολιτικής : Κρατικοποιήσεις και Αποκρατικοποιήσεις στην Ελλάδα 1974-2000. Στο , *Μελέτες προς τιμήν του καθηγητού Απόστολου Λάζαρη* (ανάτυπο) Πειραιάς 2003 σελ 515-538
- Μητρούλια, Π. (2011, Ιούλιος 10). Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας θα επιφέρει αναπόφευκτα αυξήσεις στα τιμολόγια. *Εξπρές*.
- Μητσόπουλος, Μ., & Πελαγίδης , Θ. (2006). *Ανάλυση της ελληνικής οικονομίας. Η προσοδοθρία και οι μεταρρυθμίσεις*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μούσης, Ν. (2010). *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μπαμπανάσης, Σ., & Γκότσιας, Α. (1998). *Δημοσιες Επιχειρήσεις, Οργάνωση και Διοίκηση*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Όμιλος Επιχειρήσεων Μυτιληναίος. (2010). *ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΑΓΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ: Εντοπισμός στρεβλώσεων και προτάσεις αντιμετώπισης. Απαιτήσεις εναρμόνισης εθνικής νομοθεσίας με κοινωνικές ρυθμίσεις. .* Αθήνα: Όμιλος επιχειρήσεων Μυτιληναίος
- Προβόπουλος Γ,(1982) *Οι Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί- Οικονομική Θεωρία και Ελληνική Πραγματικότητα*. Ειδικές Μελέτες 11, Εκδόσεις IOBE, Αθήνα, σελ 22-23.
- ΡΑΕ. (n.d). *Εισαγωγή*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 23, 2011, από http://www.rae.gr/site/categories_new/about_rae/intro.csp
- Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας. (17/2/2001). *ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*. Ανάκτηση Δεκεμβριος 23, 2011

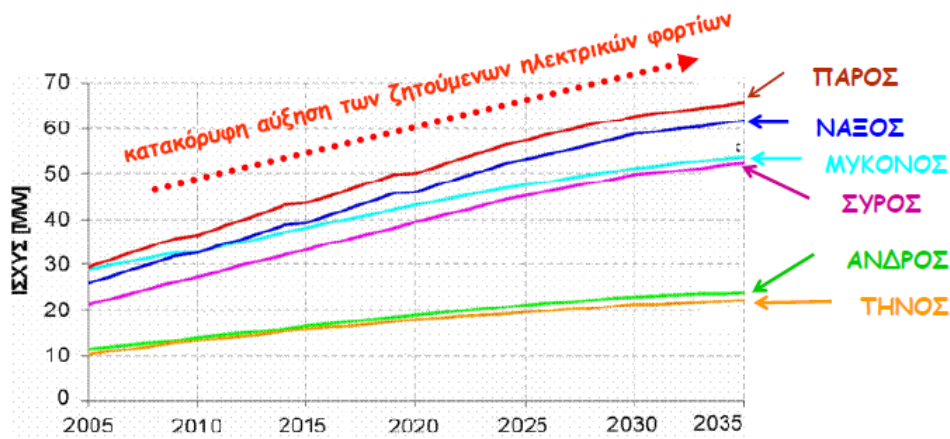
- Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας. (2011, Δεκέμβριος 23). *www.rae.gr*. Ανάκτηση
ιανουάριος 02, 2012, από Αρχείο αδειών προμήθειας:
<http://www.rae.gr/site/file/system/docs/registry/prom>
- Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας. (n.d.). *www.rae.gr*. Ανάκτηση Ιανουαριος 3, 2012,
από Τιμολόγια Προμήθειας:
http://www.rae.gr/site/categories_new/electricity/market/supply/invoice/info.csp?viewMode=normal
- Σαρτζετάκης. (2010). *Σημειώσεις Μικροοικονομικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.*
- Σαρτζετάκης, Ε. (2010). *Κυβέρνηση, περιβάλλον και οικονομικά κίνητρα (παρουσίαση στα πλαίσια του μαθήματος: "Οικονομική του Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων")*. Αθήνα: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Σουμελή, Ε. (2000). *Ιδιωτικοποίηση και εργασιακές σχέσεις: η περίπτωση της Ελλάδας*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας / ΓΕΣΕΕ-ΑΣΕΔΥ.
- Σοφοκλέους Ιν. (2011, Νοέμβριος Τρίτη). *Σοφοκλέους Ιν*. Ανάκτηση
Δεκέμβριος 30, 2011, από <http://www.sofokleousin.gr/archives/88789>
- Σπράος, Ι. (1993). *Μακροοικονομική Πολιτική σε μία Ανοικτή Οικονομία. Στο Λ. Τσουκάλης, Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Η Προκλήση της Προσαρμογής*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Τάχος, Α. (1992). *Διοικητικό οικονομικό δίκαιο*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Τοπαλίδου, Β. (2010). *Απελευθέρωση της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας: ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ -ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ*. Αθήνα: Μπυργέλας και Συνεργάτες
- Τσάδαρη, Β. (2008, 20-21 Ιουνίος). *Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΔΕΗ Α.Ε. - ΚΥΚΛΑΔΕΣ*. Ανάκτηση Ιανουάριος 13, 2008, από Ινστιτούτο Εργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (πρακτικά συνεδρίου: Το Ενεργειακό Πρόβλημα των Κυκλάδων: Κρίσιμα Ερωτήματα και Προοπτικές): <http://www.iene.gr/syros08/articlefiles/tsadari.pdf>
- Τσουκάλης, Λ. (1993). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Η Πρόκληση της Προσαρμογής*. Αθήνα: Παπαζήση.

- ΥΠΕΚΑ. (n.d.). *www.ypeka.gr*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 29, 2011, από ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ:
<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=446>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. (2010). *Ο Σχεδιασμός για την Επίτευξη των Στόχων του 20-20-20: ΑΠΕ*. Αθήνα: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.
- Χρυσικόπουλος, Ν. (2007, Απρίλιος 5). *Οι "πρωταθλητές" της απόδοσης ιδίων κεφαλαίων*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 27, 2011, από *capital.gr*:
<http://www.capital.gr/news.asp?id=272593>
- Φλουδόπουλος Χάρης (2012, Ιανουάριος 30). ΔΕΗ: Το πρόβλημα ρευστότητας, οι οίκοι και τα... "φέσια" του δημοσίου: Ανάκτηση Ιανουάριος, 30, 2012, από *capital.gr*
<http://www.capital.gr/Articles.asp?id=1394346>
- www.capital*. (2012, Ιανουάριος 02). Ανάκτηση Δεκέμβριος 29, 2011, από ΔΕΗ: Οι τιμές παραμένουν οι χαμηλότερες μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης:
<http://www.capital.gr/News.asp?id=1369157>
- www.capital*. (2012, Ιανουάριος 30). ΔΕΗ: Τί λέει για τα θέματα ρευστότητας.
<http://www.capital.gr/Articles.asp?id=1394644>
- energypress. (2011, Αύγουστος 29). *www.enerrgypress.gr*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 21, 2011, από
<http://www.energypress.gr/portal/resource/contentObject/id/0974fa41-f12a-4143-aabc-25ea508f70b3>
- E-Topografos.gr. (2010). *www.e-topografos.gr*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 26, 2011, από
http://www.topographos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=68:-38512010-&catid=37:survnews&Itemid=66
- Fidelity Investments. (n.d.). *www.fidelity.com*. Ανάκτηση Δεκεμβρίου 2011, 27, από
<https://www.fidelity.com/>
- inews. (2011, Σεπτέμβριος 25). *www.inews.gr*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 29, 2011, από
<http://www.inews.gr/39/dei-kata-83-syrriknonetai-i-kerdoforia-enneaminou.htm>
- Ελευθεροτυπία*. Σε διαβούλευση η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στα νησιά. (2011, Οκτώβριος 6).

Παράρτημα 1: Αύξηση Ζήτησης της μη Συνδεδεμένης Περιοχής των Κυκλάδων

Εξέλιξη της απαιτούμενης ισχύος στις Κυκλάδες (2005-2035)

[Πηγή: (Τσάδαρη, 2008)]

Παράρτημα 2: Μελλοντική Πορεία Διεθνών Τιμών Καυσίμων

		2008	2010	2015	2020	2025	2030
Άνθρακας	(2008\$)/ton	120.59	105.82	91.05	104.16	107.12	109.40
Φυσικό Αέριο	(2008\$)/GJ	9.78	9.84	9.91	11.47	12.41	13.29
Αργό Πετρέλαιο	(2008\$)/bbl	97.19	91.94	86.68	100.00	107.50	115.00

[Πηγή: (Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, 2010)]

